

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

obor sociální a kulturní ekologie

Bc. Beatriz Minkovová

**Případ environmentálního hnutí v ČR: Identita v
Extinction Rebellion**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák, Ph.D.

Praha 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny a literaturu. Práce nebyla využita k získání jiného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Praze, dne 30. června 2022

Beatriz Minkovová

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě velice poděkovat svému vedoucímu diplomové práce, panu Mgr. et Mgr. Arnoštu Novákovi, Ph.D, za jeho ochotu, čas a rady, které mi během psaní práce věnoval. Samozřejmě chci také s velkou vděčností poděkovat všem mým respondentům, bez kterých by tato práce nevznikla. Velké díky patří též mé podporující rodině a kamarádům, kteří mi v těžkých chvílích byli oporou.

V Praze, dne 30. června 2022

Beatriz Minková

Abstrakt

Předmětem diplomové práce je environmentální hnutí Extinction Rebellion v České republice. Pro porozumění kontextu je v teoretické části práce představena historie environmentálních hnutí, vývoj aktivismu na území České republiky a zároveň jsou přiblíženy současné české environmentální organizace a rozdělení protizákonných jednání. Součástí teoretické části je detailní představení hnutí Extinction Rebellion jak v mezinárodním, tak českém prostředí, a také definování kolektivní identity jakožto zásadního pojmu diplomové práce. Cílem tohoto kvalitativního výzkumu je zjistit, jaká je kolektivní identita hnutí Extinction Rebellion. K důkladnému a celistvému pochopení kolektivní identity hnutí a také Extinction Rebellion jako fenoménu, si výzkum klade vedlejší výzkumné otázky týkající se motivací lidí pro vstup do hnutí, očekávání, s kterými do hnutí vstupovali a přístupu členů ke klimatické změně. Pro zodpovězení otázek se využívá sběr dat skrz polostrukturované rozhovory a dokumenty. Hlavními aplikovanými koncepty jsou tři kategorie a tři rysy kolektivní identity definované Albertem Meluccim. Extinction Rebellion je grass-root, radikální a autonomní hnutí, využívající strategie nenásilné přímé akce a občanské neposlušnosti k upozornění na klimatickou změnu, kterou vnímají jako komplexní a naprosto zásadní problém, který v případě odkladu řešení bude mít katastrofické následky pro budoucnost planety, a z tohoto důvodu žádají vládu o neprodlené a razantní kroky vedoucí k řešení klimatické změny, a to nejlépe sociálně spravedlivým způsobem.

Klíčová slova

Extinction Rebellion, hnutí, kolektivní identita, klimatická změna, radikální aktivismus, nenásilná přímá akce, občanská neposlušnost

Abstract

The subject of the diploma thesis is the environmental movement Extinction Rebellion in the Czech Republic. To understand the context, the theoretical section of the thesis presents the history of environmental movements, the development of activism in the Czech Republic and also describes the current Czech environmental organizations and the typology of illegal actions. Next part of the theoretical section is a detailed presentation of the Extinction Rebellion movement in both the international and Czech environment, as well as the definition of collective identity as a fundamental concept of the thesis. The aim of this qualitative research is to find out what is the collective identity of Extinction Rebellion movement. To provide a thorough and holistic understanding of the movement's collective identity, as well as Extinction Rebellion as a phenomenon, the research raises secondary research questions about people's motivations to join the movement, their expectations and members' attitudes to climate change. Data collection through semi-structured interviews and documents is used to answer the questions. The main applied concepts are three categories and three features of collective identity defined by Albert Melucci. Extinction Rebellion is a grass-root, radical and autonomous movement, using strategies of nonviolent direct action and civil disobedience to warn of climate change, which they perceive as a complex and absolutely fundamental problem that, if delayed, will have catastrophic consequences for the planet's future, and are therefore calling on the government to take immediate and drastic action to tackle climate change, preferably in a socially just way.

Key words

Extinction Rebellion, movement, collective identity, climate change, radical activism, nonviolent direct action, civil disobedience

Obsah

1	Úvod.....	12
2	Teoretická část	14
2.1	Environmentální hnutí.....	14
2.1.1	Historie environmentálních hnutí	14
2.1.2	Vývoj aktivismu v České republice	18
2.1.3	Současné environmentální české organizace	26
2.1.3.1	Greenpeace	26
2.1.3.2	Limity jsme my.....	27
2.1.3.3	Hnutí DUHA	28
2.1.4	Protizákonné jednání.....	28
2.1.4.1	Politický odboj.....	28
2.1.4.2	Občanská neposlušnost.....	29
2.1.4.3	Přímá akce	31
2.1.4.4	Srovnání přímé akce a občanské neposlušnosti.....	33
2.2	Extinction Rebellion.....	34
2.2.1	Charakteristika	34
2.2.2	Vznik a vývoj.....	35
2.2.2.1	Počátek	35
2.2.2.2	První akce	37
2.2.2.3	Vznik a vývoj v České republice.....	38
2.2.2.4	Vznik a vývoj ve světě	39
2.2.2.5	Úspěch	40
2.2.3	Cíle.....	41
2.2.4	Strategie	43
2.2.5	Struktura.....	45
2.2.5.1	Místní skupiny	46

2.2.5.2	Pracovní skupiny.....	46
2.2.5.3	Koordinační skupiny.....	47
2.2.5.4	Akční skupiny.....	47
2.2.6	Kritika.....	48
2.3	Identita.....	52
2.3.1	Základní vymezení kolektivní identity.....	52
2.3.2	Dynamika nových sociálních hnutí.....	55
2.3.3	Kritika a reflexe.....	56
2.3.4	Kolektivní identita jako proces či produkt.....	58
3	Metodologie.....	60
3.1	Typ výzkumu.....	60
3.2	Cíl práce a výzkumné otázky.....	61
3.3	Zdroje a tvorba dat.....	62
3.4	Vzorek.....	63
3.5	Analytické postupy.....	64
3.6	Etika výzkumu.....	66
4	Praktická část.....	67
4.1	Motivace ke vstupu.....	67
4.1.1	Kognitivní rámec.....	67
4.1.2	Emocionální investice.....	69
4.1.3	Síť vztahů.....	69
4.2	Očekávání členů před vstupem a naplnění očekávání.....	70
4.2.1	Kontinuita.....	70
4.2.2	Boundary work.....	72
4.2.3	Schopnost rozpoznat se a být rozpoznán.....	74
4.3	Porozumění klimatické změny.....	76
4.3.1	Kontinuita.....	76

4.3.2	Boundary Work.....	78
4.3.3	Schopnost rozpoznat se a být rozpoznán	79
4.4	Kolektivní identita XR	80
4.4.1	Kognitivní rámec	80
4.4.2	Emocionální investice.....	85
4.4.3	Síť vztahů.....	86
4.4.4	Kontinuita	88
4.4.5	Boundary work	90
4.4.6	Schopnost rozpoznat se a být rozpoznán	94
5	Diskuse.....	97
6	Závěr	100
7	Zdroje.....	106
8	Přílohy.....	115
8.1	Kódovací kniha k analýze dat	115
8.2	Polostrukturovaný rozhovor – 1. kolo rozhovorů	119
8.3	Polostrukturovaný rozhovor – 2. kolo rozhovorů	120
8.4	Ukázka polostrukturovaného rozhovoru - 1. kolo.....	121
8.5	Projekt diplomové práce	127

1 Úvod

Extinction Rebellion (dále jen XR), je environmentální hnutí, jehož snahou je s urgencí upozorňovat na problém klimatické změny a také na další problémy životního prostředí, které se musí co nejrychleji a nejadekvátnější řešit, jinak se naše planeta změní k nepoznání. Hnutí má kořeny ve Velké Británii a byl to konkrétně Londýn, kde v roce 2018 vznikla první pobočka tohoto hnutí. Z této země se XR následně rozšířilo do různých částí světa, včetně například Indonésie, Rwandy, Německa, Nizozemska, Austrálie a také České republiky [Hallam, 2019b; Horký, 2019; Extinction Rebellion, 2021]. Stejně jako první environmentální hnutí z 60. a 70. let, které se inspirovaly myšlenkou nové levice, i toto hnutí svou formou a fungováním leží mimo klasické politické instituce a sdílí naději v možnou změnu přicházející zdola neboli od lidí [Doherty, 2002 in Novák, 2013]. Jedná se tedy o mezinárodní a tzv. grass-root hnutí, které se kromě environmentálních témat, zabývá též tématy sociálními a jehož strategie spočívají v občanské neposlušnosti a nenásilné přímé akci.

Předmětem diplomové práce je kolektivní identita XR v České republice. Teoretická část představuje fenomén environmentálních hnutí se zaměřením na jejich historii, dále se zabývá vývojem aktivismu v České republice, představuje současné stěžejní environmentální české organizace a líčí kategorie protizákonného jednání. Poté se zaměřuje na XR, jeho charakteristiku, vznik, vývoj, cíle, strategie, strukturu a také kritiku, která vůči němu byla v minulosti vyřčena. Poslední a neméně důležitou kapitolou v teoretické části představuje identita jakožto zásadní pojem tohoto výzkumu.

Metodologická část diplomové práce se věnuje strategii výzkumu, výzkumnému cíli, zdrojům a tvorbě dat, definici vzorku, analytickým postupům a též etice výzkumu. Jedná se o kvalitativní výzkum, který si dává za cíl zjistit, jaká je kolektivní identita hnutí XR v České republice. Využívá k tomu teoretický koncept kolektivní identity Alberta Melucciho [1996], který rozlišuje tři kategorie a tři hlavní rysy kolektivní identity. Hlavními kategoriemi kolektivní identity jsou kognitivní rámec, síť vztahů a dále emocionální investice. Tři hlavní rysy pak spočívají v kontinuitě, vymezením se vůči ostatním, tzv. *boundary work*, a ve schopnosti rozpoznat se a být rozpoznán. Jako hlavní technika sběru dat je zvolen polostrukturovaný rozhovor, který je rozšířen o vedlejší techniku, čímž jsou dokumenty. Rozhovory jsou vedeny se členy XR působící

napříč celou Českou republikou. Všechna data jsou podrobena kvalitativní obsahové analýze, konkrétně tematické analýze.

K zodpovězení hlavní výzkumné otázky, to jest jaká je identita XR v České republice, a také k patřičnému uchopení fenoménu kolektivní identity XR, byly stanoveny tři vedlejší výzkumné otázky, které jsou spolu s hlavní výzkumnou otázkou rozebrány v praktické části diplomové práce. První se věnuje motivacím, které lidé mají pro vstup do XR a čeho tím chtějí docílit. Očekávání členů před vstupem a naplnění či nenaplnění očekávání jsou součástí podotázky číslo dva. Třetí vedlejší otázka se zaměřuje na to, jak členové XR chápou klimatickou změnu, co považují za její příčinu, kdo má klimatickou změnu řešit a jakým způsobem má být řešena.

Na praktickou část navazuje diskuse, jejímž cílem je rozebrat a zhodnotit limity práce, navázat na jiné práce pojednávající o XR a navrhnout možné pokračování výzkumu. Diplomová práce je ukončena závěrem, který shrnuje výsledky výzkumu.

2 Teoretická část

2.1 Environmentální hnutí

XR svým zaměřením spadá do environmentálních hnutí. Tato kapitola představí historii environmentálních hnutí, která vychází z 60. a 70. let minulého století a je propletena s dalšími hnutími, ať už studentského či například protiválečného rázu. Po představení historie se následující podkapitola zaměří na vývoj aktivismu v České republice, na kterou navazuje výčet současných významných českých organizací. Kapitola je uzavřena kategorizací protizákonného jednání.

2.1.1 Historie environmentálních hnutí

Období vzniku environmentálních hnutí spadá do 60. a 70. let. Toto období se vyznačuje hnutím studentským a protiválečným, hnutím za občanská práva, kontrakulturou a novou levicí (New Left). Tyto iniciativy spojuje rozčarování z poválečného optimismu, kritika způsobu života založeného na materialismu a konzumerismu, vznášení politických otázek a snaha o začlenění veřejnosti do politického rozhodování formou přímé demokracie a participace. Konkrétně pro kontrakulturu je typická snaha o prosazování a žití jiným než konvenčním způsobem života, v kterém dominují hodnoty, jakým jsou například materialismus, individuální úspěch a technologický pokrok. Jedná se o kritiku kapitalistického systému a společnosti, ve které je příliš silný důraz na pevnost rolí a hranice, a který upřednostňuje své zájmy na úkor využívání přírodních zdrojů. Nová levice zosobňovala kritiku a nedůvěru ke stávající státní moci, parlamentní vládě a soutěžení mezi politickými stranami a politiky. Toto dynamické prostředí ovlivňovalo zrod a vývoj environmentálních hnutí, které navazovalo na obdobná témata, taktiky a myšlenky [Urry; Macnaghten, 1998; Novák, 2013].

Například environmentální hnutí se inspirovalo myšlenkou nové levice, která tkví v radikálně demokratickém projektu, který je hravou a expresivní formou politiky spočívající mimo klasické politické instituce. Dále se novou levicí nechalo inspirovat nadějí v možnou změnu vycházející zdola [Doherty, 2002 in Novák, 2013]. Inspirace neprobíhala jen ve sféře myšlenek, ale také taktik a jednání. Jak již bylo řečeno, 60. léta byla bohatá na různá hnutí. Tato hnutí, na příklad protiválečná a studentská, prosazovala své snahy o změnu a upozornění na problém prostřednictvím neobvyklých politických

jednání, čímž byly například demonstrace, stávky, blokády komunikací, okupace veřejných prostranství a univerzit či také tzv. sit-in a teach-in, a právě tyto formy jednání environmentální hnutí v 70. letech využívala a dále si přizpůsobovala. Určitá taktika, která vychází z nové levice a kterou si nová sociální hnutí zvnitřnila, byla přímá akce jakožto hodnota sama o sobě [Novák, 2013].

Zájem veřejnosti, hlavně z tzv. západní části světa, o životní prostředí se budoval právě v průběhu 60. a 70. let. Bylo to období plné událostí, které byly pro environmentální uvědomění populace podstatné. Kromě výše zmíněného dění byl v tomto období stanoven Den Země, vznikla Agentura na ochranu životního prostředí v USA, poprvé bylo možné díky fotografii vidět celou Zemi z vesmíru a byla vydána řada reklam ve veřejné televizi jako například Plačící Indián (The Crying Indian). Díky těmto a dalším vlivům se environmentální smýšlení a zájem o životní prostředí stalo součástí americké společnosti, a tím i západní části světa [Anguish, 2015].

Určitý zájem bylo samozřejmě možné pozorovat i v jiných obdobích, avšak nikdy nenabral tak masivních rozměrů jako právě v 60. a 70. letech. Dle Stewarta Udalla [1963 in Anguish, 2015] bylo toto období jedinečné a dalo vzniku grass-root hnutím zajímající se o životní prostředí, která byla o dost odlišná od ostatních hnutí. Jedinečnost spatřoval v roli masových médií, která v tu dobu byla dostupná. Byl to rozvoj televize, tisku a fotografie či také hudba, která měla vliv na to, jak lidé vnímají životní prostředí, což ve finále ovlivnilo jejich kulturu, obchod, politiku, zahraniční záležitosti i ekonomiku [Anguish, 2015]. S podobným tvrzením přichází i Urry a Macnaghten [1998], kteří tvrdí, že média tvoří nedílnou součást kulturního procesu, prostřednictvím kterého se vytváří, šíří a konzumují environmentální významy.

Byly to knihy jako *Silent Spring* (Tiché Jaro) od Rachel Carson, vydaná v roce 1962 či *The Population Bomb* (Populační bomba) od Paula R. Ehrlicha z roku 1968, které alarmovaly veřejnost. Knížka *Silent Spring* spustila veřejný dialog o toxických chemických látkách, konkrétně o pesticidech, jakým byly například DDT, aldrin, isodrin a další, a i tom, jaké měly dopady na divokou zvěř, rostlinstvo a na životní prostředí a také upozornila na možné dlouhodobé účinky těchto látek na systémy podpory života. Toto dílo od Rachel Carson bylo důležitým mezníkem ve vzniku moderního environmentalismu [Urry; Macnaghten, 1998; Whitney, 2022]. Každý z typů ochrany se zaměřoval na něco jiného. Pro zástupce přístupu preservation byla cílem

ochrany divočina a přírodní stanoviště, pro představitelé ochrany typu conservation byl hlavní zájem zaměřen na přírodní zdroje, ovšem pro nový environmentalismus bylo v sázce, a tudíž v centru jejich zájmu přežití lidstva jako takového [McCormick, 1995 in Urry; Macnaghten, 1998]. Kniha *The Population Bomb* se týkala problému přelidnění a možné budoucí zátěže na životní prostředí, jaké by větší množství populace, než je Země schopna zvládnout, přineslo. Ve stejném roce jako *The Population Bomb* byl vydán spis *The Tragedy of the Commons* od Garreta Hardina, ve kterém rozvíjí koncept životního prostředí jakožto všem přístupné pastviny, která pokud bude veřejná, tak bude nadměrně využívána a zničena, pokud nedojde nějakým způsobem k regulaci. Všechny tyto a další publikace, které se mezi lidmi šířily spolu se silou komunitních protestů, daly vládě najevo, že by měly do svého programu zařadit problémy týkající se životního prostředí [Whitney, 2022].

Nejnámějšími environmentálními organizacemi, které vznikly v 70. letech, byly Greenpeace v Kanadě a Friends of Earth (FoE) [Doherty; Paterson; Seel, 2002; Greenpeace Česká republika; Novák, 2013]. Tyto organizace vznikly jako odpověď na snižující se podporu národních vlád při řešení environmentálních problémů a zároveň byly reakcí na přístup dosavadních tradičních organizací zaměřující se na ochranu přírody, čímž byly například Sierra Club či World Wildlife Fund (WWF), které dle nových environmentálních organizací, svou činností potvrzovaly zájmy velkých firem, kterým se dle některých podvolily [Novák, 2013; Whitney, 2022].

Byl to právě bývalý člen Sierra Clubu David Brower, který ve Velké Británii založil Friends of the Earth. Tato organizace měla za cíl inspirací studentským protestním hnutím vnést aktivismus do politiky životního prostředí. Měla pobočky v mnoha zemích, které fungovaly jako autonomní skupiny volně propojené sdílenými principy, čímž bylo respektovat biodiverzitu, šetřit zdroje, ochraňovat divokou přírodu, omezovat znečištění a provádět změny v legislativě. Od tradičních ochranářských hnutí, která byla postavena na hierarchii a konzervativních postupech, se dané skupiny odlišovaly svým důrazem na rovnostářství, svou vášnivostí a uměleckou expresí. I cíle jejich kampaní byly odlišné. Nebyla to konkrétní ohrožená přírodní lokalita či živočišný druh, na kterou mířila jejich kampaň, ale sociální praktiky, které organizace považovala na ekologicky ničující [Urry; Macnaghten, 1998]. Tato organizace se proslavila klíčovou akcí, během které její členové postavily stovky kusů nevratných lahví firmy Schweppes před její kancelář, jakožto odpověď na její odmítnutí recyklace. Byl to první

případ přímé akce provedené environmentální skupinou, která navíc byla mediálně úspěšná. Díky dosahu dané akce byla organizace schopna růstu, který se nadále snažila podporovat dalšími podobnými akcemi, které však musely postupně nabývat na dramatickosti k zajištění mediálního zájmu. FoE však chtělo jednat v rámci zákona, a tím pádem od stupňování svých akcí opustila, aby nepůsobilo příliš konfrontačně [Doherty; Paterson; Seel, 2002].

Organizace Greenpeace má kořeny v kanadském městě Vancouver, který se stal útočištěm mnoho mladých lidí pocházejících z USA, kteří odmítli bojovat ve válce proti Vietnamu. V tomto kulturně, umělecky a aktivisticky smýšlejícím městě se našla skupinka lidí, kteří se obávali možného tsunami, které by mohlo vzniknout v důsledku jaderného testu na ostrově Amčitka u Aljašky. S cílem vyřešit tento problém založili spolek Don't Make a Wave, později přejmenovaný na Greenpeace, a s lodí Phyllis Cormack protestovali proti jadernému výbuchu tím, že přímo vyjeli směrem k hlavnímu bodu, kde se měl výbuch konat. K danému místu se však kvůli zadržení americkým námořnictvem nedostavili a byli nuceni jet zpět. I přesto se dá říci, že byla akce úspěšná, jelikož aktivisté po návratu na pevninu zjistili, že jsou slavní díky medializaci jejich výpravy. Tím pomohli k tematizaci jaderných testů ve veřejném prostoru, díky čemuž se mnohé státy z celého světa takových testů vzdaly [Doherty; Paterson; Seel, 2002; Greenpeace Česká republika, 2021].

Druhou akcí lodě Phyllis Cormack bylo upozornit na lov velryb. K této akci byla skupina přivedena zkušeností a expertním věděním Paula Spongea, který se zabýval mořským životem a prostřednictvím svého výzkumu kytovců přišel na to, že průmyslový rybolov ohrožuje kytovce tak moc, že jim hrozí vyhynutí. Loď tak po několika letech od první akce opět vyplula a opět byla úspěšná. Bylo to svědectví v podobě fotek, které vzbudily u veřejnosti pohoršení. Jako reakci na tuto akci Mezinárodní velrybářská komise zakázala v roce 1982 komerční lov velryb [Greenpeace Česká republika, 2021]. Aktivisté využili loď ve snaze zabránit lovu tím, že najížděli mezi lodě rybářské a mezi samotné velryby. Podobnou taktiku opakovali i při jiných protestech, například proti transportu jaderných látek či proti chemickým továrnám. I přes využití fyzických zábran nebylo smyslem akcí ani tolik fyzicky znemožnit provoz daných zařízení či provádění aktivit, jako je zmedializovat a symbolickým způsobem na ně upozornit [Novák, 2013].

Další významnou organizací, která vznikla v 70. letech, byla Clamshell Alliance. Jednalo se o americké hnutí zaměřené na boj proti vybudování jaderné elektrárny v Seabrooku, inspirované obdobným protijaderným hnutím v Německu. Clamshell Alliance v roce 1977, tedy rok od svého založení, spustila akci čítající přes 2000 obsazených stavenišť jaderné elektrárny. To vyžadovalo velké množství aktivistů, ze kterých nakonec více než 1400 skončilo ve vazbě na 14 dní v 6 různých věznicích. Výsledkem této nenásilné přímé akce bylo zrušení výstavby plané jaderné elektrárny [Novák, 2013]. V tomto případě nebyla přímá akce využita pouze jako prostředek k dosažení určitého cíle, ale byla vnímána jako cílem samo o sobě. V přítomnosti chtěli představit svojí vizi budoucnosti a řešit nejen konkrétní výstavby, ale spíše komplexní problematiky přesahující do mnoho sfér společnosti a politiky a směřující k větší rovnosti a nenásilí [Epstein in Novák, 2013].

Odlišné využití a chápání přímé akce bylo právě u Greenpeace a FoE. Tyto organizace využívaly přímou akci k dosažení určitého cíle, bez nějaké vlastní hodnoty či přesahujícího smyslu. V 90. letech 20. století se odehrávaly podstatné změny na poli britského environmentalismu. Zpočátku 90. let na území Velké Británie se však začala tvořit takzvaná hnutí environmentální přímé akce, které vznikly jakožto reakce na Greenpeace a FoE, jelikož daná hnutí byla rozčarována z přístupu právě těchto dvou organizací, které dle nich nebyly dostatečně konfrontační, bály se o ztrátu určitých spojenců a finančních toků, což vedlo k jejich institucionalizaci a profesionalizaci na úkor upuštění od přímých akcí. Nová generace environmentalistů přišla oproti starším organizacím s velmi rozdílnými cíli, ideologiemi a formami akce [Doherty; Paterson; Seel, 2002; Macnaghten, Urry, 1998].

2.1.2 Vývoj aktivismu v České republice

Na území České republiky se dle typologie aktivismu Císaře, Navrátila a Vráblíkové [2011] dají rozlišit tři typy politického aktivismu. Původní typologie obsahující starý a nový politický aktivismus obohacují autoři o typ třetí, a to o radikální aktivismus.

Do starého politického aktivismu typicky spadají odborové a zemědělské zájmové organizace či skupiny, jelikož tento typ označuje tradiční organizace, jejichž cílem je obhajovat a chránit sociální a ekonomické zájmy. Těmto organizacím předcházela hnutí dělnická, a svými kořeny tak reprezentují „stará sociální hnutí“. Tyto

organizace dále charakterizuje jejich organizační struktura spočívající v hierarchii a formalizaci, z čehož vyplývá její centralizovanost. Dále se vyznačují strategiemi využívající vyjednávání a těsným vztahem k politickým institucím, politikům a elitám z důvodu dosažení svých zájmů. Typické pro starý politický aktivismus je velká početnost lidí na protestních akcích, kterých však pořádají málo. Mezi jejich strategie patří stávky, petice a demonstrace mířené buď na firmy, stát nebo státní instituce. Jejich požadavky bývají nejčastěji materialistického rázu [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

Druhým typem je nový aktivismus, do nějž spadají environmentální a lidskoprávní organizace, které souvisí s novými sociálními hnutími. Hnutí tohoto typu se začínají objevovat v demokratických režimech v západních zemích v 60. a 70. letech minulého století s cílem upozornit a řešit témata týkající se kvality života, životního prostředí, lidská práva, znevýhodnění určitých skupin a podobně. Odlišovala se od starých sociálních hnutí svými cíli, ve kterých nelpěla na ekonomických požadavcích, ale na obraně určitých skupinových identit. Díky formulaci a šíření postmaterialistických témat byla hnutí schopna politizovat a ovlivnit dobovou politiku. Organizace byla oproti starému politickému aktivismu zpočátku velice volná, neinstitucionalizovaná a participace samovolná. Časem se způsob organizace proměnil téměř ve svůj opak a nabyl transakční formy. V současnosti má nový aktivismus podobu advokačních skupin s vysokou profesionalizací, závislostí na vnějších zdrojích a fungování na nečlenské bázi [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

Na české území se po roce 1989 dostal nový aktivismus nejvíce ve svém pozdějším, tedy transkačním kabátu, což souvisí s rozšířením organizací zaměřující se na ochranu životního prostředí jakožto jeho ochránců na politickém poli, jimž byla často vyčítána neschopnost mobilizovat jednotlivce [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

Radikální aktivismus, ať již v pravicové či v levicové formě, představuje třetí typ politického aktivismu objevující se v České republice. Je dosti odlišný od předchozích dvou typů, které kritizuje a záměrně se vůči nim vymezuje. Nesouzní s jejich požadavky, cíli a strategiemi a místo soustředění se na několik konkrétních situací míří na předělání celého společenského uspořádání a politického systému, což jim znesnadňuje oslovení velkého množství lidí, jelikož jsou jejich praktiky či požadavky v očích veřejnosti mimo akceptovatelnou škálu. Zatímco předchozí typy aktivismu fungují v rámci konvenčního systému, radikální aktivismus spojený se subkulturami se

pohybuje mimo systém, s nímž odmítá spolupracovat [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

Na konci minulého a počátku současného století na území České republiky proběhlo nejvíce protestních událostí iniciativou organizací nového aktivismu a nejméně starým politickým aktivismem. Radikální aktivismus se svým počtem akcí se dostal mezi ně i přesto, že je pro něj tento styl jednání typičtější než pro aktivismus nový. Provedené protesty organizacemi, které spadají do starého aktivismu, nejsou hojné, avšak hojné je množství mobilizovaných jedinců, které zdaleka převyšuje počet protestujících u ostatních dvou typů aktivismu, z nichž je nejmenší u radikálů. Pro starý aktivismus je nejvíce charakteristický soubor protestního jednání skládající se z demonstrací, petic a stávek. Nový aktivismus nejčastěji pořádá happeningy a performance a co se týče radikálního aktivismu, tak ten v rámci veřejných kolektivních strategií využívá v převažující míře demonstrace, proložené několika festivaly či performancemi s minimálním množstvím petic. Repertoár radikálního aktivismu zahrnuje i násilné akce, které se u ostatních dvou typů neobjevují vůbec [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

Organizace starého a nového aktivismu volí tradiční a obvyklé strategie, ve kterých dominuje lobbying a politické poradenství. Pro starý aktivismus je typičtější z těchto dvou strategií lobbying a pro nový aktivismus je to politické poradenství, z čehož vyplývá současný charakter nového aktivismu odlišujícího se od jeho původní formy. Oproti těmto dvou typům aktivismu radikálové pořádají protestní akce o dost více, a o to méně využívají konvenční typy strategií, z kterých kritizují například lobbování, jelikož se tento typ aktivismus staví proti institucionalizovaným politickým procesům či státním institucím [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

Důležitým aspektem, v rámci kterého aktéři působí, je struktura politických příležitostí. Jedná se o vnější prostředí sestávající se z institucionálního uspořádání, politického systému a vlivných spojenců mezi elitou, ve kterém fungují a které jim ulehčuje či omezuje operovat. Tato struktura v podstatě určuje přístup sociálních hnutí, který zaujmají vůči politickému systému. Pokud je otevřená a vlídná, umožňuje hnutím zavádět své téma a program na politické úrovni, což může být formou institucí a díky vhodným podmínkám sdílí informace i mezi lidmi, například skrz média. Za nepříznivých podmínek jsou tyto možnosti nepřístupné. Dané podmínky jsou určeny nejen

institucionálním uspořádáním, ale i současným politickým diskursem a náladou panující v určitém politickém systému či konkrétní tématické oblasti v politice, kterou se organizace zabývá [Císař, 2008; Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

Po roce 1989, tedy po pádu komunistického režimu, se aktéři těšili velice otevřenému přístupu, který panoval jak vůči starému, tak vůči novému aktivismu. Užívali si různých privilegií a příležitostí, například spojenců a institucí. Vše se změnilo po roce 1992, kdy se Václav Klaus stal předsedou ve své první vládě, s čímž zároveň došlo k uzavření politického prostředí pro aktivismus, konkrétně pro ten nový, který byl chápán jako politický nepřítel. Daná vláda nadále pozitivně přistupovala ke starým aktivistům. Situace se otočila koncem 90. let, kdy se přístup pro nový aktivismus opět otevřel díky změně politického prostředí a institucí, jelikož probíhaly přípravy na vstup do Evropské Unie. Úplně mimo tyto dva aktivismy stojí radikální aktivismus, pro který byly politické příležitosti jak po pádu komunismu, tak během 90. let, zcela uzavřené, jelikož je mnozí vnímali jako extremistické organizace. V prvních letech 21. století velká část aktérů starého a nového aktivismu vnímala politické pole příležitostí v České republice jako obecně otevřené. Radikální aktivisté hodnotili český politický systém jako uzavřený [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

V rámci organizačních zdrojů se řeší například členská základna. V ní se dají najít velké rozdíly mezi jednotlivými typy aktivismu. Starý aktivismus má ze všech největší množství členů, zatímco nový a radikální aktivismus jich má o mnoho méně, avšak oba mají podobný počet. V mobilizovaném počtu lidí na protestních akcích jsou rozdíly obdobné, jako je tomu u členských základen [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011]. Počty členů a počty účastníků protestů tvoří mobilizační kapacitu organizace [Císař, 2008].

Do organizačních zdrojů spadají také příjmy jednotlivých organizací. V nich je možné spatřit obrovský rozdíl. Největšími příjmy disponuje starý aktivismus, a to v řádech milionů korun. Nový aktivismus disponuje nižšími příjmy, téměř polovina organizací spadající pod tento typ aktivismu získává příjmy mezi jedním až pěti milióny. Pro organizace radikálního aktivismu je to mnohonásobně méně. Mnoho z nich nemá příjem žádný nebo do 100 000 korun. Pouze výjimky danou částku překročí. Důležité je však nejen kolik mají peněz či majetku k dispozici, ale kde ho nabývají. Pro radikální aktivisty je způsob mobilizace zdrojů nejen o penězích, ale chápou jej zároveň

jako určitý způsob aktivismu. Ti zdroje nabývají zejména skrz nečlenské individuální dary. Nový aktivismus závisí na externím financování formou patronátu v podobě grantů či soukromých darů. Ve starém aktivismu převládají zisky ze členských příspěvků, které se u ostatních dvou typů aktivismu tolik nevyskytují [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

Dalším důležitým aspektem aktivismu v České republice je transakční kapacita jednotlivých organizací. Transakční kapacita označuje schopnost organizací navazovat vztahy, tvořit sítě a spolupracovat s jinými organizacemi aktivistického rázu a společně vstupovat do politického pole a procesů. Dominantními v této schopnosti jsou organizace nového aktivismu, následně radikálové a na posledním místě je starý aktivismus [Císař, Návrátil, Vrábliková, 2011].

Dle mobilizační a transakční kapacity Císař [2008] rozlišuje pět modů aktivismu vycházející ze čtyř typů vznikající kombinací jednotlivých kapacit a typů politického aktivismu vylíčenými v předchozí části. První modus se nazývá starý participační aktivismus, vyznačující se typem s mobilizační a transakční kapacitou na vysoké úrovni. Dále je to epizodická masová mobilizace, která má mobilizační kapacitu vysokou, ale za to nízkou transakční. Třetí typ je charakteristický nízkou mobilizační a nízkou transakční kapacitou. Do tohoto typu spadají dva mody, sdílející tuto charakteristiku a jsou jimi nový radikální aktivismus a občanská sebeorganizace. Jako příklad nového radikálního aktivismu Císař uvádí anarchisty. Poslední modus se nazývá nový transakční aktivismus, jehož transakční kapacita je vysoká, avšak mobilizační nízká. Tento modus zahrnuje environmentální a lidskoprávní hnutí, a také hnutí za ženská práva.

Typickým představitelem environmentálního hnutí v České republice spadajícího pod nový transakční aktivismus jsou environmentální nevládní organizace typu Hnutí DUHA a Děti Země. Tyto organizace mobilizují relativně malý počet stoupenců, soustřeďují se na strategie lobbování s důrazem na spolupráci s ostatními organizacemi a politickým nátlakem, díky čemuž účinně uplatňují své zájmy. Využívají zejména konvenční protesty, jako jsou legální a nenásilné demonstrace. K nekonvenčním strategiím, například k blokádám, se uchylují vzácně a celkově využívají občanskou neposlušnost či též liberální přímou akci, jako poslední možnost, kdy už vyčerpají ostatní [Císař, 2008; Novák, 2013].

Aktivity ekologického aktivismu na území České republiky bylo možné zaznamenat ještě před vznikem státu, to znamená v komunistickém režimu. V 80. letech se degradující životní prostředí stalo politickým tématem, což zároveň pomohlo vytvořit prostor pro boj proti komunismu. V té době totiž existovaly oficiálně přijímané ekologické organizace, které se zabývaly tzv. „malou ekologií“ a které byly ochránářského typu a nepolitické, avšak i přesto okrajově umožňovaly vytvořit půdu pro mobilizaci aktivistů mířící proti režimu [Císař, 2008]. Problémy spadající do „malé ekologie“ se zabývaly organizace jako Hnutí Brontosaurus či také Český svaz ochránců přírody (ČSOP). Hnutí Brontosaurus vzniklo roku 1973, rok po stockholmské konferenci OSN o životním prostředí člověka, které krom jiných aspektů inspirovalo Socialistický svaz mládeže k založení tohoto hnutí. Hnutí Brontosaurus bylo podporováno režimem, jelikož se právě zabývalo problémy „malé“ a ne „velké ekologie“. To znamená, že mělo osvětový a výchovný charakter, šířilo mezi lidmi povědomí o menších problémech životního prostředí, učilo je sbírat odpad, čistit potoky a podobně. Hnutí tak nebylo politicky problematické. Jinak by tomu bylo, kdyby se zabývalo záležitostmi „velké ekologie“, které jsou zaměřeny na degradaci a znečištění životního prostředí nejen samo o sobě, ale v souvislosti s politickým a sociálním jednáním [Novák, 2017]. ČSOP vzniklo iniciativou komunistické vlády, která ji zpočátku řídila a též se zabývala záležitostmi spadající pod „malou ekologii“ [Novák, 2017].

Tzv. „velkou ekologií“ se v komunistickém režimu zabývala oficiálně pouze jediná organizace, a tím byla Ekologická sekce při Biologické společnosti Akademie věd. Tato sekce byla složena z elitních expertů, které díky své privilegovanosti vycházející z vědecké expertízy a působení v institucích Akademie věd, měli dostupné obvykle neveřejné informace a data. Jejich činnost zahrnovala pořádání odborně zaměřených seminářů a přednášky pro veřejnost [Novák, 2017].

Napojení ekologických skupin na významné ekologické organizace na mezinárodní úrovni probíhalo dokonce již za komunistického režimu. Důležitými aktéry podporující ekologické skupiny v Československu bylo například Greenpeace či Friends of Earth. Bylo to ale i samotné obyvatelstvo, zejména v severních Čechách a v Praze, které se zabývalo problémy životního prostředí, jelikož je samo zažívalo a chtělo je řešit, a tak ekologickou agendu lidé zahrnuli do svých demonstrací předcházející konec komunistické vlády. Po roce 1989 se významní ekologičtí aktivisté vystupující proti

komunistickému režimu dostali do nově vytvořené vlády zaujímaví exekutivní pozice. Součástí změny a legislativního ukotvení ochrany přírody bylo přijetí zákona o životním prostředí v roce 1991. Doba krátce po revoluci, zahrnující léta 1990 a 1991, se dá označit jako otevřená a plná aktivistických příležitostí, což umožnilo ekologickým, tak i například lidskoprávním aktivistům ovlivňovat státní sféru a instituce, avšak dle Císaře nebyly dobové aktivistické organizace dostatečně schopné všech možných příležitostí plně využít. Následující rok 1992 znamenal pro aktivismus v České republice uzavření příležitostí z důvodu předsednictví Václava Klause ve své první vládě, která sice pokračovala v podpoře aktivismu, ale pouze toho starého a nový aktivismus považovala za politicky nepříznivý a celkově se vláda lidskoprávními otázkami a otázkami životního prostředí začala zabývat pouze okrajově [Císař, 2008].

Pro aktivisty politicky nepřívětivé období dle určitých autorů vyústilo v deradikalizaci a vyloučení představitelů nového aktivismu. Dle dat Císař vyvozuje, že to tak však nebylo pro všechny a určití aktéři i v takové době byli nějakým způsobem politicky aktivní, což umožnila například zahraniční podpora či zaměření se na zvyšování povědomí obyvatelstva o problémech životního prostředí skrz získávání pozornosti médií. Po roce 1997 vyznačujícím se ukončením druhé vlády Václava Klause se příležitosti opět otevřely, což vedlo k nárůstu transakční kapacity lidskoprávního a ekologického aktivismu a k začlenění ochrany a řešení problémů životního prostředí a lidských práv do programu vlády. Rozdíl v dobách otevřených příležitostí pro aktivismus před a po Klausových vlád lze spatřit ve sjednocení a schopnosti aktivistických skupin využít otevřených příležitostí, což v druhém případě bylo na lepší úrovni. Konec 90. let se kromě nové vlády vyznačoval také snahou České republiky o připojení se do Evropské unie, což doprovázely institucionální změny a vůbec změny ve vztahu mezi občany a státem, což napomohlo k obecnému otevření dalších příležitostí pro advokační organizace a nový transakční aktivismus [Císař, 2008].

Císař [2008] se své knize *Politický aktivismus v České republice* zabývá tím, co umožnilo vznik transakčního aktivismu na území České republiky. Zásahu připisuje mezinárodnímu či zahraničnímu patronátu, který napomohl advokačním organizacím po roce 1989 nejen vzniknout, ale také je nadále i finančně podporoval. I přestože po pádu komunismu byly příležitosti pro aktivismus otevřené a jejich témata a požadavky oblíbené, nedostávalo se mu financí či členů, avšak díky zahraničnímu patronátu byly organizace schopné fungovat, a dokonce i přežít politicky uzavřené období

Klausových vlád. Dopadem zahraničního patronátu dle Císaře byla profesionalizace organizací, s čímž dále spojuje jejich lepší mobilizaci a větší úspěch. Tento svůj výsledek podkládá poznatky a data o environmentálním aktivismu v České republice, zejména o protestních událostech. Pro ekologické organizace bylo zahraniční financování od roku 1989 až do začátku nového století relativně malé s výjimkou Greenpeace, které bylo financováno Greenpeace International. To se změnilo se začátkem nového tisíciletí, kdy již v roce 2001 u Greenpeace v České republice převážilo získávání financí od místních podporovatelů [Císař, 2008; Jehlička, 2009].

Císař [2008] využívá srovnání českého Greenpeace s Hnutím DUHA k polemizaci s britským autorem Adamem Faganem, který vidí v zahraničním financování důvod k deradikalizaci a umírněnosti valné většiny českých organizací. Odůvodňoval to tím, že zahraniční nadace chtějí podporovat jen takové organizace, které nepředstavují alternativu k dominantnímu neoliberálnímu systému a ani jej silně nekritizují. Nezávislost českých organizací na zahraničním financování by dle něj vedla k tématům a projektům, které by si organizace samy vybraly a byly by pravděpodobně radikálnější než ty, které dělají při získávání financí ze zahraničí. Císař se však domnívá, že získávání grantů a darů ze zahraničí nevede nutně pokaždé k tomuto efektu, ale že dokonce může nastat jeho opak. Jako důkaz si bere na pomoc právě srovnání českého Greenpeace a Hnutí DUHA. Dle dostupných dat Císař došel k tomu, že období, kdy Greenpeace nabylo nezávislosti na zahraničním financování, bylo obdobím jeho deradikalizace, kdy se začalo věnovat umírněnějším projektům a tématům. Opustilo například kampaň proti dostavbě jaderné elektrárny Temelín, která byla mezi veřejností vnímána negativně, a vrhlo se na neproblematickou záchrannou kampaň velryb. V témže období bylo Hnutí DUHA v podstatě závislé na zahraničních grantech, ale i přesto v úsilí proti dostavbě temelínské elektrárny nepolevilo. Tento vývoj používá Císař jako argument k opačnému výsledku, než ke kterému došel Fagan. Tvrdí, že závislost na zahraničním financování pomáhá stanovovat si radikálnější cíle a kampaně, což v případě závislosti na domácí podpoře nejde.

Petr Jehlička [2009] nesdílí s Císařem stejný názor, a dokonce používá stejný příklad jako doklad své argumentace. Ten se dle něj totiž nedá brát jako univerzální a obecný důkaz, ale spíše jako specifickou událost v konkrétním časovém kontextu, a pro podložení Císařovy hypotézy by bylo nutné najít více podobných situací v jiných obdobích a u jiných organizací. Navíc, Jehlička během vlastních rozhovorů vedenými s

dvěma prvními řediteli zjistil, že Greenpeace International stálo o to, aby české Greenpeace nabralo na radikalizaci, a to konkrétně v kampani zaměřenou na temelínskou jadernou elektrárnu, a že dokonce mezinárodní Greenpeace nabízelo pomoc nejen finanční, ale i mobilizační ve formě vyslání akčního týmu do České republiky, kterou však česká pobočka pokaždé odmítla. I přestože české Greenpeace nebylo finančně závislé na domácích podporovatelích, jednala umírněně z důvodů obav negativního veřejného mínění. Jehlička vyvozuje, že míra umírněnosti a radikality obou organizací se nedá vyvodit pouze na základě původu jejich zdrojů, ale že důležitou roli hráli přední představitelé a významné osobnosti v rámci organizací.

2.1.3 Současné environmentální české organizace

Tato podkapitola se věnuje českým organizacím působících v České republice, které se věnují tématům životního prostředí a klimatické změny. Jedná se o výčet pouze určitých aktérů a to takových, které jsou na českém environmentálním poli zvláště významní a na které respondenti během rozhovorů odkazovali.

2.1.3.1 Greenpeace

Na českém území se poprvé akce Greenpeace konaly v 80. letech. Jednalo se o protesty dva vedené mezinárodním zahraničním týmem. Po roce 1989 navštívila Prahu rakouská pobočka Greenpeace, na jejíž setkání se těšilo tisíce nadšenců. Před vznikem české pobočky došlo k navázání spolupráce s pobočkou německou, od které Jan Piňos dostal zadání vytvořit českou verzi německé cestovní výstavy s názvem Nebe a peklo. Po podařené akci, v rámci které Piňos zpracoval a zorganizoval program, propagaci, průvodce a média ve třech českých městech, konkrétně v Praze, Ústí nad Labem a v Děčíně, došlo v roce 1991 k založení zmíněné české Greenpeace pobočky. Zpočátku sčítala pět zaměstnanců a zaměřovala se na téma energetiky a toxických látek, což na českém území znamenalo ohrazovat se vůči jaderné elektrárně Temelín, těžbě a spalování uhlí a používání jedovatých látek v životním prostředí [Greenpeace Česká republika, 2021].

Významnou událostí v dějinách českého Greenpeace je snaha o záchranu vesnice Libkovice před její devastací z důvodu těžby uhlí. Poté, co aktivisté z dané organizace poprvé na místo přijeli, dozvěděli se, že mnoho lidí již bylo vystěhováno a mnoho domů zbouráno. Díky včasné informaci od starosty ohledně dalšího cíle, se aktivisti snažili před nekompromisními bagry těžařů zachránit aspoň cílový kostel,

okolo kterého vytvořili blokádu. Aktivisté měli na své straně velký počet odborníků, vyjednávali jak se státními doly, tak ministrem a starosty z okolí a snažili se dostat dané téma do veřejné debaty, ale i tak nezastavili těžařské ambice, které nakonec dosáhli svého cíle. Blokáda trvala tři měsíce, po kterých těžaři změnili způsob jednání, aby znesnadnili snahu aktivistů. Bourali postupně jednu ulici za druhou ovšem s velkým časovým odstupem a pro aktivisty bylo této taktice těžké čelit. I přes konkrétní neúspěch v záchraně vesnice Libkovice nebyla organizace Greenpeace danou akcí neúspěšná, jelikož díky tomu, že srovnání vesnice se zemí představovalo hrozivý případ, podařilo se předejít takovému osudu dalších obcí, které byly kvůli těžbě v ohrožení. Nakonec na místě, kde původně Libkovice stály, nikdy k těžbě nedošlo [Greenpeace Česká republika, 2021].

2.1.3.2 Limity jsme my

Limity jsme my se deklaruje jako zdola vytvořené občanské hnutí zaměřené proti těžbě a spalování uhlí, ale také i všech dalších fosilních paliv. Limity jsme my je politicky nezávislé hnutí s nehierarchickou strukturou a důrazem na inkluzi a otevřenost. Jeho princip je nenásilí, neničení majetku a udržitelnost a jako strategii volí přímou akci, blokády, pasivní odpor a občanskou neposlušnost [Limity jsme my, 2019a, Limity jsme my, 2019b].

Vzniklo v roce 2015 a impulsem pro jeho založení byl vládní návrh týkající se překročení limitů těžby hnědého uhlí na území Severních Čech, jehož možná varianta by vyústila v likvidaci dvou obcí, konkrétně Horní Jiřetín a Černice. Limity jsme my spolu s dalšími tisíci lidmi z různých koutů země usilovali o nepřekročení limitů na dole Bílina a ČSA nacházející se v severních Čechách [Limity jsme my, 2019a, Limity jsme my, 2019b].

Hrozbu uhlí nespatřují členové hnutí pouze v lokálních dopadech soustředěné na severní oblasti České republiky, ale uvědomují si globální problém klimatické změny, který vnímají jako největší nebezpečí pro budoucí generace lidstva, a proto usilují o ukončení těžby v celé republice dříve než ve stanoveném roce 2055 spolu s přechodem na obnovitelné zdroje energie a dosažením klimatické spravedlnosti. Limity jsme my se cítí být součástí globálního hnutí, kterým jde právě též o klimatickou spravedlnost a do kterého spadají skupiny jako je Ende Gelände, Siouxové, Plane Stupid, 350.org či Reclaim the Power. Limity jsme my považují globální problém změny klimatu nejen za

ekologický problém, ale též za sociální a ekonomický, a tudíž se musí promýšlet v souvislostech a brát v potaz nerovnost a rozložení moci ve světě [Limity jsme my, 2019a, Limity jsme my, 2019b].

2.1.3.3 Hnutí DUHA

Dalším hráčem na environmentálním aktivistickém poli v České republice je již zmíněné Hnutí DUHA. Jedná se o českou pobočku mezinárodní organizace Friends of the Earth datující se od roku 1989. Environmentální problémy řeší nejen v jejich důsledcích, ale též příčinách a využívá k tomu spolupráci napříč politickým spektrem, úřady, médii, firmami, ale i jednotlivci. Mezi hlavní oblasti, na které se hnutí DUHA zaměřuje, patří energetika, ochrana přírodních parků, ovzduší a odpady. Konkrétně se snaží například zvýšit množství tříděného odpadu, a naopak snížit skládkování a spalování odpadu, dále se prosazuje o snížení emisí uhelných elektráren produkující energii směřující do zahraničí či také o vhodné sázení stromů [Umíme poradit, 2022].

Jelikož je Hnutí DUHA součástí mezinárodního seskupení FoE, odvíjí z této skutečnosti své strategie, využívaná pravidla, priority, způsob práce a strukturu tak, aby byla v souladu s fungováním a strukturou FoE. Základu Hnutí DUHA tvoří desítky zaměstnanců, dobrovolníci a partneři. Jako klíčový nástroj v prosazování svých cílů využívá kampaně, popřípadě nástroje jiné, které na kampaň navazují. Krom toho se věnuje též osvětové, informační, vzdělávací a vědecké činnosti, odborné a publikační činnosti či účast ve správních či jiných řízeních týkajících se ochrany přírody a krajiny [Hnutí DUHA, 2016].

2.1.4 Protizákonné jednání

V rámci environmentálního hnutí může docházet i k protizákonnému jednání. Taková jednání, která jsou nelegální a morálně motivovaná, se dají rozdělit do tří základních kategorií.

2.1.4.1 Politický odboj

Prvním je politický odboj, který je možno shrnout jako radikální opozice proti systému, který neuznává. Jedná proti systému, ve kterém se nachází, jelikož odmítá jeho hodnoty ztvárněné v ústavě, politických institucích, procesech a zřízeních. Tyto hodnoty považuje za nežádoucí, nespravedlivé, nemorální nebo v druhém případě může dané systémové hodnoty uznávat, ale kritizuje způsob, jakým jsou realizovány a hodnotí

jejich realizaci a zprostředkování jako nedostatečné, nesprávné či neúčinné. Požadavkem politického odboje bývá celková a zásadní změna státoprávního uspořádání či hospodářského systému společnosti a v určitých případech změna jak právního, tak hospodářského základu státu. Typickými reakcemi na trest za své činy je snaha vyhnout se trestnímu stíhání a uvěznění, jelikož politický odboj neuznává politické uspořádání a zákony státu, které vnímá jako nespravedlivé a nesprávné. K dosažení svých cílů politický odboj využívá praktiky založené na využití moci, zastrahování, donucování, násilí a zbraní. Tyto strategie nabírají formu ozbrojeného povstání, vyhrožování či vyjednávání pracující se strachem a mocí [Barša, 1998]. Zároveň je pro politický odboj typický jeho opovržení kapitalismem a průmyslovou společností, jejichž systém je založen na zisku, ekonomickém růstu a soukromém majetku [Novák, 2013].

2.1.4.2 Občanská neposlušnost

Druhá kategorie morálně motivovaného a zároveň protizákonného jednání je občanská neposlušnost. Tento typ jednání je typický pro lidi, kteří respektují stávající politický systém, jeho hodnoty, zákony, instituce a procesy, avšak nesouhlasí s určitou vládní politikou, politiky či s určitým zákonem nebo souborem zákonů. Jejich cílem je dané, dle nich nesprávné, zákony či politiku změnit či také mohou usilovat o změnu určitého úmyslu v konkrétní situaci. Lidé projevující občanskou neposlušnost na rozdíl od politického odboje přijímají trest, jelikož uznávají daný systém a jsou loajální k jeho zákonům a právnímu řádu. Aktivity občanské neposlušnosti se konají veřejně a jsou založené na nenásilí, svědomí, spravedlnosti a věcnosti. Lidé jednající v rámci občanské neposlušnosti se k tomuto protizákonnému jednání uchylují z pravidla ve chvíli, kdy již vyčerpali různé legální prostředky a postupy, avšak s neúčinným výsledkem. Takové jednání je z pravidla možné pouze v liberální společnosti, respektive v režimu vycházejícího z liberálních hodnot. Mezi využívané strategie během občanské neposlušnosti patří dialog, nenásilné aktivity, vystupování na veřejnosti, využívání vtípu a šoku či také upozornění na problém ve sdělovacích prostředcích [Barša, 1998; Novák, 2013; Rawls, 1999]. Jedná se o akt politický, a nikoli náboženský, jehož důraz je kladen na mravní základ občanského života a opírá se o principy spravedlnosti, jakožto základní podmínky společenské spolupráce mezi svobodnými a rovnými občany [Rawls, 1999].

Slovní spojení „občanská neposlušnost“ bylo poprvé použito pro spis amerického filosofa, jímž byl Henry David Thoreau. Ten v roce 1849 napsal esej *Odpor vůči občanské vládě* [překlad autorky] (Resistance to Civil Government), která byla po jeho smrti znovu publikována, avšak tentokrát pod nyní tak věhlasným názvem *Občanská neposlušnost* (Civil Disobedience). Není jasné, zda tento jiný název vymyslel sám Thoreau či ne. Jedná se o politickou a sociální teorii a zároveň je to jedno z hlavních děl americké politické filosofie, ve kterém autor zdůrazňuje důležitost vyjádření kritiky a odporu občany vůči nespravedlivým zákonům [McEleney in Bates, 2010; Walls, 2018].

Každý občan by měl dát najevo, jakou vládu žádá, jaká vláda by v něm vzbuzovala respekt a díky tomu, že dá svou představu o takové vládě najevo, bude o něco blíže k jejímu získání. Co by mělo rozhodovat ve vládě, nemá být většina, ale svědomí. Jedinou povinností člověka, kterou má právo na sebe převzít, je udělat to, co je správné, a to v jakémkoliv případě. Není to zákon, který činí lidi spravedlivější, naopak je spíše respekt vůči zákonům dohání k nespravedlivým činům. Pro stvrzení své myšlenky Thoreau poukazuje na pochodující vojáky směřující k válce, což může být jak proti jejich vůli, zdravému rozumu a svědomí, ovšem ve jménu a kvůli jejich respektu k zákonu, čímž místo lidí připomínají jakési stroje, které jsou ve službách bezohledného mocného muže. Státu slouží i jiní lidé než jen vojáci. Jsou to zákonodárci, politici, právníci, ministři a funkcionáři, kteří ve své službě státu na rozdíl od vojáků využívají svou hlavu, avšak i přesto slepě slouží bez jakýchkoliv morálních rozdílů. Ti, kteří slouží státu v nejlepší slova smyslu, jsou hrdinové, vlastenci, mučedníci a reformátoři. Spojuje je používání svého svědomí, které aplikují při službě státu, což má často podobu odporu státu, který si však takové jednání vysvětluje jako nepřátelský postoj [Thoreau, 2009].

Sám Thoreau se při asociaci se svou vlastní, tedy americkou vládou, cítil zostuzen a takovou vládu neuznával, jelikož je to současně vláda podporující otroctví. Esejí podněcoval k probuzení lidí ke spravedlnosti a k jednání dle svého svědomí. Pokud je zákon nabádá, aby se podíleli na nespravedlnosti, mají takový zákon porušit a být ztělesněním protikladem takového zákona či takového státu. Nemají se mu podvolit, naopak mají si zachovat svůj etický postoj a to, co je potřeba změnit, není daný postoj a přesvědčení, ale zákon či stát [Thoreau, 2009].

Thoreau při psaní eseje vycházel ze své vlastní zkušenost a motivů pro neuposlechnutí americké vlády, jelikož jako vyjádření nesouhlasu s jejím jednáním neplatil daně a byl za to uvězněn, i když pouze na jeden den, jelikož jeho příbuzný za něj uhradil kauci. Vyhrazoval se konkrétně vůči otroctví a americko-mexické válce [McEleney in Bates, 2010; Walls, 2018]. Thoreauv spis inspiroval mnohá nenásilná hnutí odporu, čímž ve 20. století byly snahy Gándhího postavit se britskému imperialismu v jižní Africe a v Indii a protesty také Martina Luthera Kinga, Jr. v 50. a 60. let, které probíhaly v rámci amerického hnutí za občanská práva. Ve své autobiografii King označuje akt Thoreaua neplatit daně jako výraz nesouhlasu s válkou a otroctvím jako jeho první seznámení se s teorií nenásilného odporu [McEleney in Bates, 2010].

2.1.4.3 Přímá akce

Přímá akce je třetím typem spadající do protizákonného jednání. Principem přímé akce je snaha o prosazení zájmů určité skupiny nelegálním způsobem ve státě, který všechny změny odmítá [Jandourek, 2012]. Je tedy téměř vždy nelegální a zahrnuje situace, ve kterých dochází k zatčení aktivistů, s čím mohou či nemusí počítat. Jedná se o protestní akci, během které se protestující zapojují do různých forem činností, jejichž konstrukce není vždy mířená pouze na to, aby změnila vládní politiku či změnila veřejný názor na určitou problematiku skrz média, ale jsou v nich zakomponovány snahy o změnu environmentálních podmínek napřímo [Doherty; Paterson; Seel, 2002].

Spisů o společenských protestech s názvem *Přímá akce* je více. Jednu esej, vydanou v roce 1912, má na starosti americká anarchistka Voltairine de Cleyre, která ve spisu nabízí historické příklady, jakým je americké hnutí za osvobození otroků či také bostonské pití čaje z dob amerického boje za nezávislost. Přímou akci využilo například americké lidskoprávní hnutí, feministické hnutí či vůdce kubánské revoluce Che Guevara [Jandourek, 2012].

V rámci environmentálního hnutí se dle Ducketta [2006, in Novák 2013] můžeme setkat se dvěma typy přímé akce, a tím je liberální a anarchistická. Jedná se o dva ideální typy, s jejichž prvky se můžeme v praxi u některých hnutí setkat. Často se jedná o směsici prvků a v realitě se pak jednotlivá hnutí nedají definitivně rozlišit.

Počátky anarchistické přímé akce spadají do přelomu 19. a 20. století. Tento typ přímé akce se vyznačuje tím, že je hodnotového charakteru, tedy nejde jen o cíl, ale o

akt jako takový a vlastní hodnotu. Jedná se tak o preferovaný způsob jednání. Nezaměřuje se jen na jednu záležitost, ale spíše na systém a jeho hlubokou změnu. Směřuje nejen vně, kdy porušuje zákony, ale i dovnitř ve smyslu utváření společenství. Akt vykonávají aktivisté sami a nespolehají se přitom na někoho jiného. Představitelům tohoto typu přímé akce nejsou blízké taktiky hlasování či lobbování. To souvisí se snahou získání moci v podstatě sám nad sebou a nad situací a okolnostmi, ve kterých člověk je, a to vlastním přičiněním a tuto moc dále přímo sám uplatňovat a dosáhnout tak určité svobody. Právě to se týká výchozího bodu anarchistické přímé akce, ze kterého se vyvíjela. Jedná se o myšlenku, že člověk bude svobodný jedině tehdy, pokud bude svobodu aktivním způsobem uplatňovat. Z tohoto hlediska je možné si vyložit dva rozměry anarchistického typu přímé akce. První rozměr je edukační, kdy přímá akce lidi určitým způsobem vede, učí je, proměňuje je a zesiluje jejich důvěru v sebe sama, chápání, vzájemnou podporu. Druhý rozměr je exemplární, jelikož má přímá akce sloužit jako kladný vzor sloužící k nápodobě pro podobné akce či projekty [Novák, 2013]. Dle Bookchina [1980 in Novák, 2013] není přímá akce pro anarchisty pouze taktikou, ale určitým morálním principem či ideálem, který prostupuje všechny stránky jejich života. V praxi pak je těžké takového ideálu dosáhnout a je zde pak neustálá tenze mezi dalekosáhlými, těžko uskutečnitelnými cíli mířící na překonání převládajících institucí a dominantních struktur a mezi praktickými změnami odpovídající ideálu, určité etice, které může jednotlivec ve svém životě zavést a vytvořit tak alternativu k současnému způsobu bytí [Novák, 2013]. V tomto lze vyčíst prefigurativní charakter anarchistické přímé akce, jelikož lidé skrz něj neustálým vyjednáváním vytvářejí v současnosti alternativu k dominantním institucím jako je stát a trh, dále ke způsobům života, komunitám a to takové, jaké by chtěli v budoucnosti vidět [Day, 2004].

Druhý typ přímé akce je typ liberální. Liberální přímá akce je instrumentální, jelikož vznáší požadavek, který chce splnit. Jedná se tak o určitou taktiku či prostředek, který se využívá pro upozornění na témata s cílem přinutit stát či různé autority, firmy, politiky jednat [Novák, 2013]. Vyznačuje se třemi prvky, které ji odlišují od přímé akce anarchistické. Za prvé se používá v případech, kdy nějaká autorita či samotný stát nedodrží zákon a sám jedná protizákonně. Druhý bod se týká cíle přímé akce, a tím je medializace a osvěta určité problematiky, díky čemuž aktivisté využívající tento typ přímé akce chtějí informovat veřejnost a ovlivnit tak vývoj a výsledek rozhodování skrz

určitý nátlak a lobbování. A za třetí je to legitimita využití přímé akce, kdy je uznané za vhodné využít přímou akci pouze jako poslední možnost, tedy v případě, že se jiné možnosti vyčerpaly [Duckett 2006 in Novák, 2013].

Typickým představitelem liberální přímé akce je Greenpeace, jelikož jejich cílem je pobouřit či jiným způsobem ovlivnit veřejnost a skrz ně i silné aktéry, kteří by měli daný problém řešit. K dosažení cíle využívají přímou akci, jedná se tudíž v tomto případě o prostředek k dosažení cíle, a ne o cíl samotný, a také neberou moc do vlastních rukou, jen se snaží ovlivnit ty, kteří tu moc mají. K tomu využívají média, jejichž výslednou medializaci nemohou ovlivnit, takže i zde chybí svobodný aspekt, jelikož se musí představitelé Greenpeace spoléhat na pozitivním a dostatečně velkém vyobrazení své akce, a z tohoto důvodu se z anarchistického pohledu jedná o akci nepřímou, protože závisí na někom jiném mimo své vlastní aktéry. Co ji z tohoto úhlu pohledu dále chybí je edukační aspekt, pro něž je specifické zapojení lidí do procesu a skrz tuto participaci se lidé učí, vzájemně se podporují a zesilují sebedůvěru [Novák, 2013].

V 90. letech v zahraničí nabyla přímá akce významu nejen jako taktiky k naplnění cílů, ale jako cíle sám o sobě, obsahující v sobě jistou představu o změnách, které se snaží prosadit. Ve stejném období se v České republice termín přímá akce mezi aktivisty ustálil s lehce odlišným významem. Měli ji za taktiku, kterou je ospravedlnitelné využít pouze v případě, kdy se využily jiné možné, politickým systémem přijatelné, prostředky pro dosažení svých cílů. Celkově v rámci českých environmentálních organizací, které z počátku 90. let přímou akci využívaly, dochází k deradikalizaci a postupně tuto formu protizákonného jednání vylučují ze svého repertoáru taktik [Novák, 2017].

2.1.4.4 Srovnání přímé akce a občanské neposlušnosti

Existuje zřejmá podoba mezi přímou akcí a občanskou neposlušností. Přímá akce však určitým způsobem občanskou neposlušnost jak zahrnuje, tak ji překračuje. Čím se nová vlna přímé akce odlišuje, je její záměr přímo ovlivnit sociální a ekologické podmínky, i když také někdy má zájem o to, aby nepřímo ovlivňovala skrz masová média, změnila praktiky politiků a politické a ekonomické instituce [Doherty; Paterson; Seel, 2002].

Jak přímá akce, tak občanská neposlušnost vychází ze dvou logik. Prvním je Gandhioho “satjagraha” neboli “síla pravdy” či “duševní síla”, vyznačující se oddaností k pravdě. Aktivisté používající tuto logiku se v praxi projevují snahou prokázat morální nadřazenost vlastní perspektivy skrz jejich odhodlanost snést fyzické nepohodlí či jiné oběti, čímž se snaží ovlivnit přístup či aktivity ostatních. Druhou logikou je “bearing witness”, ve volném překladu “přinášet svědectví”. V tomto případě protestující využívají danou logiku v situacích, kdy si uvědomují, že nemají dostatek fyzické či politické síly na zastavení určité činnosti vlády či společnosti, kterou považují za špatnou, avšak i přesto jim chtějí dát najevo, že s jejich praktikami nesouhlasí a že je odsuzují a to tím, že se stávají očitými svědky dané aktivity. Obě tyto logiky vyvíjejí morální tlak na oponenty. První logika cílí na jejich povahu a druhá na politický tlak, skrz který cílí na veřejnost [Doherty; Paterson; Seel, 2002].

Nová vlna přímé akce v 90. letech se právě vyznačuje čerpáním prvků z těchto dvou logik. Ty se dají nalézt v navozených situacích aktivisty, ve kterých projevovali svou vlastní zranitelnost skrz taktické inovace, kdy například obývali domy na stromech s cílem dané stromy zachránit před pokácením. To jim dodávalo jakousi vysokou morální úroveň a nutilo jejich oponenty k využití fyzické síly, pokud chtěli uskutečnit svůj plán. V podobných případech nešlo aktivistům o to prokázání jejich počtu, že jsou v převaze, ale o zobrazení síly jejich odhodlání [Doherty; Paterson; Seel, 2002].

Ze dvou zmíněných typů přímé akce je to typ liberální, se kterou má občanská neposlušnost nejvíce společného. Naopak od anarchistické přímé akce se v mnohém odlišuje, například v přístupu v otázce násilí. Občanská neposlušnost je striktně nenásilná, jak z emočního, tak fyzického hlediska a tento přístup aplikuje i na majetek, což v případě anarchistické přímé akce neplatí zcela. Dále se odlišují při akceptaci trestu. Občanská neposlušnost ctí stát a zákony, a tudíž i trest z nich vyplývající. Za to anarchistická přímá akce se trestu vyhýbá, jelikož daný systém nerespektuje [Novák, 2013]. V tomto ohledu je tento typ přímé akce velmi podobný politickému odboji či co Duckett nazývá jako odpor, který je založen na radikální opozici vůči systému, z čehož vychází tendence vyhýbání se uloženým trestům [Duckett 2006 in Novák, 2013].

2.2 Extinction Rebellion

2.2.1 Charakteristika

XR je mezinárodní, nenásilné hnutí, zaměřující se na sociální a environmentální témata. Dle něj je nutno rychle a důsledně řešit klimatickou a ekologickou krizi, aby i další generace mohly na této planetě žít, a usilují tak dostat tuto problematiku do veřejného prostoru a donutit státní, ale i jiné aktéry k činu. K dosažení vytyčených cílů XR používá strategii občanské neposlušnosti a přímé akce [Extinction Rebellion].

Pro toto hnutí je typický jazyk nouze, respektive klimatické nouze, který aktivisté používají k ospravedlnění svého postoje a přímých akcí před veřejností, médií či v určitých případech i před soudem. Mají totiž tísnivý pocit nedostatku času na razantní kroky a jejich aplikaci, jelikož i přes národní legislativu a mezinárodní smlouvy a dohody zaměřující se na zmírnění klimatické změny, se množství emisí uhlíku zvyšuje, a tak si hnutí osvojilo environmentální aktivismus, který opouští reformní cesty a nahrazuje ji masovou mobilizací a občanskou neposlušností [Hallam, 2019b; Richardson, 2020].

Pocit časové tísně, který je sdílený členy XR, je zobrazen a symbolizován v jejich hlavním znaku, což jsou přesýpací hodiny v kruhu. Kruh představuje planetu a hodiny uvnitř něj poukazují nedostatek času, kterému mnoho druhů, a ve finále i člověk, čelí. Momentálně totiž probíhá šesté masové vymírání druhů a tento proces je mnohými dáván za vinu lidské aktivitě. Takové změny v biodiverzitě a ekosystému planety ji mohou časem učinit pro lidi neobyvatelnou [Extinction Symbol]. Tento symbol byl vytvořen v roce 2011 umělcem známým pod jménem ESP, který pochází z východního Londýna [La Frenais, 2019].

2.2.2 Vznik a vývoj

Pro řádné uchopení současné podoby a stavu XR je důležité podívat se na jeho vznik a vývoj. Tato podkapitola začíná tím, co vedlo ke vzniku XR a jak jeho počátek a první akce probíhaly. Další části přiblíží založení a působení XR v ČR a také ve světě. Podkapitola je uzavřena výčtem aspektů, které dopomohly k úspěchu a rozšíření XR.

2.2.2.1 Počátek

XR začalo jako skupina patnácti lidí a rozrostlo se do jedné z největších organizovaných kampaní občanské neposlušnosti v historii Velké Británie, jak to formuluje spoluzakladatel XR Roger Hallam [2019a]. Mezi hlavní zakladatele XR se

řadí právě Roger Hallam, spolu s Gail Bradbrook a Simonem Bramwellem [Mackintosh, 2019].

XR oficiálně vzniklo v roce 2018, kdy se skupina výzkumníků a aktivistů začala scházet, aby řešila dvě otázky. První z nich se ptá po tom, proč kampaně konající se za poslední generace selhaly a druhá řeší způsob, jak zajistit, aby fungovaly. Tato skupina na základě výzkumu Ericy Chenoweth a Marii Stephan, který sepsaly do knihy *Why Civil Resistance Works*, přišla na to, že jediným způsobem, jak překonat nečinnost politiků, je prostřednictvím rozsáhlých kampaní nenásilné přímé akce [Hallam, 2019a; 2019b].

Ještě předtím, než spoluzaložila XR, Bradbrook se několik desítek let věnovala kampaním ohledně sociální spravedlnosti, ale pouze pár z nich mělo nějaký dosah. Měla pocit, že aby dosáhla opravdové a radikální změny, potřebuje nějakým způsobem odblokovat něco ve svém vědomí, a tak se rozhodla ze svého anglického domova odletět na Kostariku a zkusit psychedelika, která by ji v tom mohly pomoci. Během dvou týdnů požila různé látky, které se používají v místních domorodých kulturách jako součást šamanistických duchovních rituálů. I přes strach se odhodlala do toho všeho jít a posunout své limity. Jednoho večera během ceremonie s ayahuscou vyslala vesmíru modlitbu s přáním, aby ji ukázal “kódy pro společenskou změnu“. Bradbrook tuto její cestu sama popisuje jako transformativní. Po návratu ukončila své manželství a začala pracovat se skupinou aktivistů, mezi kterými byl již zmíněný Roger Hallam. Během jedné konverzace Hallam řekl Bradbrook, že ji dává “kódy“, které hledá. Poté, co ho slyšela použít tento termín, věděla, že bylo její přání vyslyšeno. Sice to nebylo přesně v tento moment, kdy vzniklo hnutí se jménem XR, ale jedná se o událost, která k tomu směřovala. Tento příběh je mezi členy XR znám jako jakýsi mytický příběh, ale Bradbrook si stojí za tím, že je pravdivý [Mackintosh, 2019].

Následně Roger Hallam společně s Gail Bradbrook pomohli vzniku radikální kampani Rising Up!, z které se nakonec na jaře roku 2018 stalo XR, což bylo zhruba dva roky po kostarické cestě Bradbrook. Nebyli to však pouze Hallam s Bradbrook, kteří se na zrodu XR podíleli. Celkem zhruba patnáct aktivistů se shodlo na tom, že je potřeba změnit konverzaci ohledně klimatické krize a byl to právě tento moment, kdy se rozhodli začít rebelii. Došli k závěru, že je potřeba zaměřit se na vládu a na její artikulaci a reakci na klimatickou situaci. K dosažení svého cíle si zvolili strategii

nenásilné občanské neposlušnosti, ke které dle nich bylo nutno zmobilizovat 3,5 % populace Velké Británie, což v té době činilo něco kolem dvou miliónů obyvatel. Toto procento dle nich by totiž bylo potřebné k tomu, aby vláda “řekla pravdu“ ohledně klimatické krize, což je jeden z hlavních a nejznámějších požadavků XR [Mackintosh, 2019].

2.2.2.2 První akce

První významnější akcí, kterou XR pořádalo, byl tzv. sit-in, což je protest vsedě či okupační stávka, která proběhla 17. října v roce 2018 v britském sídle Greenpeace. XR tím chtělo poukázat na strategie Greenpeace, které dle XR nejsou příliš účinné v řešení klimatické krize a na nedostatečnou radikálnost organizace, která by měla být větší, a to v návaznosti na v té době poslední vydanou zprávou od Mezivládního panelu pro klimatickou změnu (IPCC - z anglického Intergovernmental Panel on Climate Change), která vykresluje akutní a časově tísňovou situaci. Touto akcí XR chtělo členy Greenpeace navést k tomu, aby se zúčastnili masové občanské neposlušnosti, jakožto jediné možné cesty k odvrácení totální klimatické katastrofy [Molitch-Hou, 2018].

Dalším významným dnem v historii XR je tzv. Vyhlášení rebelie (Declaration of Rebellion), které proběhlo 31. října roku 2018 na náměstí Parliament Square v Londýně, kde se sešlo shromáždění XR čítající přes tisíc lidí, z nichž patnáct bylo zatknuto kvůli blokování silnic před parlamentem. Cílem této sešlosti bylo symbolicky odstartovat kampaň občanské neposlušnosti, v rámci které se protestovalo v Londýně následující měsíc. Lidé těmito protesty chtěli upozornit na rozvíjející se klimatickou krizi a na nečinnost vlády v řešení této krize [Taylor, 2018]. Podporu XR a jeho požadavku vytvořit Občanské shromáždění vyjádřilo 94 signatářů dopisu, v kterém akademici z různých vědních disciplín dávají najevo, že i přes různé pohledy a odlišné expertízy se shodují na tom, že se ekologická krize zhoršuje a že již nadále nehodlají tolerovat selhání žádné vlády v přijetí nutných opatření ani v propagaci konzumního životního stylu [The Guardian, 2018].

Dalším příkladem velké akce zorganizované XR je soubor protestů probíhající 17. listopadu 2018, tzv. Den rebelie (Rebellion Day), kde pod jménem XR více než 6 000 lidí blokovali cesty na celkem pěti londýnských mostech, a to konkrétně Blackfriars, Waterloo, Westminster, Lambeth a Southwark. Během tohoto dne bylo zatčeno celkem zhruba 85 lidí [Forrest, 2018].

Krom Londýna se však postupně začaly vést protesty i v jiných částech Velké Británie. První mimo-londýnské akce proběhly 23. listopadu 2018, jedna ve městě York [York Press, 2018] a druhá v Oxfordu [Oxford Mail, 2018], kde zúčastnění v obou městech blokovali dopravu. XR se stále rozrůstalo a provádělo nejrůznější akce v různých částech Velké Británie, ale postupem času se dostalo i do zahraničí.

2.2.2.3 Vznik a vývoj v České republice

V České republice se XR ustanovilo v prosinci roku 2018. V průběhu května následujícího roku jeho množství sčítalo několik desítek aktivních členů, kteří již měli nějaké akce za sebou, například přebarvení tzv. Lennonovy zdi v Praze na nápis „Klimatická nouze“ spolu se symboly XR, dále vyvěšení praporu „Rebelie pro život“ a „Jednej ted“ na Staroměstské věži či také tzv. die-in během jednání pražského magistrátu, během něhož aktivisté leželi na zemi a předstírali smrt. Již v té době však plánovali větší protesty typu blokování dopravy, inspirováni britským XR [Horký, 2019]. Na další akci se sešla skupina čítající zhruba padesát lidí, která 26. srpna roku 2019 protestovala před úřadem vlády v Praze během prvního zasedání uhelné komise [Brzybohatá, 2019]. Zrealizování blokace dopravy se českému XR podařilo o pár měsíců později, konkrétně v říjnu téhož roku. Akce *Velká rebelie za život* začala v sobotní dopoledne, kdy se lidé mohli zúčastnit hudebního programu, přednášek od mnoho odborníků a aktivistů, divadelních představení či workshopů organizovanými členy XR. Vyvrcholením této akce bylo odpolední zablokování pražské magistrály u Národního muzea, které trvalo přes půl hodiny [iROZHLAS, 2019]. Kromě toho se jim v říjnu roku 2019 podařilo zrealizovat několik dalších akcí. Na Náměstí Republiky aktivisté se šibeniční oprátkou kolem krku informovali veřejnost o klimatické krizi a globálním oteplování. Dále vytvořili improvizované televizní studio s názvem TV Klima před budovou České televize sídlící na Kavčích Horách, aby upozornili na to, že dle nich veřejnoprávní televize nevysílá dostatek informací ohledně klimatické krize [Šafhauser, 2019]. K rozšíření repertoáru akcí došlo v prosinci téhož roku, kdy se okolo dvaceti lidí v různých českých městech, od Prahy přes Brno, rozhodlo držet hladovku s cílem upozornit na problematiku potravinové soběstačnosti a ohrožení budoucí schopnosti zajistit dostatek potravy pro lidstvo, pokud se klimatická krize nebude dostatečně řešit [Brzybohatá, 2019].

Naléhání na zbavení se uhelných elektráren před budovou úřadu vlády se opakovalo v lednu roku 2020 a to opět během konání zasedání uhelné komise [iDNES,

2020a]. V roce 2020 české XR krom uhelných elektráren protestovalo též proti kácení stromů, rozšiřování letiště, společnosti Shell nebo také proti nečinnosti ministerstva zemědělství v problematice sucha [Procházková, 2020; iDNES, 2020b; Šafhauser, 2020; Vachtl, 2020].

2.2.2.4 Vznik a vývoj ve světě

Pobočky XR se objevují i jinde ve světě. V dubnu 2019, tedy rok od založení XR, se pořádala mezinárodní rebelie, v rámci které se zrealizovaly akce celkem v osmdesáti městech ve třiceti třech zemích po celém světě. V České republice to bylo konkrétně již zmíněné přemalování Lennonovy zdi. Nejmasivnější rozměr nabrala rebelie v Londýně. Během tohoto souboru protestů bylo během prvních osmi dnů zatčeno 1065 lidí a 53 osob bylo zažalováno. Jedním z protestů bylo například zastavení dopravy na křižovatkách Oxford Circus, Marble Arch, mostě Waterloo Bridge a okolí náměstí Parliament Square. Dalším případem je akce tří aktivistů na vlakové stanici Canary Wharf station, kdy dva z nich vyšplhali na vagón vlaku, a další se přilepil k boku vagónu, čímž způsobili přerušování železniční dopravy. Součástí protestů byl aktivisty vytvořený kemp v okolí Marble Arch, kde měli dovoleno se shromažďovat a kde postavili pódium pro hudební koncert a přednesy řečníků a řečnic. Jedním z nich byla mladá klimatická aktivistka Greta Thunberg [Perraudin, 2019]. Po několika dnech od protestů se podařilo XR naplnit jedno z jejich hlavních požadavků, protože Velká Británie oficiálně vyhlásila stav klimatické nouze [ČT24, 2019a]. Téhož měsíce klimatickou nouzi vyhlásila i místa v České republice, a to konkrétně Praha 6 a Praha 7 [ČT24, 2019b].

Rozrůstání XR neskončilo v první polovině roku 2019. Téhož roku v říjnu proběhla další mezinárodní rebelie, během níž bylo v Londýně zatčeno 1 837 lidí, což je více než během dubnových protestů, kdy finální číslo zatčených bylo 1 138 [Taylor, 2020]. Růst probíhal i na mezinárodní úrovni. Například za únor a za začátek března roku 2021 se událo světově minimálně 20 XR akcí, a to v zemích jako Indonésie, Kanada, Rwanda Německo, Nizozemsko, Austrálie a Česká republika. Hodně z nich bylo zaměřeno na stromy. V Německu ve městě Weimar aktivisté dali na stromy cedule s nápisy upozorňující na klimatickou krizi. Ve Rwandě XR vytvořilo projekt pro místní školy podporující výsadbu stromů. V České republice se aktivisté sešli na demonstraci proti plánům místní samosprávy na vykácení stromů. Dále například pochod XR v Demokratické republice Kongo měl za cíl zvýšit pozornost ohledně odlesňování,

klimatické spravedlnosti a nelegálních využívání zdrojů. Toto je pouze ukázka toho, jak se XR rozrostlo do celého světa a jaké formy protestů využívají [Extinction Rebellion, 2021].

2.2.2.5 Úspěch

Hallam [2019b] ve své příručce *Common Sense for the 21st Century* píše, že dle něj za prudkým nárůstem podpory XR stojí hluboká psychologická přitažlivost k neznámému, když do té doby jiná možnost žití než snaha zapadnout byla vyloučena. Rebelie s cílem svrhnout vládu je sice elitami a profesionály považována za směšnou, ale to je právě důvod její přitažlivosti, jelikož dovoluje lidem říci, co si opravdu myslí a otevírá prostor pro politickou energii a představivost.

Dalším ze spoluzakladatelů je Simon Bramwell. Za úspěchem XR vidí úsilí velké skupiny britských aktivistů, kteří dle jeho slov experimentovali s občanskou neposlušností, porušováním zákonů a masovou nenásilnou přímou akcí s cílem upozornit na environmentální problémy, kdy tyto akce probíhaly zejména v hlavním městě Velké Británie, v Londýně. Popisuje, jak XR začali pouze jako hrstka aktivistů, kteří pracovali na budování hnutí ze svých domovů ještě předtím, než si pořídili první kancelář, která se skládala pouze z jednoho zapáchajícího pokoje. V roce 2019 však situace byla úplně jiná. XR se organizovalo ne z bydlení jejích členů, ale z co-workingového prostoru ve východní části Londýna, odkud probíhala mnohá setkání prostřednictvím online video hovorů s dalšími pobočkami hnutí roztroušenými po světě. Bramwell říká, že s dalšími mnoha lidmi přemýšlel, jak vůbec došlo k takovému raketovému vzestupu. Má za to, že součástí toho bylo dobré načasování a štěstí [Mackintosh, 2019].

V době, kdy XR oficiálně odstartovalo, se dělo či událo několik záležitostí, které jim ke správnému načasování přispěly. Byl to růst Fridays For Future a vydání zvláštní zprávy IPCC ohledně nevídaného nárůstu teploty v blízkých letech, na kterou vznik hnutí byl částečně i odpovědí [Mackintosh, 2019]. IPCC vypracovalo tuto zvláštní zprávu na žádost signatářů Pařížské dohody. Dle této zprávy vydané v roce 2018 došlo v důsledku lidské činnosti ke globálnímu oteplení planety o zhruba 1 °C oproti předprůmyslové úrovni. S velkou pravděpodobností dojde ke zvýšení o 1,5 °C mezi léty 2030 a 2052, pokud bude růst stejnou rychlostí. Mezivládní panel pro klimatickou změnu shrnuje pravděpodobné budoucí změny a důsledky při zvýšení teploty o 1,5 °C

či o 2 °C. Klimatické modely značí velké rozdíly v dopadech mezi dnešními hodnotami a oteplením o 1,5 °C či mezi 1,5 °C a 2 °C. Tyto modely v podstatě upozorňují na to, že čím větší bude oteplení, tím větší budou dopady. Například dopady na biodiverzitu a ekosystém, včetně ztráty druhů a vymírání, budou menší v případě globálního oteplení o 1,5 °C než v případě, kdy by se oteplilo o 2 °C. Mezi další dopady způsobené zvýšením globální teploty je vzestup průměrné mořské hladiny, okyselení a oteplení oceánů, pokles hladiny kyslíku v oceánech, rizika na zdraví, živobytí, potravinové bezpečnosti a podobně. Proto, aby globální oteplení nepřesáhlo 1,5 °C, je zapotřebí zajistit rychlé a dalekosáhlé změny v odvětvích energetiky, využívání půdy, infrastruktury v průmyslových systémech a tak dále. Tyto změny zahrnují například silné snížení vypouštěných emisí [IPCC].

David Lambert, jeden z aktivistů, který zastává funkci tiskového mluvčího pro XR, má za to, že roli v počátečním úspěchu XR hrálo i politické klima ve Velké Británii, které bylo plné Brexitu a polarizace společnosti, která vyžadovala změnu [Mackintosh, 2019].

Greta Thunberg, která stojí za počátkem globálního stávkového hnutí za klima Fridays For Future, podpořila XR svojí účastí na jedné z prvních akcí tohoto hnutí, kterým bylo výše zmíněné vyhlášení povstání vůči britské vládě [Mackintosh, 2019]. Krom této se Thunberg zúčastnila i další z akcí XR [Perraudin, 2019]. Fridays For Future s XR sdílí strategii občanské neposlušnosti a také požadavek zaměřený na vládu a politiky, aby přijali nutná opatření reagující na klimatickou změnu [Fridays For Future a]. Dále je spojuje to, že obě hnutí upozorňují na nutnost naslouchání vědcům a odborníkům a též odkazují na zprávu od IPCC [Molitch-Hou, 2018; Fridays For Future b].

2.2.3 Cíle

XR má mnoho skupin po celém světě a přes odlišnosti mají krom nenásilné občanské neposlušnosti společné základní požadavky, které chtějí naplnit, aby bylo umožněno co nejdříve a nejlépe řešit klimatickou a ekologickou krizi. Tři základní požadavky zní: 1. Říkejte pravdu; 2. Začněte jednat ihned; 3. Nadstranická politika [Extinction Rebellion; Extinction Rebellion ČR a; Taylor, 2019; Richardson, 2020].

Pravdu chtějí XR slyšet zejména od vlády. To ona musí veřejně přiznat, že ekologická krize je vážná a udělají to tím, že vyhlásí stav klimatické nouze a pozmění

svou legislativu tak, aby vhodně reagovala na danou nouzi. Dále by měla vláda spolupracovat s jinými skupinami, institucemi a médii, aby jim dala najevo vážnost situace a nutnost rychlé změny a skrz ně komunikovala dalším lidem, jaké kroky je nutno udělat [Extinction Rebellion; Extinction Rebellion ČR a; Taylor, 2019; Richardson, 2020].

Nejde pouze o to něco vyhlásit, ale též dle toho jednat. Aktivním jednáním se zabývá druhý bod, který cílí na dosažení uhlíkové neutrality do roku 2025 a to prostřednictvím snižování emisí skleníkových plynů a snížením spotřeby, popřípadě dalšími kroky, které by pomohly dosáhnout uhlíkové neutrality [Extinction Rebellion; Extinction Rebellion ČR a; Taylor, 2019].

Za třetí XR navrhuje vytvořit Národní Shromáždění Občanů, které by tvořilo nadstranickou politiku a dohlíželo na realizaci potřebných změn [Extinction Rebellion; Extinction Rebellion ČR a; Taylor, 2019]. V příručce *Common Sense for the 21st Century* Hallam [2019b] píše, že by naplněním třetího požadavku mělo být předání vládní moci takové administrativě, která vyhlásí národní klimatickou a ekologickou nouzi a okamžitě přijme opatření potřebná k tomu, aby tuto nouzi řešila. Jako takovou administrativu si Hallam představuje již zmíněné Národní Shromáždění Občanů, jehož členové budou vybráni losem z celkové populace pomocí použití kvótního výběru vzorků pro zajištění demografické reprezentativnosti daného shromáždění. Hallam tento návrh shledává jak za konkrétní, tak za demokratický. Důraz je dán i na to, aby členové byli v dané řešené problematice dostatečně vzděláni, k čemu jim mají pomoci nezávislí experti, vědecké zprávy a poznatky.

Tento řídicí orgán by měl rozhodovat o legislativě, pomocí níž by bylo dosaženo transformace ekonomiky a společnosti tak, aby byly tyto oblasti schopny reagovat na ekologickou krizi. Dále by Shromáždění mělo mít na starosti další společenskou legislativu, která by byla řízena vůlí lidu než bývalou politickou třídou. Jeho úkolem bude též vypracovat návrh na nové ústavní uspořádání, jehož cílem bude vytvořit skutečnou participativní demokracii. Roger Hallam [2019b] navrhuje, že pro přechodné období by Parlament mohl stále existovat, avšak se systémem poměrného zastoupení. Ve vztahu k Národnímu Shromáždění Občanů by měl poradní funkci a také by schvalovat či odmítal Shromážděním zaslané návrhy právních předpisů, ovšem s tím, že konečnou právní moc má Národní Shromáždění, které může zamítnutý návrh

opakovaně posílat zpět. I kdyby nedošlo k sesazení vlády a jejímu nahrazení Shromážděním, nemuselo by nutně dojít k negativnímu selhání. Jako jeden z dalších z možných přívětivých výsledků rebelie vidí Hallam posun politické agendy k razantní změně systému [Hallam, 2019b].

Podobná shromáždění občanů již existují a objevují se v řadě zemí, například Irsko, Francie či Kanada, avšak nemají takovou politickou moc, jak vykresluje Hallam, ale spíše fungují jako poradní orgán [Taylor, 2019].

2.2.4 Strategie

V lednu 2019 sepsal Roger Hallam příručku pro XR *Common Sense for the 21st Century*, ve které pojednává o svém návrhu pro strategii a jednání XR a vysvětluje svůj pohled pomocí poukazování na to, co v minulosti nefungovalo a co dle něj by naopak fungovat mělo. Tvrdí, že v podstatě nevytvářejí nic nového, snaží se pouze znovuobjevit a inspirovat se způsoby, kterými lidé docílili změny, pokud již mnoho jiných věcí selhalo. Tuto strategii XR nazývá *model civilního odporu* [překlad autorky], jelikož dle něj jediným východiskem, jak předejít zániku lidstva, je skrz občanskou neposlušnost velké masy lidí, která bude porušovat zákony, dokud nebudou vlády států donuceni jednat [Hallam, 2019a; 2019b]. XR se hlásí k tradicím Gandhiho a Martina Luthera Kinga, které dle slov Rogera Hallama [2019a] „*pokorně následují*“ [překlad autorky]. Větší pravděpodobnost na úspěch má dle Hallama politická revoluce s cílem odstranit zkorumpovanou politickou třídu než to, že budou politikové účinně reagovat na klimatickou krizi poukazujíc na posledních třicet let jejich nedostatečné činnosti [Hallam, 2019b].

Název příručky je inspirován pamfletem Thomase Painea z roku 1776, jehož název byl *Common Sense*. Dle Hallama v ní Paine vyřkl, co Američané věděli, ale báli se to přiznat, což byla nutná deklarace nezávislosti na Velké Británii. Text inspiroval mnohé k tomu, aby se vydali do politického neznáma, a právě o to se Roger Hallam ve své příručce též snaží, jelikož dle něj pouze revoluce společnosti a státu nás může zachránit. Další podobnost s příručkou Painea je v tom, že Hallam deklaruje též to, co si myslí, že všichni již víme, ale nechceme si to připustit, a to je nemožnost pokračování stejným způsobem. Právě proto prvním krokem ke změně je přiznání si pravdy, jak se věci reálně mají [Hallam, 2019b].

Jako naplnění této strategie Hallam uvádí přímou akci, skrz kterou je možné upozornit na pokrytectví většiny politických sítí, které jsou pod kontrolou určitých elit. Ty totiž nestojí o změnu paradigmatu z reformního na revoluční, i pokud to veřejně tvrdí. Hallam zdůrazňuje důležitost přímé akce jako způsobu apelování právě na členy těchto politických sítí, aby si uvědomili své pokrytectví a aby se též zapojili do úsilí, které je ve své podstatě univerzalistické, jelikož jde o záchranu všech lidí a o vytvoření bezpečného světa pro budoucí generace [Hallam, 2019b].

Daná příručka tvořila základ strategie pro výše zmíněný masivní soubor protestů, konajících se v dubnu 2019 v Londýně. Hallam postavil tuto strategii na třech pozorováních. První vychází z toho, že pouze skrz porušování zákonů lze získat potřebnou pozornost. Za druhé je to obětování se, ochota nechat se zatknout a poslat do vězení, kdy lidé budou brát vážně, co aktivisté říkají. A z třetího pozorování plyne, že pouze skrz respekt, který aktivisti udržují mezi nimi, veřejností a policií, docílí ke změně uvažování a vnímání jejich oponentů, což usnadní vzájemné jednání [Hallam, 2019a]. Docílit dobrého vztahu s policií je možné skrz proaktivní přístup, kdy policii předem informuji o průběhu budoucích akcí. Krom jednoduššího jednání má dobrý občanský vztah s policií tu výhodu, že se přímá akce a zatýkání bude dít poklidně a nenásilně, což neodradí lidi, kteří se zúčastní takové akce poprvé, aby se jich zúčastnili i do budoucna [Hallam, 2019b].

Strategie musí dle Hallama [2019a; 2019b] obsahovat určité klíčové prvky, aby její výsledky byly úspěšné. Jedním z nich je množství zúčastněných lidí, které musí být co největší, aby byly akce co nejúspěšnější. Shromažďování se má dít v hlavním městě, jelikož to bývá místem, kde se nacházejí elity v oblasti jak obchodu, vlády, tak médií. Účastníci musí porušit zákon, musí přejít tzv. Rubikon, jak to metaforicky Hallam nazývá. Jako příklad porušování zákona udává blokování dopravy a dopravních systémů. Dalším důležitým prvkem je striktní zachování nenásilnosti, dokonce i během státních represí, nebo spíše zvláště během nich. Jedním z důvodů pro vyloučení násilí a agresivního jazyku je, že by to mohlo odradit zranitelné skupiny, jako jsou staří či mladiství, od zúčastnění se akcí. Dále je to zaměření se na vládu, jelikož je to ona, která vytváří pravidla společnosti a která je může vymáhat a podněcovat společnost k jejich dodržování. Aktivisté mají vést protesty více následujících dní po sobě, jelikož jsou to právě vícedenní než jednodenní protesty, které vyvolají dostatečně vysoké ekonomické náklady k tomu, aby donutily autority k jednání. Posledním klíčovým bodem je

příjemná a zábavná atmosféra. Většina lidí totiž spíše zareaguje na to, co je kulturní a zábavné, spíše než na něco, co je úzce politické a formální.

Krom klíčových bodů popsaných výše mají přímé akce XR symbolický a dramatický charakter a často i umělecký design [Hallam, 2019b; La Frenais 2019]. Jako jednu z takových akcí uvádí Roger Hallam [2019b] tzv. Krev našich dětí. Zúčastnění si přinesou červenou barvu v kýblech, dojdou k vládní budově a před ní rozhodí červenou barvu na zem, do které si sednou či lehnou. Barva má symbolizovat krev budoucích zemřelých dětí. Další design přímé akce XR je například narušení ekonomiky blokováním cest ke kritické infrastruktuře, čímž mohou být přístavy, ropné rafinérie a plynárny.

Důležitou součástí akcí by však měla být právě symbolická rovina a obětování se. Hallam [2019b] poukazuje na velké přímé akce z posledních třiceti let, které cílily na významné ekonomické infrastruktury či jiné materiální struktury, což dle něj má své limity, jelikož zde nejde jen o to, zavřít elektrárnu, ale změna je nutná také na kulturní, psychologické a i spirituální úrovni, a pro docílení změny přístupu lidí je užitečné zapojit prvky jako umění, hudbu, pocity, diskuse, aby akce byla lidská a zábavná, zaujala přihlížející a aby sympatizovali se zúčastněnými přímé akce, k čemuž má též pomoci již zmíněné sebeobětování ve formě zatčení.

Výše zmíněné prvky jsou více méně organizačního rázu. Druhá část k úspěchu je způsob komunikace a rámování sdělení. Nemá se upřednostňovat politická ideologie před vědeckými fakty, což je dle příručky to, co dělají reformisté, a takový přístup chápe jako neefektivní, a dokonce nemorální a nezodpovědný, jelikož za prvé je na reformy pozdě a za druhé, nezdůrazňuje, a dokonce zastírá realitu klimatické změny. Oproti tomu realistický přístup podporovaný XR problém kritickou situací nejen že přiznává, ale chce po ostatních, aby též “říkali pravdu“, a právě zvolení tohoto požadavku jako předního dle Hallama odstartovalo společenské hnutí [2019b].

2.2.5 Struktura

XR se deklaruje jako autonomní a decentralizované hnutí, v rámci kterého může jednat každý, ale vždy za dodržení základních zásad a hodnot. XR se organizuje do dílčích skupin dle samo-organizačního principu, což znamená, že se jednotlivé skupiny sami organizují, jsou autonomní a k realizaci žádané činnosti nepotřebují souhlas ostatních skupin nebo vyšší autority. Autonomie a decentralizace jsou jednou z hlavních

zásad tohoto hnutí. Existují návody, jak postupovat či návrhy, jak založit skupinu, jaké role naplnit a co dělat, ale není to striktně vymahatelné. Pokud budete jednat v rámci hodnot a zásad XR, můžete konat pod jeho jménem. Rozhodování jednotlivých skupin nemusí probíhat jen na základě konsensu, ale je spíše preferována metoda holakracie, v rámci které si skupina zvolí několik jedinců, kteří budou zodpovědní za finální rozhodnutí, ale také za výsledek daného rozhodnutí a akce, který to s sebou přinese. Mohou si zažádat o radu, avšak na této radě nezávisí. Tuto pozici by měli brát vážně a poučit se z každého výsledku jejich rozhodnutí, reflektovat je a vyvarovat se stejným chybám [Extinction Rebellion ČR c].

Národní pobočky XR jsou sítěmi, které spojují jednotlivé malé, autonomní skupiny, do kterých se členové organizují. Národní skupiny mají na starosti zejména veřejnou image a strategie hnutí [Berglund; Schmidt, 2020]. V rámci XR existují místní, pracovní, koordinační a akční neboli afinitní skupiny. Jednotliví členové pak mohou být součástí více skupin najednou, a to i všech typů skupin. Role uvnitř skupin jsou fluidní a členové mohou zrovna dělat to, co si myslí, že je přednější a v dané situaci potřeba, pokud to nenaruší a negativně neovlivní chod skupiny jako celku [Extinction Rebellion ČR c].

2.2.5.1 Místní skupiny

Místní skupiny jsou specifické tím, že se každá nachází v konkrétní lokalitě, ve které zastupují XR a kde směřují k dosažení třech základních požadavků. V XR je doporučeno domlouvat se na jednotlivých záležitostech v menších skupinách, a proto pod určitou místní skupinu spadají různé pracovní a akční skupiny. Ty jsou ovšem rozvržené a fungují co možná nejvíce decentralizovaným a nezávislým způsobem [Extinction Rebellion ČR c].

2.2.5.2 Pracovní skupiny

Pracovní skupiny se zabývají konkrétními dílčími záležitostmi. Skládají se ze členů vykonávajících různé role, podobně jako akční skupiny. Část pracovní skupiny udržuje regenerativní kulturu prostřednictvím vytváření dobré, přátelské a bezpečné atmosféry a vzájemnou podporou. Další tým má na starosti oslovování veřejnosti, komunit a navazování spolupráce, mediální tým zaznamenává události XR a komunikuje s médii a novináři. Umělecky založení členové vytváří grafiku a materiály, organizátoři plánují akce místní skupiny a komunikují s akčními skupinami. Nedílnou

součástí pracovní skupiny jsou lidé starající se o získávání financí a jejich využívání. Další lidé se pak starají o právní servis, technickou podporu, přednášky, školení a lobbování [Extinction Rebellion ČR c].

2.2.5.3 Koordinační skupiny

Každá pracovní skupina by měla mít koordinátora, nejlépe dva, kteří by se zabývali koordinací úkonů a strategií pracovní skupiny. Externí koordinátor se zabývá komunikací s vnějším prostředím, tudíž s dalšími koordinátory, pracovními skupinami a místní skupinou. Interní koordinátor se pak stará o komunikaci v rámci pracovní skupiny a o nové členy [Extinction Rebellion ČR c].

Koordinátoři se shlukují do tzv. koordinačních skupin, které jsou tvořeny čtyřmi až osmi koordinátory z jednotlivých pracovních skupin a fungují jako jejich zástupci. Členové koordinační skupiny mají za úkol zprostředkovávat informace a potřeby místní skupiny jednotlivým pracovním skupinám spadající pod danou místní skupinu a zároveň předávat místní skupině informace pocházejících z pracovních skupin [Extinction Rebellion ČR c].

2.2.5.4 Akční skupiny

Součástí XR jsou afinitní neboli akční skupiny, které se vykonávají přímé akce. Jedná se o skupiny po osmi až dvanácti lidech, kteří dávají veřejně najevo, že se jim něco nelíbí a jednájí v rámci občanské neposlušnosti. Jejich akce mají za cíl informovat veřejnost o určité problematice či poukázat na činnost nebo nečinnost nějakého subjektu. Z tohoto důvodu je důležité si akci důkladně připravit a dát o nich předem vědět různým médiím, aby ji mohla mediálně pokrýt, což by napomohlo k získání větší pozornosti a možnosti informovat větší množství lidí. Dobrá příprava a plánování též pomůže ke zvýšení bezpečnosti akce [Extinction Rebellion ČR b].

Jednotlivé akční skupiny se rozhodují samostatně nezávisle na jiných akčních skupinách a rozhodování v nich probíhá dvěma způsoby. V prvním případě musí dojít ke shodě všech členů dané skupiny a v druhém případě mají konečné rozhodnutí na starosti vybraní jedinci [Extinction Rebellion ČR b].

Nový příchozí se může stát členem akční skupiny prostřednictvím zúčastnění se tréninku nenásilných přímých akcí, po kterém též může založit svojí vlastní skupinu. V případě zájmu o vytvoření skupiny nové by zájemci měli splnit několik kroků, a to

vytvořit si skupinový chat či email, pořádat schůzky k získání vzájemné důvěry, budování vztahů, dále vybrat koordinátory akcí a podpory a informovat podpůrný tým o existenci skupiny [Extinction Rebellion ČR b].

Členové afinitní skupiny si před akcí vyberou svou budoucí roli, kterou později budou vykonávat. Tato organizace pak pomáhá k hladšímu a bezpečnějšímu průběhu akce. Jako možné role se nabízí osobní podpora účastníků akce, zásobovací podpora, starající se o dostatek jídla, pití, příkrývek a podobně, dále nezávislí a nezasahující pozorovatelé, jejichž úkolem je zapisovat dění a interakci s policií. Další důležitou rolí je zdravotník, respektive někdo znalý první pomoci, pak také tiskoví mluvčí, kteří mají na starosti komunikaci mezi afinitní skupinou a médií, dále právníci či jiné osoby vykonávající podporu zatčených a v neposlední řadě sami účastníci a vykonavatelé akce [Extinction Rebellion ČR b].

V případě existence více než tří akčních skupin v rámci jedné místní skupiny je vhodné založit akční radu. Na ní se budou scházet zástupci jednotlivých akčních skupin a ideálně i koordinátor z místní skupiny, vzájemně si vyměňovat zkušenosti a dojmy z provedených akcí a společně plánovat další akce, jejichž plány navrhuje národní koordinátor [Extinction Rebellion ČR c].

2.2.6 Kritika

XR bylo mnohokrát kritizováno za různé aspekty. Jedním takový je nejasnost charakteru hnutí, které se někdy jeví jako reformistické a jindy jako revoluční, jelikož některé aspekty jeho diskursu jsou v tomto ohledu protichůdné. Zároveň jednotliví členové XR mají na toto odlišnou odpověď. Jedním z hlavních požadavků XR je Shromáždění Občanů, které má řešit klimatickou krizi. Pokud chtějí, aby Shromáždění jednalo v rámci současného politického režimu, byl by to reformistický cíl. Pokud by však Shromáždění mělo mít moc nad existujícími institucemi a nabolouralo by mocenské vztahy, poté by to již překračovalo hranice reformismu [Berglund; Schmidt, 2020]. Jeden ze spoluzakladatelů XR, Roger Hallam [2019b], ve své příručce ovšem jasně říká, že reformistická politická kultura jak levice, tak pravice, není vhodná pro cíl, kterého chce XR dosáhnout, a že reformistické kampaně a lobbování opět selžou, stejně jako tomu bylo po desetiletí, a proto doporučuje se posunout z reformistického paradigmatu k revolučnímu a podniknout radikální kolektivní akci, což v jeho podání znamená zúčastnit se vzpoury proti vládě. To však dle Berglunda a Schmidta [2020] není z

celkového působení, aktivit a názorů aktivistů tak zřetelné a jednoznačné. A ani z modelu změny vypracovaného Hallamem není přesně jasné, v čem ta revolučnost spočívá. Pokud ovšem XR jako hnutí opravdu usiluje o přeměnu státu či vlády na něco jiného a nejde jim o to urgovat vládu, aby řešila klimatickou krizi, pak se dá zpochybnit i jeho míra jejich občanské neposlušnosti, na kterou tak často odkazuje a kterou tvrdí, že má v jádru svých taktik. Občanská neposlušnost, která je v rámci liberálního pojetí ve striktně Rawlsově smyslu obhajitelná, usiluje o změnu v rámci stávajícího systému, ne o změnu systému jako takového. XR tak těžší z určité legitimacy, kterou jim pojmy občanská neposlušnosti a věrnost zákonům propůjčují, kdy se nechávají zatknout a přijímají trest, avšak svými akcemi či cíli jejich hranice pnou a posouvají [Berglund; Schmidt, 2020].

Druhá kritika se zaměřuje na to, že XR nenabízí řešení krize, nechává vše na budoucí Shromáždění Občanů. S vývojem klimatické politiky sílí neo-malthusiánství a ekofašismus a nezřetelný postoj XR ohledně řešení klimatické krize by se mohl časem jevit, že obhajuje řešení nabízená těmito směry [Berglund; Schmidt, 2020].

XR má za to, že jim nabízený model změny, který nazývá model občanského odporu, je postaven na výsledcích studií společenských věd. Kritici ovšem tvrdí, že tomu tak není. Případy a literatura, na které XR odkazuje, nevychází z bojů týkající se klimatických problémů, a tudíž se jedná o nedostatečný základ pro model změny XR. Výzkum od Ericy Chenoweth a Marie Stephen, na který se XR nejvíce odvolává, je dle Berglunda a Smichdta [2020] pro toto hnutí irelevantní, jelikož je sám o sobě pochybný, a navíc se soustřeďuje na hnutí v zemích tzv. globálního jihu, kterým šlo o to svrhnout diktátora než o boj za sociální, politickou či ekonomickou spravedlnost. Pochybnost daného výzkumu spočívá v tom, že se zabývá politickou změnou, ale v podstatě postrádá politickou analýzu. Dále využívá příliš malé množství případů a nebyl dosud přezkoumán, a tak jeho výsledek, že zmobilizování 3,5 % obyvatelstva je dostačující ke svržení režimu není jistý a nápomocný pro XR, a to také z hlediska vyústění využitých případů, jelikož dané svržené režimy byly nahrazeny novými vládami, které byly ještě více zapojené do globální ekonomiky a kapitalismu [Berglund; Schmidt, 2020]. Neil Gunningham [2020] též upozorňuje na politicko-právní kontexty vybraných případů, které jsou odlišné od těch, v kterých aktivisté XR ve Velké Británii a v Austrálii, jakožto země s největší aktivitou XR, fungují.

Další věc, které si kritici všimli, je ignorování politické ekonomie. Jejich model změny je totiž odvozen z výzkumu zaměřeného na státní moc bez vztahu k politické ekonomii a globálnímu kapitalismu, a stejně tak model XR se těmto sférám vyhýbá a necílí na ně. Zaměřuje se víceméně na stát, vládu a hlavní města jako centra politické moci. Berglund a Schmidt [2020] sdílejí tvrzení, že dle nich je boj za klimatickou spravedlnost a opatření v oblasti klimatu též bojem proti kapitálu, ve smyslu fosilní paliva, financí či zemědělského průmyslu, a proti kapitalismu, mezi jehož aspekty patří vytváření zisku z kapitálu, ekonomický růst na planetě s omezenými zdroji a právo malé skupiny lidí vlastnit půdu včetně toho, co je pod ní a nad ní. Bylo by tedy vhodné, aby se aktivisté v těchto sférách vzdělali, a tím lépe pochopili, proti čemu se staví a o jakou změnu usilují. Požadavek zavést Shromáždění Občanů samo o sobě totiž neřeší politickou ekonomii, která je zodpovědná za klimatickou změnu, a tím pádem není zřetelné, jaká je požadovaná změna. Shromáždění Občanů by nemělo být bráno jako řešení klimatické krize, ale spíše jako nástroj, jak jej dosáhnout. Též záleží, zda by se Shromáždění Občanů ustanovilo v rámci současného politického systému, jelikož v takovém případě by mohlo jako další z aktérů tlačit na řešení klimatické krize, ale samo o sobě by pravděpodobně nebylo schopno zastavit fosilní průmysl a finanční kapitál, ovšem může být legitimním nástrojem, jak toho docílit. To záleží na moci a oprávněnosti, kterou by mělo.

Ani struktura XR se nevyhnula kritice. Berglund a Schmidt [2020] si všimli, že rozložení moci v rámci hnutí není tak horizontalistické jako u jiných sociálních hnutí navazující na horizontalistickou tradici. V dané tradici je typické, že v hnutích a organizacích je moc v rukou shromáždění, za to v případě XR se jedná spíše o síťové rozložení moci, které má být transparentní, avšak to dle Berglunda a Schmidta vede k nejasnému a neprůhlednému rozhodování. Síťovým rozložením moci se XR snaží o decentralizaci moci, samosprávu a snížení hierarchičnosti v rámci hnutí, avšak tím též dochází k nnutí nejen ohledně nejasnosti rozhodování, ale též ohledně rozdělení rolí, vlivu, zodpovědnosti a financí. Zároveň však tento síťový systém, kdy je hnutí rozděleno na národní a místní skupiny, domohl XR k jeho růstu a mobilizování více aktivistů a takovéto přizpůsobení holakracie napomohlo též k efektivní organizaci uvnitř hnutí a plánování akcí. A přestože XR tvrdí, že je nehierarchické, jeví se více jako organizace a značně více hierarchicky uspořádané než například Global Justice Movement nebo Occupy.

Z hlediska občanské neposlušnosti XR se dále zpochybňují dva aspekty, a to občanská starost o své aktivisty na jedné straně a na druhé starost o bezpečí veřejnosti během svých akcí. První aspekt se týká faktu, že XR podporuje aktivisty ke krokům vedoucí k jejich zatčení, avšak ekonomické náklady s tím spojené si musí aktivisté hradit sami. Samotní zakladatelé šli příkladem a byli několikrát zatčeni, a navíc existují skupiny v rámci hnutí věnující se péči zatčených po emoční stránce, avšak ne každý aktivista si může dovolit možné ekonomické náklady vyplývající ze zatčení, popřípadě uvěznění [Berglund; Schmidt, 2020].

K zanedbání péče o veřejnost došlo během akce nazvané Heathrow Pause, kdy skupina aktivistů využila létající drony k omezení dopravy na londýnském letišti Heathrow. Akce čelila kritice i uvnitř XR, a tak se organizátoři této akce rozhodli ji uspořádat pod jiným jménem. Kritici ze strany XR a ostatních mimo hnutí poukazovali zejména na potenciální újmu a nebezpečí hrozící veřejnosti [Berglund; Schmidt, 2020]. S touto sekcí souvisí i akce mířící na omezení dopravy, kdy mnozí jsou často naštvaní, když jim XR zablokuje veřejnou dopravu [Hudson, 2019].

Se zatčením souvisí i další kritika, a to je privilegovanost členů a malá inkluze a různorodost, jelikož v rámci hnutí je málo lidí z menšin a většinou se jedná o lidi bílé pleti ze střední třídy [Berglund; Schmidt, 2020; Gayle, 2019; Lewis, 2019]. Třídní zařazení se dle Berglunda a Schmidta hůře dokazuje, jelikož záleží, jak se definuje střední střední třída. Co se týká inkluze, tak je to něco, na čem se uvnitř hnutí pracuje a snaží se být více inkluzivní a otevřené pro členy z různých poměrů, kultur či etnik. Na základně vlastní zkušenost Berglund a Schmidt potvrzují, že se v rámci své práce v Bristol setkali s lidmi převážně bílé pleti a ostatních menšin a etnik bylo o dost méně [Berglund; Schmidt, 2020]. Jedná se o fenomén, se kterým se environmentální hnutí a organizace potýkaly ještě před vznikem XR a ani jemu se tento problém nevyhnul [Berglund; Schmidt, 2020; Gayle, 2019].

Privilegovanost se projevuje ve vybraných taktikách, zejména těch vedoucích k zatčení [Berglund; Schmidt, 2020; Gayle, 2019; Lewis, 2019]. Je to finančně náročné, jak bylo zmíněno, ale také během akcí dochází ke styku s policií a trestním systémem, což už samo o sobě vylučuje určité potencionální aktivisty, protože v rámci tohoto systému existuje ve Velké Británii historie institucionálního rasismu, ze které vyplývá

větší pravděpodobnost zastavení policií, prohledání, zatčení či dokonce smrt u lidí s tmavou pletí či z etnické menšiny [Berglund; Schmidt, 2020].

2.3 Identita

Identita jakožto komplexní pojem je v rámci sociální psychologie rozebírána v mnoha různých teoretických směrech a disciplínách, kdy se jednotlivé směry či disciplíny věnují rozdílným oblastem jevu, zkoumají jej z různých úhlů pohledu, používají rozdílnou terminologii nebo také jinak používané termíny definují. Shodují se však v základním chápání identity, kdy ji pojímají jako prožívání vlastního bytí člověka, což zahrnuje jeho autenticitu, jedinečnost a konzistentnost v určitém čase a prostoru. Může se jednat jak o prožívání toho, čím jedinec je jako individuum, sám o sobě, či též jako člen určité skupiny nebo skupin. Dále se shodují v tom, že chápou vývoj identity člověka jako probíhající vždy v určitém kulturním a sociohistorickém kontextu, od nichž je vývoj nemožný oddělit [Výrost; Slaměník, 1999].

Historie pojmu „identita“ spadá do 60. let, kdy ho v sociálních vědách začal používat Erik H. Erikson, a to konkrétně k popsání „krize identity“ [Paleček, 2008; Výrost; Slaměník, 1999]. Erik H. Erikson byl ve 20. století významným představitelem psychoanalýzy, psychiatrie a humanistické filosofie. Erikson proslul svou teorií osmi vývojových stupňů člověka, vycházející z psychoanalýzy, která byla později rozšířena Joanou Erikson o stupeň devátý. Během každé z těchto psychosociálních vývojových stádií si člověk pokládá jiné existenciální otázky a potýká se s určitým konfliktem, se kterým se musí nějakým způsobem vyrovnat a překonat jej, a pokud to dokáže, nabude ctnosti, která je spojená s daným stádiem [Erikson, E.; Erikson J., 1999].

2.3.1 Základní vymezení kolektivní identity

Pro zkoumání identity v rámci sociálních hnutí se často používá koncept kolektivní identity [Flesher Fominaya, 2010; Melucci, 1996]. Do analýzy současných sociálních hnutí jej zavedl Alberto Melucci koncem 80. let. Flesher Fominaya [2010] jeho teorii označila za nejsystematičtější, nejkompexnější a nejvlivnější teorii kolektivní identity v sociálních hnutích. Melucci tvrdí, že kolektivní identita je jak analytickým nástrojem, čočkou, skrz kterou čteme realitu, tak současně předmětem, který je nutno studovat. Kolektivní identita je dle něj: *„interaktivní a sdílená definice vytvořená řadou jednotlivců (nebo skupin na složitější úrovni) týkající se orientace jejich jednání a pole příležitostí a omezení, ve kterých se takové jednání má odehrávat.“*

[Melucci, 1996: 70]. Kolektivní identita je interaktivní a sdílená, jelikož se vytváří mezi aktéry, kteří se sebou navzájem spolupracují a komunikují. Dále je procesuální, a to ve smyslu, že je neustále vyjednávána a konstruována v průběhu různých procesů odehrávajících se v rámci skupiny a není to něco čistě daného [Melucci, 1996; Flesher Fominaya, 2010]. Zkoumáním kolektivní identity jakožto dynamického procesu se snaží Melucci zjistit návaznost mezi významy a názory jednotlivců a kolektivních akcí skupiny. Důvodem, proč chápe kolektivní identitu jako dynamický reflexivní proces, je ten, že svůj ústřední zájem věnuje takovým hnutím, která vytváří kulturní významy skrz jejich každodenní interakce [Flesher Fominaya, 2010].

Základní atributy kolektivní identity dělí Melucci [1996: 70–71] do tří kategorií. První kategorie pojímá kolektivní identitu jako proces zahrnující kognitivní definice jednotlivých prvků kolektivního jednání, čímž jsou cíle, prostředky a pole jednání. Tyto definice tvoří kognitivní rámec, který nemusí být vždy koherentní, jelikož stejně jako kolektivní identita, tak i definice, tvořící kognitivní rámec, jsou konstruovány prostřednictvím interakce, a tím pádem se ve stejnou dobu v rámci skupiny mohou nalézat různé a protichůdné definice určitých prvků. Tyto prvky umožňují kalkulace mezi prostředky a cíli a mezi investicemi a odměnami. Jsou definovány v jazyce, který je sdílen buď celou společností, její částí nebo pouze danou skupinou a jsou zahrnuty do různých praktik, rituálů či kulturní artefaktů skupiny. Proto, aby se aktéři v rámci skupiny semkli a vytvořili kolektivní akci, nemusí vždy sdílet stejný pohled na ideologie, přesvědčení, zájmy či cíle.

Druhá kategorie se dívá na kolektivní identitu opět jako na proces, ovšem se zaměřením na aktivní vztahy mezi aktéry, kteří spolu komunikují, vyjednávají, rozhodují a navzájem se ovlivňují. Síť vztahů skupiny se skládá z různých forem organizace, vedení, komunikace a využívaných technologií [Melucci, 1996: 71].

Pro řádné definování kolektivní identity se nesmí opomenout třetí kategorie, a tím je emocionální investice, která je nutná pro pocit sounáležitosti a jednoty uvnitř skupiny. Účast na kolektivním jednání totiž není pouze otázkou kalkulace nákladů a výnosů, ale vždy zahrnuje také emoce, jako je například vášně, láska, nenávisť, víra či strach, což se týká především méně institucionalizovaných skupin, jako jsou právě sociální hnutí. Pro Melucciho je sociální hnutí proces utváření kolektivní identity mezi jedinci, kteří jsou relativně autonomní [Melucci, 1996: 71].

Důraz na emocionální vazby kolektivní identity se objevuje v pracích dalších výzkumníků zabývajících se tímto fenoménem. Například Flesher Fominaya [2010] poukazuje na důležitost emocí, které členové uvnitř určité skupiny cítí. Atmosféra a zkušenosti získané v rámci členství ovlivňují věrnost a závazek jedince, který vůči skupině má. V případě nenaplnění stanovených cílů, neúspěchů či obdobích útlaku může pozitivní zkušenosti a přátelská atmosféra udržet zájem o pokračování členství ve skupině, a naopak nepřátelské prostředí může odlákat jedince od další participace, i přes jeho silný zájem o skupinou stanovený cíl či problematiku řešenou v rámci dané skupiny.

Obecně nejčastější užívání pojmu identity pojímá identitu jako nositele víceméně stabilního jádra, které přetrvává v čase a je přítomné v jeho různých podobách, který určitý předmět nabral, aby se přizpůsobil změnám v prostředí. Toto jádro je výsledkem aktivního, stále probíhajícího procesu, který není vždy snadno zřejmý a viditelný. Právě kontinuita, jak bylo též zmíněno na začátku kapitoly, je jedním ze tří hlavních rysů, které se identitě nejčastěji připisují [Melucci, 1996: 71]. Dále je to vymezení předmětu vůči ostatním, který Flesher Fominaya nazývá jako *boundary work*. Jedná se o proces, v rámci kterého skupina ustanovuje a konstruuje své hranice. Tato tzv. práce na svých hranicích spočívá v definování se, což krom ustanovení si toho, "co jsme", nutně zahrnuje i vymezení si toho, "co nejsme". Součástí procesu je vzájemná identifikace probíhající mezi členy skupiny, kteří současně vyjadřují společné charakteristiky a rozdíly, které mají vůči referenčním neboli vztažným skupinám. Za třetí se jedná o schopnost se rozpoznat a být rozpoznán. Tato schopnost by se dala pojmut jako reflexivní pochopení sociálního hnutí svého vztahu ke kontextu či prostředí, ve kterém se nachází, což je zároveň spojené s uvědoměním si různých příležitostí a omezení, který tento kontext či prostředí skýtá a který jim umožňuje či naopak znemožňuje různé aktivity [Flesher Fominaya, 2010; Melucci, 1996: 71–77]

Jak Melucci zmínil, kolektivní identita se neustále mění, vyjednává se a tato dynamická stránka se tedy nachází ve zdánlivém rozporu s obecným chápáním identity jako něčeho stálého, statického. I přesto se rozhodl v konceptu kolektivní identity ponechat slovo identita, a to z toho důvodu, že v současnosti se dle něj jedná o nejadekvátnější terminologii nabízenou existujícími jazykovými možnostmi. Pro překonání rozporu chápání identity jako něčeho statického a současně dynamického je

nutné o kolektivní identitě uvažovat v pojmech akce neboli jednání. Díky kolektivní identitě mohou aktéři jednat jednotlivě, a tím si udržet kontrolu nad tím, co dělají, avšak zároveň mohou působit jako kolektivní orgán, jelikož již mají nějakým způsobem zkonstruovanou kolektivní identitu. Je tak zároveň umožněno autonomní jednání a odlišení se od ostatních v rámci uchování kontinuity společné identity. Zde je nutný předpoklad, že jednotliví aktéři mají představu sounáležitosti a kauzality, a že jsou schopni sebereflexe a spojují si tak následky ke svým činům a tyto následky si posléze vyměňují s ostatními a rozhodují o tom, jak by měly být přiděleny. To souvisí se schopností aktérů vytvořit si vztah mezi minulostí a budoucností a provázat jednání s jejími následky [Melucci, 1996].

O kolektivní identitě se nedá mluvit bez otázky vztahů. Jedná se v podstatě o síť vztahů a reprezentací. Sociální hnutí si utváří a uvědomuje svoji kolektivní identitu ve vztahu k okolnímu prostředí, kde existuje určitý systém příležitostí a omezení, v rámci kterého hnutí může jednat a rozvíjet se, a tím současně hnutí nazpátek konstituuje i systém samotný. Jedná se o určitý reciproční vztah a uznání, ve kterém hnutí potvrzuje svoji příslušnost ke sdílené kultuře a zároveň se odlišuje od zbytku společnosti jako určitý sociální aktér. Kolektivní aktéři, v tomto případě sociální hnutí, mají schopnost identifikovat sami sebe, pokud jsou zároveň schopni se vymezit vůči svému okolí a svou identitu budují v závislosti na jejím uznání ostatními sociálními a politickými aktéry [Melucci, 1996].

K utváření kolektivní identity v sociálních hnutích se dále vyjadřují Taylor a Whittier [in Flesher Fominaya, 2010], kteří tvrdí, že pro sociální hnutí je často typická určitá vědomá opozice či alternativa k dominantním formám a politikám. Spadá sem praktikování prefigurativní politiky či politika alternativního životního stylu. Změna oproti dominantním paradigmátům dále spočívá například v rozložení moci, praktikách, horizontální organizační struktuře či rozhodování založeném na konsensu. Tyto opoziční tendence se týkají především hnutí, která cílí na restrukturalizaci a vzdorování dominantním systémům.

2.3.2 Dynamika nových sociálních hnutí

Společnost, ve které vznikají nové formy kolektivního jednání, nazývá Melucci komplexní. Ta je dle něj zásadně jiná od společností předchozích. Od průmyslově kapitalistické společnosti založené na třídě se odlišuje tím, že v ní vytváření symbolů a

společenských vztahů dominuje nad výrobou zboží a také tím, že identita se musí vytvořit, musí se jí dosáhnout, je tím pádem výsledkem práce a starší formy identity, ať už individuální či kolektivní, se tím ztrácí. To platí aspoň pro určité vrstvy, pro některé může stále platit, že jim je jejich identita dána a je zřejmá. Taková práce na identitě může probíhat skrz členství či aktivity v tzv. nových sociálních hnutích, v rámci kterých je probíhající boj za kolektivní identitu silně spjat s bojem za identitu individuální. Uvnitř nových sociálních hnutí se shromažďují aktéři, jimž jde o hledání a utváření smyslu, identity a spojenectví, ne o získání moci či zisku. Je to pro ně určitý způsob vyjádření. Právě utváření smyslu a individuální a kolektivní identity v rámci skupinové dynamiky nových sociálních hnutí by mělo stát v čele analýzy [Eyerman, 1990].

Od té doby došlo k vývoji užívání konceptu kolektivní identity, který se krom studií sociálních hnutí objevil ve studiích zaměřující se na nacionalismus, náboženství, management, politickou kulturu a další. Skrz něj se snaží vědci přijít na vysvětlení vzniku a zachování závazku a soudržnosti mezi členy skupiny [Flesher Fominaya, 2010].

2.3.3 Kritika a reflexe

Koncept kolektivní identity má navzdory svému častému užívání mnoho omezení. Například jej Flesher Fominaya [2010] shledává za dosti abstraktní a tzv. kluzký, což může být též zapříčiněno tím, že nemá jednu obecně uznávanou definici. Objevují se různé chápání konceptu kolektivní identity, v kterých je tento fenomén vysvětlován buď z pozice jedince či ze společného prostoru. Příklad umístění kolektivní identity do jedincovy perspektivy přináší Polletta a Jaspers, kteří takovou identitu definují jako „*jedincovo kognitivní, morální a emocionální spojení se širší komunitou, kategorií, praxí nebo institucí.*“ (překlad autorky) [Polletta; Jaspers in Flesher Fominaya, 2010: 2]. Polletta a Jaspers [2001] však nemají kolektivní identitu za pouhý souhrn identit individuálních, spíše se jedná o neustálou souhru osobních identit, což souvisí s tím, že ji popisují jako proměnlivou a vztahovou, než jako něco pevného a daného. Vyrůstá z interakcí s různými lidmi a skupinami, což můžou být například spojenci, ale také odpůrci či pouze přihlížející. Dále se může jednat o zástupce médií a politiky. V rámci kolektivní identity zdůrazňují perspektivu jedince, jelikož dle nich mu kolektivní identita pomáhá chápat společenský svět.

Nejčastěji je však kolektivní identita chápána jako něco, co je vytvářeno mezi jedinci a nacházející se v jimi sdíleném prostoru. Například Snow ji na základě odborných diskuzí váže na kolektivní jednání a umísťuje ji do sdíleného prostoru, v rámci něhož jedinci nabývají a tvoří vědomí „jednoty“, kdy se chápou jako „my“ ve vztahu či v kontrastu k ostatním. Toto vědomí je zakořeněno at' už ve skutečných či domnělých zkušenostech a vlastnostech tvořící kolektivitu [Snow in Flesher Fominaya, 2010].

Podobně vnímají kolektivní identitu i Taylor a Whittier. Za kolektivní identitu považují „sdílenou definici skupiny, která je odvozena ze společných zájmů, zkušeností a solidarity členů.“ [Taylor; Whittier in Flesher Fominaya, 2010: 2]. Jak Taylor s Whittierem, tak Snow, svými definicemi navazují na práci Melucciho [Flesher Fominaya, 2010].

Sociální konstruktivisté Berger a Luckmann dokonce odmítají pojem kolektivní identita používat, označující ho za příliš zavádějící. Dle sociálního konstruktivismu totiž není možné z identity od sebe oddělit její osobní a kolektivní složky, protože se identita utváří vzájemným působením jedince a společnosti, individuálního vědomí a sociální struktury. Jedná se v podstatě o dialektický vztah, kdy je identita formována, přetvářena sociální strukturou, v rámci které existuje a zároveň tuto sociální strukturu zpětně sama ovlivňuje a přebudovává. Co ovšem tito autoři využívají, jsou typy identit, které jsou dle nich výsledkem určitých historických sociálních struktur a dají se dobře rozpoznat a pozorovat. Jedná se o výlučně sociální produkty, které obsahují tzv. typizace. K typizaci dochází při sociální interakci, kdy si jeden člověk přiřazuje druhého k určitému typu lidí [Berger; Luckmann, 1999; Holubová 2016]. Z toho dle Bernarda [in Holubová, 2016] vyplývá, že sociální identita je z velké části tvořena souborem znaků přiřazeným jedinci jeho okolím. S tím dále Bernard pracuje při vysvětlení osobní a kolektivní identity, kdy osobní identita je sice přiřazenými atributy ovlivněna, avšak nedeterminována a nejedná se pouze o jejich odraz, jelikož jedinec může s danými atributy ještě pracovat či jim dokonce oponovat. Holubová [2016] v typizaci vidí analytický nástroj využíván sociálními konstruktivisty, kterým je možné uchopit kolektivní identitu, i přes jejich odmítnutí pojmu jako takového. Zmiňuje, že se v rámci snah vysvětlit sociální konstruktivismus objevuje kompromis akceptace oddělení osobní a kolektivní identity pro analytické účely, avšak za předpokladu vnímání těchto dvou složek identity jako reálně propojené, prolínající se a neoddělitelné.

I přes to, že na první pohled je přístup Bergera a Luckmana ke kolektivní identitě opačný oproti Melucciovému, pravdou je, že svým způsobem na jejich odmítání Melucci sám navazuje, a to tím, že s nimi sdílí ideu neoddělitelnosti individuální a sociální složky identity. Neexistuje totiž dle něj jasně pevný předěl, který by od sebe dělil osobní aspekty identity na straně jedné a její vztahy a sociální aspekty na straně druhé. Samotný termín kolektivní identity však nezavrhuje, a naopak s ním v mnohých svých dílech pracuje, a to s uvědoměním si nedostatků daného termínu, jak již bylo zmíněno výše [Melucci, 1996; Holubová, 2016].

Při bližším zkoumání Melucciho pohledu na osobní část identity, je možné si všimnout právě daného propojení a propletení mezi osobní složkou identity a kolektivní. Identitu jedince Melucci chápe jako „*autonomní schopnost produkovat a rozpoznávat sám sebe.*“ [Holubová, 2016: 43], což se ovšem děje v rámci jeho společenského okolí, díky němuž právě dochází k sebeidentifikaci. Společenské okolí mu totiž nabízí příležitost srovnání s ostatními, a tím pádem jedinec nabude uvědomění si svých odlišností, čímž dochází k rozpoznání sebe sama. K vybudování si vlastní identity je však potřeba, aby byla daná identita zpětně rozpoznána a uznána i daným sociálním okolím, což se děje sdílenou aktivní směnou pomocí různých zdrojů a omezení poskytovaných daným okolím, jak bylo zmíněno výše [Holubová, 2016]. Kolektivní identity pak „*představují schopnost rozpoznat a být rozpoznán jako součást stejného systému sociálních vztahů.*“ [Melucci in Holubová, 2016: 43] a ve své podstatě jsou součástí identity osobní jakožto pomocný aspekt k jejímu budování [Holubová, 2016].

2.3.4 Kolektivní identita jako proces či produkt

Melucciův důraz na vnímání kolektivní identity jako dynamického procesu nesdílejí všichni, kteří by tento termín chtěli ve svých pracích používat. Pro tuto skupinu je kolektivní identita spíše produktem než procesem. Příkladem je Snow [in Flesher Fominaya, 2010], který přiznává procesu určitou důležitost, avšak zpochybňuje tvrzení, že by byl proces pro porozumění charakteru a funkčnosti kolektivní identity důležitější než produkt. Snow dává termínu produkt dva významy. Na jedné straně jej popisuje jako smysl pro jednání, jenž může inspirovat a motivovat k uskutečnění kolektivní akce či jako zkonstruovaný sociální objekt, na který jak samotní členové, tak i odpůrci či veřejnost reaguje.

Flesher Fominaya [2010] legitimizuje použití obou termínů, avšak každý z nich odkazuje na dvě rozdílné záležitosti. Definice kolektivního hnutí jako produktu chápe kolektivní identitu jako něco, co mohou lidé zvenčí, tj. nepatřící do dané skupiny či hnutí, rozpoznat a na co mohou reagovat. Jedná se o vnímání sdílených vlastností, cílů a zájmů, které může být pociťováno lidmi mimo hnutí, ale i uvnitř hnutí. Je to jakýsi odkaz či veřejný statek vytvořený hnutím a zpřístupněný pro veřejnost, který obsahuje jeho základní atributy jako například klíčové rámce, problémy, taktiky, orientace a podobně, díky kterému se člověk, ať už patřící či nepatřící do hnutí, dokáže v hnutí orientovat, a které dokážou motivovat k participaci v hnutí.

Oproti tomu definice pojmající kolektivní hnutí jako proces jej vnímá jako fenomén týkající se vnitřních záležitostí hnutí a zároveň bere v potaz, že se utváří ve vztahu k oblasti nebo kontextu, v rámci kterého se hnutí nachází a zabývá se významy, zkušenostmi, zájmy, které spolu členové sdílí a vzájemnými emocionálními vazbami [Flesher Fominaya, 2010].

K debatě ohledně pojmání kolektivní identity jako procesu či jako produktu se připojili Polletta a Jaspers [in Flesher Fominaya, 2010] s otázkou, zda kolektivní identita předchází či je výsledkem protestu. Melucci [in Flesher Fominaya, 2010] rozděluje momenty hnutí na latentní, tedy každodenní aktivity zahrnující rozhodovací procesy, financování, přípravu protestů a na viditelné, což jsou jednotlivé zrealizované protesty či jiné aktivity zaměřené na vnější subjekty mimo hnutí. Vývoj kolektivní identity se dle Melucciho, a také Taylora a Whittiera, odehrává zejména skrz každodenní interakci mezi členy daného hnutí. Flesher Fominaya [2010] souhlasí s důležitostí každodenních aktivit, je zásadní však neopomenout ani význam viditelných aktivit jako jsou protesty. Dle ní je kolektivní identita výsledkem interakce jak viditelných momentů hnutí, tak těch každodenních, jelikož každé z nich nabízí prostředí, v rámci kterého může docházet k vzájemným vazbám a projevům solidarity a závazků a které pomůže členům pochopit, kdo jsou, proti komu stojí a za čím stojí.

3 Metodologie

3.1 Typ výzkumu

Pro výzkum diplomové práce byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Strategie kvalitativního výzkumu je Johnem a Davidem Creswellovými považována za přístup vhodný k bádání na poli významů, které lidé jako jednotlivci či skupiny přisuzují k nějakému sociálnímu či lidskému problému. Díky dané strategii má práce možnost dostat se do hloubky zkoumaného fenoménu, a tak dále zjistit a zahrnout nuance a detaily, které mohou být pro cíl diplomové práce významné [Creswell; Creswell, 2018]. Kvalitativní výzkum bývá často definován negativním způsobem, to jest, že se jedná o takový výzkum, jehož výsledky jsou získány jinou metodou než statistickou. Taková metoda je typická pro kvantitativní výzkum [Hendl, 2005; Trampota; Vojtěchovská, 2010]. Díky těmto skutečnostem jsou získaná data validnější, jelikož přesněji vypovídají o zkoumaném fenoménu, avšak je tato validita na úkor nižší reliability a reprezentativity neboli zobecnitelnosti, což je dáno nízkým počtem respondentů, časovou náročností sběru dat a snadnější ovlivnitelností výsledků výzkumníkem a jeho osobním pohledem a preferencemi [Hendl, 2005].

Strategie kvalitativního výzkumu je vhodná pro výzkum dané diplomové práce, jelikož je pro tuto strategii typické, že výzkumné téma a základní výzkumné otázky jsou stanoveny před sběrem a analýzou dat, avšak tyto otázky či výzkumný plán je možné změnit či doplnit v průběhu výzkumu, což je pro studium něčeho tak komplexního, jako je kolektivní identita environmentálního hnutí, přínosné. O tomto typu výzkumu se z těchto důvodů též hovoří jako o pružném, a to i z toho důvodu, že sběr dat a jejich analýza probíhá najednou [Hendl, 2005].

Konkrétním přístupem kvalitativního výzkumu vybraným pro tuto diplomovou práci je případová studie. Jedná se o takový design výzkumu, který se typicky používá v sociologii či psychologii. Jeho základem je zkoumat fenomén v jeho reálném kontextu, v prostoru a čase, za využití velkého množství dat od jednoho či málo jedinců. Jak název napovídá, jedná se o detailní studium jednoho či pár případů a spočívá ve snaze o řádné uchopení složitosti daného případu a také ve snaze o popis vztahů a reflexe perspektivy participantů. Kromě popisu zahrnuje případová studie zodpovězení otázek typu jak a proč. V případové studii bývá výzkumník kvůli osobní angažovanosti

neoddělitelnou součástí samotného výzkumu. Případem může být jedinec, komunita, sociální skupina, organizace či instituce, ale také události, role a vztahy [Hendl, 2005; Hendl; Remr, 2017; Novotná; Špaček; Šťovíčková, 2019]. Pojímání případové studie se u různých autorů liší. Například Stake [1995 in Hendl, 2005] zdůrazňuje významnost systémovosti. Případ může disponovat špatně fungujícími částmi, mít iracionální účel, ale důležité je, že se jedná o integrovaný systém. Z tohoto důvodu jsou lidé či program lepším předmětem výzkumu případové studie než například události a procesy. V této diplomové práci je za případ považováno hnutí XR v České republice jakožto sociální skupina.

3.2 Cíl práce a výzkumné otázky

Diplomová práce si dává za cíl zjistit kolektivní identitu hnutí XR v České republice za využití teoretického konceptu kolektivní identity Alberta Melucciho [1996], v rámci kterého se rozlišují tři kategorie a tři hlavní rysy kolektivní identity. Jak je dále rozvedeno v teoretické části, do kategorií patří kognitivní rámec, síť vztahů a emocionální investice. Za hlavní rysy se považuje kontinuita, vymezení předmětu vůči ostatním, tzv. *boundary work* a schopnost rozpoznat se a být rozpoznán [Melucci, 1996: 70–77]. Dalšími využitými koncepty jsou kategorizace protizákonného jednání a typologie aktivismu na území České republiky dle Císaře, Navrátila a Vráblíkové [2011], kteří rozlišují tři typy politického aktivismu, a to konkrétně starý, nový a radikální.

Hlavním vstupním výzkumným problémem diplomové práce je kolektivní identita členů XR. V návaznosti na tento problém hlavní výzkumná otázka zní:

Jaká je kolektivní identita členů XR v ČR?

K zodpovězení hlavní výzkumné otázky a k řádnému uchopení fenoménu dopomohou další výzkumné otázky:

1. Proč se lidé stávají součástí Extinction Rebellion?
2. Jaká měli členové před vstupem očekávání a zda se tato očekávání naplnila?
3. Jak členové chápou klimatickou změnu?

3.3 Zdroje a tvorba dat

Jako hlavní technika sběru dat, či lze říci také tvorby dat, je využit polostrukturovaný rozhovor, který je doplněn vedlejší technikou sběru dat, čímž jsou dokumenty. Vybranými dokumenty jsou konkrétně videa, dopis, tisková zpráva a diskuse, vše je krom jednoho videa uveřejněné na sociálních sítích. Jedná se o video z rozhovoru na zpravodajském webu DVTV. Polostrukturované rozhovory se členy XR přináší vzhled do působení, vnímání a zažívání XR z pohledu aktivního člena jakožto jednotlivce. Video, diskuse, otevřený dopis a tisková zpráva zveřejněné na oficiálních sociálních sítích hnutí doplní hlavní techniku sběru dat o vzhled do interakce mezi členy XR a mezi lidmi zvenčí hnutí a do toho, jak se XR komunikuje směrem k veřejnosti.

Polostrukturovaný rozhovor neboli rozhovor s návodem, jak jej nazývá Hendl [2005], spočívá v seznamu otázek či témat, která výzkumníka zajímají a chtěl by je s respondenty řešit. Tento seznam, sloužící jako návod, má za úkol postarat se o to, aby během rozhovoru došlo k probrání všech relevantních témat. Zároveň tento typ rozhovoru dává výzkumníkovi volnost ve výběru pořadí témat a otázek a dále také možnost přizpůsobit konkrétní formulaci otázek či finální výběr otázek dle vývoje rozhovoru a odpovědí respondentů. Je možné některé otázky či témata přidat, pokud tak výzkumník uzná za vhodné. Polostrukturovaný rozhovor nabízí výzkumníkovi jak flexibilitu a volnost, tak strukturu, která mu ulehčuje vést rozhovor a srovnávat získaná data.

Pro účely výzkumu bylo vedeno celkem 11 polostrukturovaných rozhovorů s 9 lidmi. První kolo rozhovorů se sestává z 9 rozhovorů vedenými s každým respondentem. Kvůli doplnění dat bylo provedeno druhé kolo rozhovorů, které se skládalo z 2 rozhovorů, které byly provedeny se dvěma respondenty z prvního kola. Seznam předem připravených otázek jak pro první, tak pro druhé kolo rozhovorů jsou součástí příloh. Respondenti pro doplňující rozhovory byli vybráni na základě jejich vysoké aktivity v hnutí. Rozhovory probíhaly většinou v online prostředí prostřednictvím videohovoru či v méně častém případě osobně naživo v prostředí kaváren. Rozhovory se pohybují v délce od 20 minut po 72 minut. Průměrná délka rozhovoru činí 47 minut. Každý rozhovor byl nahrán na diktafon a následně došlo k doslovné a komentované transkripci. Vedení rozhovorů a přepis již rozhovorů nahraných probíhal simultánně, aby bylo možné následující otázky či témata pro

budoucí rozhovory modifikovat. Hendl [2005] považuje transkripci neboli přepis z mluveného projevu do písemné podoby za stěžejní pro důkladné vyhodnocení dat.

Další, doplňkovou metodou sběru dat jsou dokumenty. Pro dokumenty je typické, že se jedná o data, která již existují, jejich vznik je tedy zasazen do minulosti, jejich tvůrce byl někdo jiný, než je výzkumník sám, a také vznikly za jiným účelem, než si stanovuje konkrétní výzkum. Hendl [2005] rozlišuje mezi osobními dokumenty, úředními dokumenty, archivovanými údaji, výstupy masových médií a virtuálními daty. Pro účely výzkumu této diplomové práce jsou vybrány dokumenty dvojího typu. Za prvé se jedná o dokumenty virtuální neboli takové, které se vyskytují na internetu, čímž je míněno video z blokády silnice, otevřený dopis a tisková zpráva, vše v rámci kampaně 3 °C pro Ukrajinu a zveřejněné na oficiální facebookové stránce XR Česká republika [Extinction Rebellion XR FB, 2022a; Extinction Rebellion XR FB, 2022b; Extinction Rebellion XR FB, 2022c]. Otevřeným dopisem a tiskovou zprávou zveřejněnými na facebookových stránkách XR ČR jsou míněny dva příspěvky přidané 13. dubna 2022 a 25. května 2022. Tyto příspěvky představují oficiální odpověď na reakci veřejnosti a politiků na dva týdny trvající kampaň 3 °C pro Ukrajinu. Dále v nich XR vysvětluje své odůvodnění a shrnutí této kampaně. Druhým videem, též publikovaným na oficiální české facebookové stránce XR, je video z online přednášky Míříme k vyhynutí a co s tím dělat [Extinction Rebellion XR FB, 2022d]. Dalšími daty vyskytujícími se na sociálních sítích je diskuse k výše zmíněné tiskové zprávě nacházející se ve facebookové skupině Proti změnám klimatu, za klimatickou spravedlnost! [2022]. Kromě virtuálních dokumentů byl využit také takový dokument, který tvoří hybrida mezi výše zmíněnými typy, jelikož se jedná o rozhovor české zpravodajské televize DVTV [2022], která působí na internetu. Moderátor Michael Rozsypal v něm zpovídá hosty, kým jsou Thomas Franke, aktivista XR a Jarmila Johnová, podporovatelka XR a bývalá disidentka.

3.4 Vzorek

Výběr zkoumaného vzorku je účelový a je založen na kritériu členství v hnutí XR v ČR. Účelový výběr spočívá v rozhodnutí výzkumníka, který na základě své znalosti terénu vybere do vzorku takové aktéry, kteří budou adekvátní a přínosní pro studium zkoumaného fenoménu do hloubky a zároveň se jedná o vzorek přímo vycházející z výzkumného problému [Novotná; Špaček; Šťovíčková, 2019]. Vzorek je

homogenní ve vztahu členství v XR a ve všech ostatních charakteristikách heterogenní. Skládal se z celkem 9 lidí ve věkovém rozmezí 23 až 49 let. Z genderového hlediska byl vzorek složen z 5 mužů, 3 žen a 1 nebinární osoby.

Výzkumný vzorek byl získán pomocí metody sněhové koule neboli nabalování, který je vhodný v situacích, kdy je terén nebo téma přijatelným způsobem definované, avšak kdy s nimi výzkumník není detailně seznámen. Tato technika výběru vzorku je považována za přijatelnou v případech, kdy je se jedná o výzkum zaměřený na různým způsobem sevřenou skupinu, což je případ výzkumu diplomové práce. Nabalování v tomto případě probíhalo z více míst. Konkrétně to znamená, že respondenti byli vyhledáni na sociálních stránkách a také doporučení jinými respondenty na konci rozhovoru, čímž byl zajištěn širší okruh respondentů, který by v případě využívání pouze jednoho místa pro nabalování respondentů mohl být omezenější a více homogenní [Novotná; Špaček; Šťovíčková, 2019].

3.5 Analytické postupy

Teorie slouží výzkumníkovi k upřesnění předmětu výzkumu a na co se chce během výzkumu, zejména během sběru a analýzy dat, zaměřit. Je využívána jako analytický nástroj, skrz který se snaží výzkumník porozumět zkoumanému problému. V rámci výzkumu diplomové práce byla využita deduktivní logika při práci s teorií, což znamená, že teorie byla počátečním bodem na začátku výzkumu, jehož části a postupy, jako je například sběr dat, formulace výzkumného cíle a otázek, pomáhá následně formulovat a usměrňovat. Pojmový rámec nabízený teorií je využit při analýze a interpretaci dat [Novotná; Špaček; Šťovíčková, 2019].

Analýza je prostředek či nástroj, který výzkumníku pomůže data interpretovat, a tudíž zjistit jejich význam. I přes vzájemnou spojitost a propojenost, jedná se o dva odlišné procesy. Zatímco analýza je chápána jako postup, při kterém se s daty pracuje a vyvozují se z nich závěry, interpretace je proces, během něhož se objevuje snaha vyvozené závěry vysvětlit a zprostředkovat porozumění [Novotná; Špaček; Šťovíčková, 2019].

Jako analytický postup pro výzkum diplomové práce byla zvolena kvalitativní obsahová analýza, jejímž cílem je porozumět významům zprostředkovaných analyzovanými daty [Novotná; Špaček; Šťovíčková, 2019]. Obsahová analýza mívá

často kvantitativní charakter, ovšem vzhledem k množství vedených rozhovorů a mediálních příspěvků, se dá v tomto případě hovořit spíše o kvalitativní analýzu. Z různých typů obsahové analýzy byla pro potřeby diplomové práce vybrána tematická analýza. Výhodou této analýzy je její flexibilita a možnost vycházet z určité teorie, která pomáhá předem určit hlavní výzkumnou otázku. Existuje také možnost postupovat induktivně, a tudíž výzkumné otázky se dopátrat při samotném analyzování. V případě diplomové práce byl aplikován teoretický přístup. Flexibilita tematické analýzy je vykoupena nevýhodou v podobě výrazné role výzkumníka, jelikož pohled na data jednoho je jiný než pohled na stejná data někým jiným. Z tohoto důvodu je důležité postupovat vědomě, dodržovat jednotlivé postupy, soustředit na témata, ale zároveň být otevřen k různým změnám [Braun; Clark, 2006]. Postup tematické analýzy definovaný výzkumníci Braun a Clark [2006] je rozdělen do šesti kroků. V první řadě je nutné se detailně seznámit s daty, což vyžaduje minimálně jedno, ale nejlépe opakované přečtení všech dat, ve kterých výzkumník nachází významy, vzorce. V následujícím kroku si výzkumník všimá opakujících se vzorců a generuje počáteční kódy. Kódování by měl být podroben celý datový soubor. Třetí krok spočívá v porovnání kódů a jejich třídění a slučování do možných témat, popřípadě podtémat. Je vhodné, aby každý kód patřil do určitého tématu, a nedocházelo tak k překrývání. Pro přehlednost je prospěšné vytvořit mentální mapy či tabulky. Ve čtvrtém kroku dochází k revizi, kdy se hledají jednotlivá témata, během čehož může docházet k vynechání či sloučení témat, mezi kterými se ujasňují hranice díky navrácením se k textům a jejich opakovanému přečtení. Předposlední část postupu se týká definování a pojmenování témat, u nichž se identifikuje jejich jádro. Šestý, tudíž poslední, krok pak vyústuje v samotném sepsání závěrečné zprávy spočívající ve vypracování analýzy dle stanovených a definovaných témat [Braun; Clark, 2006].

V rámci analýzy a interpretace probíhala současně segmentace, kódování a poznámkování dat. Segmentace spočívá v rozdělení textu na určité části neboli jednotky analýzy, čímž může být jak celý text nebo jeho části jako slovo, věty či odstavce. Konkrétní jednotky analýzy daného výzkumu jsou tematické jednotky, což jsou jednotky vyznačující textové části vypovídající o určitém tématu. Vyznačeným segmentům se připisuje popis, což se nazývá kódování. Způsob kódování je v případě tohoto výzkumu primárně deduktivní, což znamená, že kódy byly vytvořeny na základě teorie a jí nabízenými pojmy, ovšem nějaké kódy vznikly i induktivně, a to v průběhu

analýzy. Kódy byly následně seskupeny do příznačných témat, resp. kategorií, a kvůli přehlednosti sepsány do kódovací knihy, která je součástí přílohy a která byla využita pro všechny sebraná data [Novotná; Špaček; Šťovíčková, 2019].

3.6 Etika výzkumu

Před začátkem rozhovoru byli respondenti seznámeni s povahou a účelem rozhovoru, jeho odhadovanou délkou, anonymizováním dat a nahráváním na diktafon. Jedná se tedy o otevřený výzkum, což je takový výzkum, během něhož jsou jeho účastníci vědomi zkoumání [Novotná; Špaček; Šťovíčková, 2019]. Pro nahrávání na diktafon byl od respondentů pořízen jejich informovaný souhlas. Respondentům byla dána možnost na jakoukoliv otázku neodpovídat, na cokoli se zeptat a rozhovor kdykoliv ukončit. Pro dostatečnou anonymizaci jsou místo reálných jmen využity pseudonymy a v rámci příloh nebudou zahrnuty všechny přepisy rozhovorů krom dvou, jeden z prvního kola rozhovorů a druhý z druhého kola rozhovorů, které slouží jako ukázka.

4 Praktická část

4.1 Motivace ke vstupu

První z výzkumných vedlejších otázek se týká důvodů, proč se lidé stávají součástí XR a čeho chtějí vstupem do XR docílit. Tato vedlejší výzkumná otázka je podrobena výzkumu z hlediska tří hlavních kategorií kolektivní identity definované Albertem Meluccim [1996: 70–71].

4.1.1 Kognitivní rámec

Lidé se stávají členy XR s určitým předporozuměním sebe sama a světa. Zpočátku mají určité cíle či vize, čeho chtějí participací v hnutí dosáhnout. Právě cíle tvoří součást kognitivního rámce, což je jedna ze tří hlavních kategorií kolektivní identity.

Jedním z cílů je, že vstupem do hnutí hledají naplnění smyslu, po kterém touží a který vychází z jejich předporozumění. Dále lidé chtějí participací v XR prohloubit svůj již existující zájem o environmentální témata a rozšířit repertoár aktivit a způsobů života, týkající se péče o životní prostředí a udržitelnosti. Úroveň zájmu a znalostí o environmentálních tématech se u členů před vstupem liší. U někoho je předchozí zájem a znalost minimální, kdy klimatické a environmentální krizi nevěnují mnoho pozornosti. V častějších případech je to pro ně součástí pracovní a dobrovolnické náplně po mnoho let či je to něco, čím se zabývají ve svém volném čase a určuje to způsoby jejich žití, aby byly v souladu s jejich přesvědčeními a hodnotami. Jejich cílem, s kterým do hnutí vstupují, je tedy určitý osobní rozvoj spočívající v získání nových informací a prohloubení vědění o problematice životního prostředí a klimatické změny. Dále jsou cíle založeny na možnosti děláním něčeho smysluplného, co koreluje s jejich způsobem života a snahou o udržitelnost. Jejich dalším cílem, se kterým vstupovali do XR a který souvisí se životním prostředím, je vytvořit dostatečný nátlak na politiky pro řešení klimatické změny.

„No, jak říkám, já už se docela léta zaobírám různými environmentálními osvětovými projekty ze zahraničí a i předtím studiem. A tak různě jsem pracovala i pro jiný mezinárodní neziskovky, i třeba v tom Irsku. Takže mi to přišlo jako docela logická volba, že to naváže na moje zkušenosti a zas mě to nějak dál posune.“ (Petra)

Nejen zájem o environmentálně lepší svět je součástí cílů a motivací, proč se lidé k XR přidávají. Může to být také touha po sociálně lepším světě a XR chápou jako platformu, kterou se mohou snažit o lepší svět jak na úrovni environmentální, tak na společenské, s čímž je zároveň spojené uvědomění, že životní prostředí a společnost jsou propojené, související a navzájem ovlivňující se složky. Sociální aspekty tvořící motivace pro vstup spočívají též v nalezení kolektivu lidí podobně smýšlejících lidí s obdobnými hodnotami, který bude tvořit sociální zázemí, kde se budou navzájem podporovat a dodávat si odvalu. Jejich dalším cílem, se kterým do hnutí vstupovali, bylo šířit osvětu, povědomí a informovanost o problematice mezi veřejnost.

Kognitivní rámec kolektivní identity je dále tvořen prostředky, kterými daná skupina disponuje a které využívá. Ty též tvořily součást motivace lidí ke členství. Jedním takovým motivačním prostředkem je aktivismus. XR je aktivistické hnutí a členové vnímají aktivismus jako způsob smysluplného jednání, kterým chtějí splnit stanovené cíle. K tomu jim má pomoci další prostředek, a tím je strategie. Svoji strategii XR nazývá modelem občanského odporu, který spočívá v občanské neposlušnosti a nenásilné přímé akci, a byla to právě strategie, která mnoho lidí motivuje ke vstupu k XR, jelikož je to něco, co dlouho hledají a nemůžou nikde jinde nalézt. XR přitahuje lidi z hlediska jeho radikality a využívaných metod, ve kterých lidé před vstupem vidí naději na změnu a přístup odpovídající vážnosti klimatické změny. Radikalitu a metody XR dávají do kontrastu k jiným hnutím či organizacím, které z tohoto hlediska kritizují.

Roli v probuzení zájmu o participaci v hnutí sehraává způsob, jakým hnutí komunikuje na venek. Jedná se o formu přednášek, otevřenost vůči novým zájemcům, vizuální styl, atraktivní název či také formulace pozvánky na přednášky.

Třetím prvkem kognitivního rámce je pole jednání. Lidé se chtějí stát součástí hnutí, které bude tlačit politiky, aby začali jednat v reakci na situaci klimatické změny a aby jednali rychle. Příchozí členy dále motivuje přístup XR, který dělá ve veřejném prostoru přímé akce, právě z důvodu přitáhnutí pozornosti veřejnosti, médií a politiků, a to formou občanské neposlušnosti s důrazem na nenásilí. Považují XR a jejich aktivity za více alarmující a lépe upozorňující na nepříznivý vývoj klimatické změny než u jiných hnutí, což v době vstupu vzbuzuje naději, že je tento způsob komunikace směrem ven a zvolené strategie možnou cestou k ovlivnění klimatické změny. Jedná se totiž o takové aktivity, které se vyčleňují z jiných typů, které považují za neefektivní. Ochotu

sebeobětování, zejména ve formě, zatčení, vnímají jako adekvátní způsob upozornění na kritičnost klimatické situace.

„Já mám pocit, že se ty ostatní klimatický hnutí se dost nezubí a dělají furt dokolečka něco, co nefunguje. Můžeme se bavit o tom, zda to co dělá XR, funguje nebo nefunguje, ale minimálně to dělá chvíli, zatímco prostě ostatní to dělají už spoustu let a ta změna není vidět.“ (Julie)

4.1.2 Emocionální investice

Druhou kategorií kolektivní identity je dle Melucciho [1996: 71] emocionální investice. Lidé vstupují do hnutí s pocitem naléhavosti, naděje, zvědavosti, zklamání a nutností jednat či v určitém případě také s klimatickým žalem. To vychází z uvědomění si vážnosti klimatické situace, kdy tato vážnost je umocněna relativně krátkým časem na možnou změnu. Jmenované pocity jsou vyvolány ve velké míře čtením a sledováním zpráv, které v době vstupu respondentů do hnutí měly životní prostředí a klimatickou změnu za výrazné téma. Jedním takovým tématem byla nově vydaná IPCC zpráva o změně klimatu.

V hnutí vkládají určitou naději, že je to cesta k naplnění smyslu, děláním něčeho smysluplného a k řešení klimatické změny, kdy ostatní cesty iniciované jinými skupinami, jednotlivci, společnostmi či vládou selhaly. Jako reakce na tyto pocity a stavy bylo pro respondenty členství v hnutí.

„To, že biosférická situace je kritická a nevěděl jsem vlastně, co v tu chvíli jiného dělat... Bylo mi z toho i dost špatně vlastně. Prožíval jsem klimatickej žal a tohle byla na to odpověď na to.“ (Milan)

4.1.3 Síť vztahů

Síť vztahů tvoří třetí kategorii kolektivní identity a skládá se z prvků, jako je organizace, vedení, komunikace a využívané technologie. Hnutí XR bylo pro respondenty v době, kdy uvažovali o vstupu do hnutí, atraktivní právě z hlediska sítě vztahů. Vyzvedávána byla zejména nehierarchická struktura, decentralizace, rozčlenění na různé skupiny dle toho, co chce člověk dělat, možnost měnit a zkoušet různé role dle své kapacity a zájmu, otevřenost hnutí, vzájemný respekt a zásady. I tyto prvky dávali respondenti do kontrastu s ostatními českými environmentálními hnutími a organizacemi. Ty popisují jako více uzavřené a příliš hierarchické.

„Trvalo to vlastně docela dlouho, než Extinction Rebellion vzniklo, protože Greenpeace a všichni ostatní vypadaly, že jsou uzavřené a chtějí fungovat samy jako neziskovka, ne že tam může kdokoliv přijít a podílet se s nimi na blokování rypadel a podobně.“
(Martin)

4.2 Očekávání členů před vstupem a naplnění očekávání

Očekávání, která měli respondenti před a na začátku participace v hnutí a zda se tato očekávání naplnila, je druhou vedlejší otázkou výzkumu. Očekávání a naplnění očekávání je zkoumáno konceptem tří hlavních rysů kolektivní identity, definované Meluccim [1996 71–77].

4.2.1 Kontinuita

První rysem je kontinuita, odkazující na víceméně stabilní jádro, které přetrvává v čase a zároveň je výsledkem stále probíhajícího a aktivního procesu. V době, kdy se respondenti dozvěděli o XR a uvažovali nad vstupem do hnutí, se jim jádro XR jevílo určitým způsobem, na základě čehož si vytvořili svá očekávání. Vzhledem k tomu, že jádro udržující kontinuitu v hnutí je pro vnější okolí ne vždy snadno rozlišitelné a jasné, může zde panovat neshoda mezi očekáváním a mezi poznáním jádra již z hlediska aktivního členství.

Respondenti před či na začátku vstupu do XR očekávali, že hnutí bude disponovat dobrou organizací a strategickým uvažováním. Toto se časem pro někoho projevilo jako falešná představa, jelikož je hnutí plné různorodých a odlišně fungujících lidí, kteří se aktivismu věnují ve svém volném čase, a tak nemají tolik prostoru a času se tomu věnovat naplno. Dalším důvodem je, že se na základě nehierarchické a decentralizované struktury členové domlouvají v rámci určité skupiny bez navázání na jiné skupiny, a při nedostatečné či opožděné artikulaci svých plánů, nemají ostatní šanci se k akci připojit či se tomu přizpůsobit. Kvůli diverzitě fungování členů, malé koordinaci v rámci celého hnutí a dalším zmíněným aspektům nebylo organizování a realizace akcí, tak efektivní a organizované, jak mnozí při vstupu očekávali. Na druhé straně se našli tací, kterým komunikace přišla hladká a spolehlivá. Útlumem pro organizaci a realizaci akcí bývá léto jakožto roční období, kdy lidé cestují a mají různé plány. Zásadní pro organizaci a realizaci akcí a vůbec pro pokračování hnutí jako takového bylo též dvouleté období pandemie COVID-19, v jehož průběhu vláda nastolila různá opatření omezující fyzický kontakt lidí.

„Teď to hnutí samo o sobě v současné situaci je asi v nejhorším bodě, ve kterých jsem ho kdy viděl... Ono tu krizi zažilo i v UK, odkud pochází. Prostě už dlouho, nejen kvůli covidu a tak, ale hnutí prochází nějakým obdobím a když se něco děje, třeba se to děje i hodně intenzivně, tak to třeba směřuje k nějaký velké akci a pak to umře. Prostě úplně totálně, všichni jsou vyčerpaní, není nějaká síla na postkampaně po tý akci nebo na cokoli dalšího. Prostě všechno na chvíli umře, je to vždycky v létě nebo tak, kdy lidi stejně jiný starosti. No a jako byl covid, teď je válka, je to šílený.“ (František)

Pandemie COVID-19 negativně ovlivnila také další očekávání respondentů, a tím byla častější realizace akcí a značný a rychlý růst počtu členů v hnutí. Členský růst a realizace akcí byly nejvyšší v ranější fázi mobilizace hnutí, a to zejména v roce 2019. Poté množství nových členů a realizace akcí byla upadajícího rázu. Očekávání ohledně těchto dvou aspektů se tedy též nenaplnila a jako jeden z důvodů uvádí právě pandemii COVID-19, kdy se zaváděla bezpečnostní opatření omezující setkávání lidí. Jelikož po akcích sčítá XR největší přírůstky nových členů, malá aktivita v tomto období měla za následek malé počty nových přírůstků. Dalším důvodem nízké aktivity byla psychická zátěž tohoto období, které bylo pro členy náročné, a věnovali se tak více sobě, osobním záležitostem, rodině a již méně aktivismu. Na pandemii COVID-19 navázal válečný konflikt na Ukrajině pod taktovkou Ruska a následná migrace ukrajinců do mnoha zemí, včetně České republiky. I toto oslabilo aktivitu XR. Na druhou stranu, tato situace zmobilizovala určitou aktivní skupinu uvnitř hnutí, která si vzala za téma plyn pocházející z Ruska. Kampaň zaměřená na toto téma bude rozebrána později v této podkapitole v kontextu hranic hnutí a posléze v hlavní výzkumné otázce.

Malé přírůstky jsou vysvětlovány též specifickým sociopolitickým prostředím České republiky, což se týká zejména naladění společnosti, politickým nezájmem o řešení problematiky životního prostředí a také historií 20. století spojenou s komunismem, vládou Václava Klause a těžbou uhlí.

Dalším očekáváním, které se pro mnohé ztotožňuje s jejich cíli, se kterým do hnutí vstupovali, bylo složení XR podobně naladěnými lidmi, kteří berou vážně klimatickou změnu a chtějí pro její řešení něco aktivně dělat. To se projevilo jako skutečné, a tudíž došlo k naplnění tohoto očekávání. V čem se úroveň naplnění očekávání liší, je v tom, jaká byla přesně jejich představa o tom, co je aktivní jednání ve prospěch řešení klimatické změny. Zde probíhá rozpor mezi tím, co je dle určité části

hnutí považováno za dostatečné a přiměřené jednání a co si pod takovým jednáním představuje druhá část.

Krom zájmu o řešení klimatické změny se objevila očekávání týkající se zájmu členů o sociální problémy. Toto se též potvrdilo, jelikož členové hnutí krom důrazu na vážnost klimatické změny a problematiku životního prostředí si též uvědomují a problematizují problémy sociálního rázu, a stojí o to, aby v řešení klimatické změny byla zahrnuta sociální spravedlnost.

„Já jsem čekal, že potkám lidi, kteří berou klimatickou krizi jako závažnou věc a asi jsem si sliboval, že to budou taky lidi, kteří chápou, co to je gender, chápou, jaká je jiná spousta dalších problémů v téhle společnosti, které jsou marginalizované.“ (František)

Jedním z dalších očekávání bylo to, že jim bude participace v hnutí dávat smysl. To se též naplnilo, a i přes menší než vytoužené úspěchy, mají členové tendenci setrvat v hnutí právě z toho důvodu, že v něm pořád nacházejí smysl.

Pokud bude kontinuita XR pohlížena z hlediska očekávání a jejich naplnění, dá se pak říci, že očekávání o jádru hnutí se do určité části naplnila. Respondenti očekávali, že hnutí bude dobře organizované, aktivní v realizaci akcí, rychle rostoucí, vážně ohledně klimatické změny a dávající smysl. I přestože určité skupině způsob organizace nepřijde dostatečně efektivní, i přesto oceňují nehierarchickou a decentralizovanou strukturu hnutí a jeho otevřenost a uvědomují si, že horší organizace a efektivita spolupráce je na úkor této struktury. Očekávání časté realizace akcí se nenaplnilo, což je především připisováno omezeními dané pandemií COVID-19 a málo efektivní strukturou, avšak při porovnání s jinými hnutími členové oceňují snahy a akce XR za výraznější, odvážnější a adekvátnější k vážnosti situace. Dalším nenaplněným očekáváním je vysoký a rychlý přírůstek členů, což vysvětlují zejména malým počtem realizovaných akcí, pandemií, válečným konfliktem na Ukrajině a také specifickým podmínkám České republiky. Naplnění došlo zejména v oblasti uvědomění si závažnosti klimatické změny členy hnutí, v zájmu tuto problematiku radikálně řešit a ve smysluplné aktivitě.

4.2.2 Boundary work

Boundary work je druhým hlavním rysem kolektivní identity. Při vstupu měli respondenti určitá očekávání založená na odlišení XR od jiných hnutí. Očekávali

například, že XR je více radikální než jiná hnutí, že je otevřenější ve smyslu participace na akcích, participace na organizaci, začlenění všech, vstřícnosti k novým, ale i stávajícím členům, možnosti vyjádření se a vyslechnutí. Ostatní hnutí vnímali jako uzavřenější, kde nebudou mít tolik prostoru pro vlastní vyjádření, participaci na akcích a iniciativě. Větší radikalitu v porovnání s referenčními skupinami shledávali ve formách přímých akcí, porušování zákonů a dobrovolnosti se nechat zatknout. Tato očekávání se naplnila, i po čase vnímají XR jako radikálnější, otevřenější, vstřícnější a akčnější hnutí než ostatní hnutí v českém prostředí.

Dále členové XR očekávali, že oproti jiným hnutím se jim podaří přinést či urychlit řešení klimatické krize skrz získání větší mediální pozornosti, která na politiky bude působit jako nátlak a donutí je to jednat v otázkách řešení klimatické krize. To se z části naplnilo, jelikož se XR za své existence dostalo určitého mediálního pokrytí a reakcí politiků, avšak i přesto považují dané pokrytí a reakce za nedostatečné, jelikož neodpovídají vážnosti situace a očekávali je větší. Objevuje se zde diverzita odpovědí na tyto výsledky hnutí. Pro určitou skupinu je doba existence a aktivity hnutí dostatečně dlouhá na to, aby mělo větší dopad, než dosud mělo. Pro jiné, kteří také mediální pokrytí a reakce politiků vnímají jako nedostatečné, chápou dobu existence hnutí jako relativně krátké při porovnání s jinými hnutími v České republice, kteří fungují mnoho let, a jejich aktivita též nepřinesla dostačující nátlak pro řešení klimatické krize.

Jako částečné naplnění očekávání získání mediální pozornosti oproti jiným hnutím se dá považovat dvoutýdenní kampaň 3 °C pro Ukrajinu, v rámci které získali na svých oficiálních facebookových stránkách Extinction Rebellion Česká republika statisíce shlédnutí u svých videí z přímých akcí této kampaně. U jednoho videa počet zhlédnutí překročil cifru 1,7 milionů. Množství komentářů se pohybuje v rámci několika stovek až desetitisíců. Nejvyšší počet komentářů u videa z daných akcí je přes 23 tisíc. Všechna čísla jsou relevantní ke dni 22. května 2022. Kampaň XR 3 °C pro Ukrajinu využívala přímou akci spočívající v blokádě silnic, s cílem snížit spotřebu plynu pocházejícího z Ruska. Ve spotřebě plynu spatřují podporu ruské agrese na Ukrajině a zesílení klimatické změny, a proto v rámci kampaně vznesli požadavek na vládu, aby vydala nařízení týkající se nastavení maximální teploty v místnostech všech firem a institucí až do konce topné sezóny [3 °C pro Ukrajinu]. Dle rozhovorů vyplývá, že výsledky této kampaně jsou členy přijímány polarizovaně. U části hnutí došlo k naplnění očekávání ve formě velkého mediálního pokrytí, což považují jako úspěch.

Druhá skupina nevnímá tuto mediální pozornost jako úspěch, jelikož ji chápou negativně z různých důvodů. Je tím nevhodný výběr tématu, nevhodná strategie, špatné načasování, neshoda v názoru, nedostatečná artikulace požadavku, politicko-sociálního prostředí České republiky a negativní reakce veřejnosti. Zde lze pozorovat ostré tření mezi dvěma skupinami uvnitř hnutí, kde dochází k aktivní práci na stanovování hranic, co jako XR „jsou“ a co „nejsou“.

„Teď samozřejmě třeba ten požadavek, který byl na ty tři stupně pro Ukrajinu, tak mi úplně v pořádku nepřišel. Byla jsem u té kampaně od začátku, my jsme vlastně měli jiné požadavky na tuhle kampaň. Pak vláda podepsala tu smlouvu Turówem, tak se rychle hledalo, jak to přehodit na Turów, protože prostě nemá smysl se věnovat nějakým financím, když nám tady vláda vysloveně dělá takovou prasárnu a reálně škodí ČR a do toho začala válka na Ukrajině, takže tam ty požadavky se změnily. Já s nimi vůbec nejsem v pohodě, pro mě je třeba důležité, aby se plyn nedostal do taxonomie udržitelných činností, a přijde mi to mnohem důležitější než v dubnu bojovat za nějaké pravidla topné sezóny, která vlastně jako končí, to mi přišlo fakt nešťastně vybrané, ale tak to prostě je. Ta skupina prostě nereprezentuje celé hnutí a vybrali si ten požadavek z nějakého důvodu. Já tomu i rozumím, proč si ho vlastně vybrali, i když mi to zpětně nepříjde šťastný, tak jsem se s tím neztotožňovala, ale není to pro mě důvod, že bych si myslela, že celý XR stojí za prd, a že s nimi nechci mít nic společného.“ (Julie)

4.2.3 Schopnost rozpoznat se a být rozpoznán

Třetím hlavním rysem kolektivní identity je schopnost rozpoznat se a být rozpoznán. V této části budou očekávání respondentů zkoumána z hlediska této schopnosti, respektive jak oni sami před vstupem či na začátku vstupu očekávali a rozpoznávali pozici XR v daném sociopolitickém kontextu.

Jedním z očekávání týkající se rozpoznání XR a příležitostí a omezení vyplývající ze sociopolitického kontextu České republiky bylo, že XR bude konečně tím hnutím, které dostane problematiku životního prostředí a klimatické změny více do popředí diskuse v české společnosti, do médií a do politických kruhů.

Na naplnění očekávání lze pohlížet z hlediska zmíněných oblastí. Respondenti vnímají dílčí pokrok ve společnosti v otázkách životního prostředí a klimatické změny, kdy je nyní od dob vzniku hnutí více obyvatel obeznámeno s danou problematikou a částečně tomu přizpůsobili svůj životní styl. Nedá se ovšem říci, že je to zásluhou akcí

XR, jedná se o souhrnu více faktorů. Přesto deklarují, že povědomí není dostatečné a je nutno téma životního prostředí a klimatické změny více ve společnosti šířit.

V další oblasti, konkrétně mediální, XR dle slov členů docílilo dílčích úspěchů, avšak celkově mediální pokrytí je nedostatečné. Výjimkou je mediální výstup kampaně 3 °C pro Ukrajinu, která získala celkem, jak bylo zmíněno výše, na sociálních sítích přes milion zhlédnutí videí z přímých akcí a desetitisíce komentářů. Tato kampaň se též objevila v mnohých internetových člancích. Obrovský rozdíl je v postoji členů na tyto mediální reakce, kdy jedna skupina ji považovala za mediálně úspěšnou, jelikož byla silně mediálně pokryta a druhá skupina ji považuje za neúspěšnou, jelikož tyto reakce byly z velké převahy silně negativní, téma, načasování, artikulace požadavku ani strategie nebyly vhodně zvoleny.

„Lidé reagují. Reagují, protože jsme je šťourali, protože jsme je narušili. O to mi šlo. Není to nic, nad čím se kochám. Je to strašný, ale já vidím, že tohle je efektivní. 15 lidí a 4 miliony zhlédnutí? Dva týdny? To je efektivita.“ (Kamil)

Z hlediska vlivu na politiky se členové nechávají slyšet, že v průběhu let existence XR v ČR obdrželi různé reakce od politiků, což považují spíše za dílčí úspěch, ale i přesto nedostatečný, jelikož se tyto reakce neproměnily v přijetí ani jednoho ze tří oficiálních cílů XR, což je požadavek na vládu, aby přiznala vážnost situace ohledně klimatické změny skrz vyhlášení stavu klimatické nouze, za druhé dosažení uhlíkové neutrality do roku 2025 a zavedení Občanského shromáždění a ani se nekonaly žádné jiné rázné kroky směrem k legislativě řešící klimatickou změnu či jiné problémy životního prostředí.

Způsob, jakým členové XR nahlíželi na hnutí před vstupem či během začátku participace z pohledu očekávání ohledně pozice XR v českém sociopolitickém kontextu, se o dost liší současnému nahlížení. Jejich očekávání se víceméně nenaplnila, jelikož diskuse ve společnosti není dostatečně zaměřená na problematiku klimatické změny a životního prostředí, mediální pokrytí je též nízké a navíc negativní. To by samo o sobě nebyl takový problém, jelikož i negativní reakce od médií chápou jako způsob, jak dostat téma klimatické změny a životního prostředí či jiné dílčí environmentální téma mezi veřejnost, avšak v tomto případě kvůli nevhodné artikulaci požadavku se mnozí domnívají, že ho veřejnost nepochopila a nediskutovala správně. Očekávání týkající se třetí oblasti, konkrétně politiky, se též nenaplnila, jelikož vláda nedeklarovala

klimatickou nouzi, nesplnila další hlavní cíle XR a krom setkání s politiky, se neděly potřebné legislativní změny v řešení environmentální problematiky.

4.3 Porozumění klimatické změny

Třetí vedlejší otázka, tj. „Jak členové chápou klimatickou změnu?“ je též rozebrána konceptem tří hlavních rysů kolektivní identity podle Melucciho [1996: 71–77].

4.3.1 Kontinuita

Z hlediska kontinuity XR, členové hnutí vnímají klimatickou změnu jako komplexní, složitý a systémový problém. Jeho důležitost je umocněna tím, že souvisí se vším a ovlivňuje vše. Klimatická změna představuje nebezpečí nejen pro lidskou společnost, ale vůbec pro planetární systémy a místní ekosystémy, u kterých došlo či ještě dojde k jejich ovlivnění či dokonce zhroucení. Své informace a povědomí o klimatické změně čerpají krom jiného ze zpráv IPCC, jak uvádí v rozhovorech či také například přednášce v Míříme k vyhynutí a co s tím dělat [Extinction Rebellion, 2002d]. Klimatickou změnu chápou členové XR jak globálně, tak lokálně. Považují ji jak za ohrožení lidstva jako celku, tak jejich rodiny a blízkých. Nemusí se jednat nutně o konec lidstva, spíše o konec současné společnosti, která v důsledku klimatické změny bude čelit problémům, jako jsou častější a intenzivnější přírodní katastrofy, problémy s potravinovou bezpečností, zhroucení ekonomického a politického systému, migraci a vymírání. Změna v sobě nese potenciál, který může být využit k nové, lepší společnosti, která bude založena na spolupráci a uzdravování.

„Klimatická krize pro mě znamená konec společnosti, kterou známe. Ale zároveň to neberu jenom v tom negativním slova smyslu. Myslím si, že to má velký potenciál, že můžeme tu společnost nastavit jinak a rozhodně líp, než byla v posledních tak minimálně pár set let nastavená. Takže právě v těch mých jiných projektech se snažím to nastavení společnosti už úplně jinak praktikovat a zároveň v XR si to balancuju tím, že ten systém se snažíme nějakým způsobem k té změně naklonit. Klimatická změna pro mě znamená konec naší společnosti, ale zároveň bohužel i ekosystémů, který známe. Takže samozřejmě mnoho z nich též skončí. To mě taky zarmocuje.“ (Petra)

Chápání klimatické krize se dle rozhovorů a dle online přednášky Míříme k vyhynutí a co s tím dělat v určitém bodě liší [Extinction Rebellion ČR FB, 2022d]. Jak

bylo zmíněno, členové v rozhovorech sdílejí názor, že postupující klimatická změna nemusí znamenat konec celého lidstva, i když zmiňují obrovské ztráty na životech, avšak určití lidé mohou přežít. Budoucnost při neřešení klimatické změny si představují spíše jako pravděpodobný kolaps civilizace a společnost tak, jak je známe. V přednášce Míříme k vyhynutí a co s tím dělat vnímají neřešenou klimatickou změnu, jak název přednášky napovídá, jako vyhynutí lidstva jako takového. Krom toho, což má přednáška společné s výpověďmi členů v rozhovorech, vnímají klimatickou krizi jako důvod či podnět k vymírání živočišných a rostlinných druhů, a tím velké snížení a ohrožení biodiverzity.

Příčinu stávajících rozměrů a intenzity klimatické změny shledávají v dominantním systému společnosti, který je založen na nekonečném růstu, kapitalismu, individualismu, soutěži a konzumu. Odkazují na vědeckou obec, která se dle nich též shoduje na tom, že současná klimatická změna je způsobena člověkem. Jako konkrétní skupiny odpovědné za klimatickou změnu zmiňují ropné společnosti a jejich lobbying, skrz který šíří dezinformace mezi veřejnost. Dále se jedná se o selhání politické reprezentace řídit se mezinárodními dohodami a zprávami IPCC. Důvodem, proč si společnost neuvědomuje rozměry a intenzitu klimatické změny, a tím pádem proč ji neřeší, jsou ty, že nevidí její dopady. Ty je sice možné dnes již spatřit či jiným způsobem vnímat, ale spíše v jiných částech světa, než je ta západní.

V jádru hnutí vypovídající o jeho kontinuitě leží určité chápání nutné reakce veřejnosti a politiků na klimatickou změnu. Ať už společnost, či politická reprezentace, by si měla přiznat závažnost klimatické změny, tento problém veřejně diskutovat a mediálně pokrývat, aby se dané téma dostalo k co nejvíce lidem. Společnost a politici by měli k problému klimatické změny přistupovat racionálně, zodpovědně a s úsilím. Lidé by měli zpochybnit systém, konfrontovat ho a požadovat po vládě, aby razantně řešila klimatickou změnu. Dále by si měli sami uvědomit globální kontext problému a vlivu systému na jak jejich spoluobčany, tak zbytek světa, což jim znemožňuje právě systém, ve kterém žijí, a kvůli kterému nemají tolik času a kapacity na řešení komplexního a složitého problému, jako je klimatická změna.

Řešení klimatické změny členové XR spatřují v systémové změně. Ta spočívá v souboru opatření, zákonů, regulací a restrukturalizaci v oblasti energetiky, stavebnictví, zemědělství, průmyslu, odpadů a technologií, ale také v přístupu lidí k okolnímu světu.

Hlavní aspekt řešení vidí v opuštění spalování fosilních paliv. Stát by měl podporovat, například dotací, vybudování energetické sítě založené na obnovitelných zdrojích, přestat dotovat živočišnou výrobu, zpoplatňovat negativní externality, zavést uhlíkovou daň a sankce při nedodržování daných zákonů a opatření. Této změny by mělo být dosaženo s ohledem na klimatickou spravedlnost, jakožto formu sociální spravedlnosti. K sociální spravedlnosti má dopomoci občanské shromáždění, který je jeden z tří hlavních požadavků XR.

Dle členů XR řešení leží v rukou všech. Rozhodně nevidí řešení ve změnách na individuální rovině, avšak i jednotlivec může skrz změnu hodnot, oproštění se od nadměrné spotřeby, spotřebovávání více lokální a rostlinné stravy a apelu na vládu změnit veřejný diskurs, na který by vláda reagovala.

„Extinction Rebellion rozhodně neapeluje na individuální změnu. Je to složitější a hlavně systémový problém. Takže první věc, my neříkáme lidem, musíte změnit svůj způsob života, prostě říkáme, připojte se k nám a pojd'te s náma porušovat zákon a donuťme vydíracím způsobem vládu, ať to začne řešit. A to řešení je přes všechny odvětví. Je to vždycky nějaká technologie, která se tady musí nastavit, nasadit. To znamená změnit trošku energetickou síť. Většina těch emisí je z energetiky. Změnit tu síť, připravit se na tu změnu v masivní míře, podporovat a hlavně zimplementovat, nenechat to jenom na volném trhu, protože by to trvalo dlouho, ale stát musí i sám vybudovat spoustu obnovitelných zdrojů, protože když to nechá na firmách, tak ty se do toho budou hrnout velmi pomalu. To znamená dotovat, aby se jim do toho chtělo a plus do toho si sám něco budovat. Plus velká část těch emisí jde ze zemědělství a živočišný výroby, takže přestat dotovat živočišnou výrobu a vlastně zpoplatnit všechny externality, což si taky myslím, že je to jeden z hlavních způsobů, jak to řešit.“ (Lukáš)

Hlavním činitelem zde má být tedy vláda, popřípadě Evropská Unie. Zdůraznění apelu na vládu se objevuje ve všech využitých datech. Konkrétní řešení mají přicházet od odborníků a od občanského shromáždění, které je tvořeno reprezentativním vzorkem populace a má přispět k demokratickému a sociálně spravedlivému řešení klimatické změny.

4.3.2 Boundary Work

XR se v chápání klimatické změny liší od ostatních hnutí svým důrazem na vážnost klimatické změny a environmentálních problémů, na nutnost tyto problémy

řešit razantně a rychle a strategiemi, které využívají. XR využívá nenásilnou přímou akci, nejlépe opakovanou, masovou a překračující zákon, pro upozornění na problém, jak je zřetelné ze všech využitých zdrojů dat. Rozdíl mezi XR a dalšími hnutími v otázce klimatické změny spočívá dále v navrhovaných řešení. Dle XR je nutná systémová změna a z tohoto důvodu volí takové strategie, které jsou dle nich v tomto nejefektivnější, a které cílí na společnost a na vládu. Na společnost míří z toho důvodu, aby je konfrontovala s vážností klimatické změny, donutila je nad tímto tématem zamyslet a zavedla téma do veřejného prostoru s cílem mobilizovat veřejnost k apelu na vládu, aby problém klimatické změny razantně řešila. Oproti jiným hnutím požadují rychlé a rázné řešení klimatické změny, a ne pouze dílčích kroků, které jsou navíc často oddalovány. XR snahy a působení jiných environmentálních hnutí v ČR oceňují, ale zároveň kritizují jako nedostatečné. Toto vyplývá jak z rozhovorů, tak z otevřeného dopisu, který je uveřejněný na oficiálních stránkách XR [Extinction Rebellion ČR FB, 2022a].

4.3.3 Schopnost rozpoznat se a být rozpoznán

XR se rozeznává jako to hnutí, které mluví o klimatické změně s urgencí, vážností a nutností daný problém řešit co nejrychleji a adekvátně. XR si uvědomuje omezení plynoucí z českého prostředí. Zájem veřejnosti a politiků o environmentální témata a mediální pokrytí těchto témat je celkově nízké, i když se to pozvolna lepší, považují tempo za pomalé, vychází najevo při analýze rozhovorů, a také otevřeného dopisu XR [Extinction Rebellion ČR FB, 2022a].

Oproti sousedním zemím, konkrétně zmiňují například Německo, není u nás životní prostředí jedním z nejhlavnějších témat voleb. Odkazujíc na kapitalismus, technokraticismus, historii komunismu, důrazu na individualismus, české prezidenty, vládám Václava Klause a jeho pokračujícího vlivu, se jejich aktivita netěší velké popularity a jsou společností nahlíženi spíše negativně.

„Jo, já si myslím, že ten aktivismus, i tady ten radikální, v tom (tlaku na politiky) má místo. Ale není to samotný aktivismus, který toho docílí. Samozřejmě některé organizace jsou aktivistický spolu a i spolupracujou, ale i když spolu nespupracujou, tak je to takový, že když někdo jde za nějakou firmu, že bychom měli hodně investovat do solární energie, že je to možné a efektivní a je to dobrý na brand a sníží nám to emise, tak podle mě do toho spíš půjdou, když budou každou chvíli nějaký protesty kvůli klimatu než když

nebudou, protože to by jim to připadalo o ničem. Takhle to je do velkú míry v Anglii a v Čechách už taky celkem pomalu sleduju změnu k lepšímu. Hodně firem a lidí se snaží o čím dál, tím větší udržitelnost a myslím, že těžko by to šlo bez toho, aby to bylo mezi těma lidma hodně a bylo by fajn, kdyby to bylo ještě větší téma mezi politikama, ale zároveň mi přijde, že v Čechách je to takový mírně tabu. Posledních dvacet let jsme tady měli prezidenty, kteří byli brutální klimaskeptici, takže to s tím taky něco dělá. No takže tak.” (Dominik)

To, jak je na ně jako na skupinu nahlíženo společností, pro členy není důležité, jelikož jejich cíl je dostat téma klimatické změny do veřejného diskurzu i za cenu odsouzení veřejností. Díky demokratickému režimu však mohou přímé akce plánovat, realizovat a veřejně se vyjadřovat. Kvůli porušení zákonů bývají členové zatýkáni a pokutováni, což je však záměr XR a součást jejich strategie. Systém je tudíž otevřený z hlediska možnosti realizování akce, určité politické reakce, avšak v současnosti ne z hlediska splnění požadavků. Není otevřený také ohledně přijetí společností, která naopak jednání XR vnímá převážně negativně.

4.4 Kolektivní identita XR

V této části se rozebírá hlavní výzkumná otázka, tj. kolektivní identita environmentálního hnutí XR v ČR, dle tří kategorií a tří hlavních rysů definovaných Albertem Meluccim [1996: 70–77].

4.4.1 Kognitivní rámeček

První kategorií je kognitivní rámeček, který pojímá kolektivní identitu jakožto proces zahrnující kognitivní definice prvků kolektivního jednání. Prvním takovým prvkem je cíl. Hlavní cíle XR v ČR jsou stejné, jaká si stanovila první pobočka XR, která byla založena v Londýně ve Velké Británii. Tyto cíle se za celou dobu existence XR v ČR nezměnily, avšak byly rozšířeny o cíle dílčí. Mezi tři hlavní cíle XR patří požadavek po vyhlášení stavu klimatické nouze vládou, dosáhnout uhlíkové neutrality do roku 2025 a sestavit Občanské shromáždění. Tyto cíle jsou členy chápány jako logické, dávající smysl a správné. Na druhou stranu o jejich možné realizaci mají pochybnosti, respektive tyto cíle jsou teoreticky zrealizovatelné, ale za podmínek jako je podpora většinové společnosti a rychlá reakce politiků. Nedostatkem cílů je malá či žádná závaznost, vynutitelnost a sankciovatelnost, tudíž i když se cílů dosáhne, jako například, že se vláda určité země zaváže, že země bude do určitého roku uhlíkově

neutrální, při nenaplnění závazku ji nehrozí žádné sankce a nikdo po ní nemůže vynutit naplnění závazku. V současných podmínkách v ČR chápou cíle spíše jako nerealizovatelné. Brání tomu přístup a apatie společnosti, lhostejnost politiků k environmentálním otázkám a historie komunismu, která je spojena právě s tendencí nevystupovat z řady, popřípadě odsuzovat ty, kteří z řady vystupují.

„Je to mnohem pohodlnější nerebelovat, jít s proudem... V českém kontextu je to extrémní, protože za komunismu si nemohl vystrkat hlavu. Třeba v Americe je to pozitivní, když někdo vystrčí hlavu, a dostane pak uznání. Tady všichni si říkají jenom, jsi se zbláznil?“ (Kamil)

I přesto se XR svých základních třech cílů nevzdalo a stále stojí o jejich naplnění, avšak na samotném naplnění tolik nelpí, zejména vzhledem k jejich nemožnosti naplnění v současném sociopolitickém prostředí. Tyto cíle jsou pro ně hlavně prostředek pro zviditelnění tématu klimatické změny jako takového a jako prostředek k vyjednávání, posunutí diskursu a akceptace opatření v tom smyslu, že pokud XR bude mít radikálnější akce a odvážnější cíle k naplnění, pak cíle ostatních environmentálních hnutí a organizací v České republice budou pro politiky působit jako racionálnější, akceptovanější a lépe realizovatelné.

„Ty požadavky vláda nikdy nesplní. Pokud budeme uvažovat realisticky, tak je velmi nepravděpodobný, že je splní. Ale když tu budou lidi, co budou považovat něco za radikální, tak najednou lidi, kteří jsou miň radikální, Greenpeace, Hnutí Duha, kdokoliv, tak ti najednou vypadají rozumněji, a pokud mají taky nějaký rozumný tlak na vládu, tak tehdy vláda uvidí, jo tak aspoň s těmahle lidma se dá domluvit a prostě ty o něco nižší požadavky já splním a to je celá pointa toho. Ale samozřejmě to není vůbec od věci, uhliková neutralita do 2020, kdybychom mohli a kdyby to bylo reálný, tak bychom to měli dokázat, protože cokoliv pozdějšího znamená, že bude umírat víc lidí. Takže ty požadavky jsou nutný a jsou fajn, ale nejsou tak zásadní, jak si lidi myslí, jo a taky v rámci různých akcí máme různé požadavky, který nejsou úplně v rámci toho, jak jsou ty hlavní tři na našich webových stránkách.“ (František)

Největší důraz a naději vkládají do požadavku zavedení Občanského shromáždění, který vnímají jako demokratický nástroj a který je cestou k nalezení řešení klimatické změny a environmentálních problémů. XR jako hnutí nedeklarují konkrétní řešení, jelikož ty mají být výsledkem práce Občanského shromáždění. Pro výběr řešení

má sloužit Občanské shromáždění vzdělané odborníky, což je zároveň způsob, jak dosáhnout řešení vycházejícího z vědy demokratickým způsobem a s přihlédnutím na sociální spravedlnost, která je pro XR důležitou hodnotou. Z tohoto hlediska se strategie XR nezařazuje do kategorie politický odboj, jelikož ten je radikální opozicí vůči systému a jeho hodnotám zřetelných v ústavě, politických institucí a procesech, a tudíž odmítá trest vycházející z daného systému, avšak XR trest uložený systémem přijímá, jak vyplývá z vedených rozhovorů, DVTV rozhovoru [2022], online přednášky Míříme k vyhynutí a co s tím dělat [Extinction Rebellion ČR FB, 2022d] a videozáznamu z blokády silnice [Extinction Rebellion ČR FB, 2022c]. V rozhovorech a v online přednášce Míříme k vyhynutí a co s tím dělat [Extinction Rebellion ČR FB, 2022d] se nechali členové XR slyšet, že vnímají problémy životního prostředí a klimatické změny jako spočívající v systému, a tudíž je nutné učinit systémové změny pro jejich řešení, i přesto však nekritizují demokracii a hodnoty republiky jako takové, naopak chtějí systém více zdemokratizovat, aby byl sociálně spravedlivý a zároveň řešil problémy klimatu a životního prostředí, a proto stojí o zavedení nadstranické politiky jako jakési nadstavby současného systému. Z tohoto hlediska a z hlediska přijímání trestu se XR řadí do občanské neposlušnosti.

Nezákladnějším cílem, který protkává všechny ostatní stanovené cíle, je právě zviditelnění klimatické změny a environmentálních problémů a upozornění na naléhavost situace, kterou je nutno řešit ihned a razantně. Tento hlavní cíl je zřetelný ve všech využitých zdrojích. Dalším cílem, který ovšem není tak oficiálně deklarovaný jako výše zmíněné základní tři cíle, ovšem který též stojí v základu hnutí, je získání masových rozměrů hnutí. Dle přednáškového videa [Extinction Rebellion ČR FB, 2022d] a rozhovorů je vyjádřen soulad ve snaze rozšířit členskou základnu, což by napomohlo pro větší akceptaci hnutí veřejností a politiky, a v důsledku toho by bylo naplnění ostatních cílů více možné.

Druhým prvkem kolektivního jednání jsou prostředky. Jedním z prostředků XR jsou výše zmíněné tři cíle, jelikož skrz ně se snaží naplnit cíl nejzákladnější, a to jest upozornit na problém klimatické změny. Dalšími prostředky jsou občanská neposlušnost, nenásilné přímé akce, komunikace s veřejností skrz přímé akce, přednášky, workshopy, sociální sítě a rozhovory. Přímé akce se nejčastěji konají ve velkých městech z důvodu možnosti získání větší pozornosti veřejností, médií a politiků, a to tím, že ovlivní každodenní chod společnosti. Dalším důvodem pro výběr

lokace je ten, že ve velkých a hlavních městech sídlí vláda a státní orgány, a z tohoto důvodu XR považuje za nejefektivnější jednat v takovýchto městech. Na přímých akcích využívají různé způsoby vyjadřování a komunikace s veřejností. Takovými způsoby mohou být písně, poezie, proslovy do megafonu, design, využití plakátů, svých symbolů a tak dále. Dalšími prostředky, kterými komunikují s veřejností, jsou sociální sítě či vydávání tiskových zpráv. Pro komunikaci s médii a veřejností jako takovou existují komunikační manuály. Jako vzory občanské neposlušnosti a postavení se režimu zmiňují Freedom Riders, Gandhioho, Martina Luthera Kinga a sufražetky. V českém kontextu pak vyzdvihují Václava Havla a Petra Uhla. Přímé akce jsou nahlíženy XR jako jediný možný způsob, po vyčerpání všech ostatních, jak získat mediální pozornost, pozornost občanů a jak donutit politiky řešit problémy klimatické změny a životního prostředí, což vyšlo najevo jak z rozhovorů, z otevřeného dopisu zveřejněném na oficiálních stránkách XR, tak z rozhovoru pro DVTV [Extinction Rebellion ČR FB, 2022a; DVTV, 2022]. Odkazují na knihu od Ericy Chenoweth a Marii Stephan jakožto výzkumu, ze kterého vychází, že lidé i v malém počtu mohou donutit politiky jednat. Z výsledků výzkumu vyplývá, že k tomu stačí 3,5 % obyvatel, avšak XR těchto rozměrů nedosáhlo. Přímé akce XR jsou typické svou radikalitou a ochotou nechat se zatknout. Dále jsou specifické pro narušení veřejného dění a chodu. Příkladem je blokování vstupů do institucí, jako je například Česká národní banka či také blokování veřejných komunikací.

„Protože ta cesta není o tom získávat sympatie veřejnosti tolik jako spíš upozorňovat na tu problematiku. Vlastně co nejprovokativněji, což může vést i k tomu, že ta reakce veřejnosti je dost negativní jako třeba u těch Tří stupňů pro Ukrajinu třeba... Přijde mi, že je třeba to dělat i tak no, že je to jedna z cest, jak vlastně ten problém nějak zvědomovat, jo? A nějak ho dostávat k lidem... A беру to tak, že lidi jsou za to vlastně naštvaní nebo nějak zpruzelý, protože pořádně nevědí, co mají dělat, že jo.“ (Milan)

Podle kategorizace protizákonného jednání obsahující tři formy, se XR dopouští dvou z těchto forem, a tím je občanská neposlušnost a přímá akce. Zmíněné dvě formy protizákonného jednání se překrývají ve sdílení dvou logik. Jednou z logik je oddanost k pravdě, v rámci které se aktivisté snaží poukázat na morální nadřazenost určité perspektivy, kterou zastupují skrze snesení nepohodlí nebo jiné oběti z důvodu snahy ovlivnění přístupu ostatních lidí. Druhá logika je o přinášení svědectví a je využívána v situacích, kdy jsou si aktivisté vědomi vlastní nedostatečné fyzické či politické síly na

změnu společenských či vládních aktivit, ale daným svědectvím chtějí dát najevo, že s danými aktivitami nesouhlasí a odsuzují je. XR ve svých strategiích využívá obě tyto logiky.

Přímou akci dále rozlišuje Duckett [2006 in Novák, 2013] na liberální a anarchistickou. O liberální přímé akci se dá říci, že je instrumentální, jelikož touží po splnění vyřčeného požadavku a zároveň představuje taktiku nebo prostředek, skrz který se snaží upozornit autority, firmy a politiky na důležitá témata s cílem je donutit jednat a splnit požadavek [Novák, 2013]. Liberální přímá akce se od té anarchistické odlišuje ve třech bodech, jako je medializace a osvěta ohledně problematiky, skrz kterou chtějí rozšířit povědomí o problému mezi veřejnost, a tím vytvořit nátlak na rozhodovací procesy. Dalším bodem je využití přímé akce v případě, kdy politici či stát nedodržují zákony a za třetí je to určitá legitimita využití přímé akce, která je akceptovaná pouze jako poslední možnost, tudíž v případě, kdy se jiné možnosti zkusily a neuspěly [Duckett 2006 in Novák, 2013]. Z obou typů přímé akce je to právě typ liberální, který má k občanské neposlušnosti nejbližší. Občanská neposlušnost je striktně nenásilná, a to jak v emočním, fyzickém, tak materiálním smyslu, což pro anarchistickou přímou neplatí. Liberální na rozdíl od anarchistické dále akceptuje trest, jelikož respektuje daný systém.

Z tohoto hlediska vyplývá, že strategie XR spadají do kategorie liberální přímé akce. Zdůrazňují, že dané strategie využívají proto, že jiné v minulosti či v současnosti neuspěly, snaží se o silné mediální pokrytí a vytvořit z klimatické změny hlavní téma ve veřejnosti, a tím vytvořit tlak na politiky, aby klimatickou změnu a environmentální problémy řešil, a také se odkazují na Listinu základních práv a svobod, dle které mají právo na příznivé životní prostředí, což dle členů stát nedodržuje, a tudíž využívají svého práva na odpor. Projev občanské neposlušnosti XR lze spatřit v akceptaci uloženého trestu a dodržování striktní nenásilnosti, která se však nemusí vztahovat na majetek.

„Tak kromě regenerativní kultury, co nás odlišuje je samozřejmě ta strategie, což je nenásilná přímá akce, což samo o sobě ještě není něco, co by bylo výjimečný v Česku. Třeba hnutí Limity jsme my dělá občas blokády dolů, rypadel a tak, klimakemp, což se dá ještě považovat za nenásilnou přímou akci. I Greenpeace se někdy k něčemu takovému odhodlá, velmi nepřímou nebo z pozice profesionálního aktivismu. Nebo Hnutí

Duha... Tedy to, že porušujeme zákon a že porušujeme zákon bud' z té motivace, že to děláme v krajní nouzi, že tohle je fakt závažná situace, pokud to nezvládneme, bude to mít hrozná následky a nebo na podkladu práva na odpor, že když vláda nám odpirá věci, která nám dle Listiny základních práv a svobod musí poskytovat, což je třeba právo na příznivé životní prostředí, tak máme právo se postavit do odporu.“ (František)

Poslední prvek kolektivního jednání definovaný Meluccim [1996: 70–71] je pole jednání. Způsob, jakým se XR vztahuje k médiím je specifický snahou zviditelnit klimatickou změnu a problémy životního prostředí a zdůraznit urgenci a razantnost, s jakou je potřeba tyto problémy řešit. Narativ XR spočívá v nedostatku času a vážnosti vývoje a následků zmíněných problémů, pokud je lidé nebudou řešit včas a adekvátně. XR vnímá média jako prostředek, jak dostat téma klimatické změny a environmentálních problémů mezi co největší část společnosti, skrz kterou chce donutit politiky jednat. Toto je zřetelné jak z rozhovorů, tak také z otevřeného dopisu XR a z rozhovoru pro DVTV [Extinction Rebellion ČR FB, 2022a; DVTV, 2022].

XR přistupuje ke společnosti jako k cíli a také jako k prostředku. Chce narušit apatii ve společnosti ke klimatické změně a environmentálním problémům, vyvolat v ní emoce a reakce, které povedou k veřejnému diskutování zmíněných problémů, změně životního stylu či k mobilizaci občanů, čímž donutí politiky jednat. Politici představují cíl, na který XR skrz své akce a upoutání pozornosti médií a veřejnosti míří, a prostředek k naplnění vytyčených požadavků XR.

„Kdyby se jednou větou dalo říct, co XR dělá, tak ono říká, je tady problém a neměli bychom ho ignorovat. Připoutá pozornost na ten problém. Dokonce byla nějaká anketa, že v roce 2019 bylo hnutí XR prvním hnutím, které nejvíce rozšířilo povědomí o klimatické krizi mezi lidmi. Protože když se někdo posadí na silnici před vaše auto a říká, že je tady kvůli tomu, že má dvě děti a bojí se o ně a kvůli tomu tady je, tak to je emočně silný a má to potenciál dostat se to k hodně lidem. A tohle je vlastně asi důležitější než mít nějaký požadavky. Furt, konstantně se probourávat tou apatií, probourávat se tím strašným návaem věcí, čemu každý den čelíme a snažit se dostat k lidem, aby si konečně začali uvědomovat a řešit a aby to neházeli za hlavu, aby nad tím nemávali rukou, aby z toho nebyli ani zoufalí, ale prostě aby začali jednat a aby se probudili.“ (František)

4.4.2 Emocionální investice

Být součástí XR požaduje mnohé emocionální investice. U lidí, kteří jsou či byli členy XR, se projevovaly stavy a emoce jako vyhoření, zklamání, částečná či úplná ztráta naděje, environmentální žal, ale také objevení či udržení naděje, smysl, zábava, solidarita, pochopení, bezpečí.

Negativní stavy a emoce jsou způsobeny nenaplněním očekávání a cílů, důsledky pandemie COVID-19 a válečného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou, dále osobními problémy, náročností zkombinování aktivismu s rodinným a osobním životem a vizí nepříznivé budoucnosti pro jejich rodiny a budoucí generace. Důležitým emočním aspektem je ztráta naděje. Naděje se u mnohých po určité době vytrácí či může vytráčet v důsledku mnoha faktorů. Jedním z nich je doba, kdy participace člena překračuje jím požímanou dostatečně dlouhou dobu na to, aby došlo ke změně k lepšímu, dále také období a důsledky pandemie COVID-19, kdy byla celkově aktivita XR v útlumu. Změna k lepšímu je žádaná v oblasti dosahování svých vlastních cílů, se kterými členové do hnutí vstupovali, ale zejména s cíli hnutí, které se často s těmi osobními překrývají. Dalším faktorem je intenzita aktivity v rámci hnutí. Členové, kteří se věnují aktivismu v XR ve velké míře, mohou v důsledku nenaplnění osobních či XR cílů ztrácet naději. Výsledek jejich práce, příprav, komunikace a přímých akcí při malé či negativní odezvě veřejnosti a nedostatečné nebo žádné reakce od politiků vnímají jako neúspěch, důvod pro změnu v hnutí či odchod z hnutí. Na ztrátu naděje pak mohou navazovat pocity vyhoření.

„První rok byl skvělý a postupně to šlo do útlumu. Přestali v to věřit. Neměli tu naději. Vlastně ta naděje přijde s nějakou akcí. My jsme loni měli úplně nádhernou rebélii před Českou národní bankou. Barevnou, pozitivní, všichni byli nadšení a od té doby se stala vlastně jenom jedna akce, v srpnu na Václaváku proti Amazonu. A pak už nic. Nikdo nic neorganizoval. Měli jsme akční tým, ale nic nedělal. A vlastně si myslím, že tam byla ta frustrace, my jsme to tři roky zkoušeli a není tam žádný vývoj.“ (Kamil)

Emoce pozitivního rázu vycházejí z dělání aktivismu jakožto činnosti, která dává členům smysl a také naději pro lepší budoucnost, dosažení cílů a potřebné či alespoň nějaké změny. Dále členové XR nacházejí v hnutí útěchu, pochopení, podporu, možnost se vyjádřit, realizovat a sdílet.

4.4.3 Sít' vztahů

Síť vztahů jakožto třetí a poslední kategorie kolektivní identity se skládá z prvků jako je organizace, vedení, komunikace a využívané technologie. České XR zde stejně jako u zvolených cílů vychází z první pobočky XR ve Velké Británii. Základem organizace českého XR je nehierarchie, decentralizace a střídání rolí a mandátů. Nemají určitého vedoucího či jinou přední pozici, i když se v praxi stává, že někdo díky hlubším či delším zkušenostem s aktivismem či s hnutím XR má tendenci více vést společné schůzky, zejména při zakládání nové pobočky, kde sdílí své know-how a zkušenosti. Nehierarchie a decentralizace jsou tedy nějakými ideály, ke kterým směřují a snaží se jich dosáhnout. XR se dělí na jednotlivé skupiny, které se organizují autonomně, tudíž nezávisle na ostatních skupinách, za podmínky dodržení zásad XR. Kvůli malému počtu členů XR v celém průběhu jeho existence v ČR funguje vzájemná podpora jednotlivých městských poboček, kdy se navzájem navštěvují ať už na schůzkách či na přímých akcích. Nyní je celková aktivita XR tak nízká, že v podstatě funguje zejména pražská, a ještě částečně brněnská pobočka. Ostatní městské pobočky jsou v útlumu až na pár jedinců, kteří se ve své aktivitě přidávají k aktivním pobočkám ve zmíněných městech.

„Teď už je hlavně aktivní jenom Praha a Brno, takže podporujeme hlavně Prahu a trochu Brno. Ale původně jako republikovej tým jsme podporovali ještě loni další města, Ostravu, Břeclav, Mladou Boleslav, Liberec, Hradec, Zlín a Vsetín. To by byly asi ty nejaktivnější loni touhle dobou. Což teď vlastně jenom Praha a Brno, a to je všechno letos. Ale můj tým je vyloženě republikovej, původně jsme měli podporovat všechny.“ (Petra)

V rámci jednotlivých skupin a přímých akcí zastávají členové různé role, od podpůrných, po organizační. Tyto role jsou velmi flexibilní, kdy si každý může vybrat, co mu vyhovuje a na co se cítí. Mandáty se střídají z důvodů zabránění dlouhodobé akumulaci moci.

„Ano, decentralizace v XR funguje. Každá místní skupina si může uspořádat akci, jakou chce. Jen musí dodržet pro mě asi nejdůležitější pravidlo a to nenásilí. A to mi vyhovuje, lidé se přidají nebo nepřidají podle jejich možností a svědomí. A hlavně mi vyhovuje kolektivní souhlas, konsensus.“ (Tereza)

Komunikace uvnitř hnutí vychází z regenerativní kultury, respektive ze snahy o ní, a je založena na vzájemném respektu, spolupráci, vyslechnutí, pocitu bezpečí a

možnosti vyjádřit se a svěřit se. Nehierarchie a decentralizace do určité míry způsobují nepřehlednost v aktivitě XR, jelikož jedna skupina se může organizovat samostatně, a tudíž ne všichni členové hnutí jsou si do určité chvíle vědomi jiných akcí plánovaných jinými členy hnutí. Pokud se včas vzájemně neinformují, nemusí se ostatní o akci dozvědět včas, aby mohli akce popřípadě nějakým způsobem podpořit či se přidat. Celková komunikace v XR z hlediska fungování je pro některé členy dlouhodobým nedostatkem, avšak co se týká komunikace na individuální úrovni, neshledávají problém v tom se vždy nějakým způsobem domluvit, a to bez argumentačních faulů.

K vnitřní komunikaci XR využívalo či využívá internetové platformy jako je Facebook, Signal, Mattermost či Google drive. V současnosti je nejvíce využíván Facebook. Dříve byla intenzivně používaná platforma Mattermost, kde měly přehledně jednotlivé skupiny a městské pobočky vlastní kanály pro komunikaci. V současném nízkém počtu členů není pro komunikaci a spolupráci zapotřebí rozdělená struktura a kanály, a tudíž se tato platforma již tolik nevyužívá. Signal je platforma sloužící pro utajené konverzace, v případě že se například plánuje přímá akce.

4.4.4 Kontinuita

Kontinuita tvoří jeden ze tří hlavních rysů kolektivní identity. Kontinuita XR spočívá v mnoha různých aspektech, které tvoří víceméně stabilní a změnám prostředí přizpůsobující se jádro hnutí. Jedním z takových prvků je typ hnutí. Jedná se o grass-root hnutí neboli hnutí zdola, které bylo zformováno z občanských řad. Tento aspekt protkává další charakteristiky hnutí. Stejně jak hnutí vzniklo ze zdola, tak chce takové zůstat. Netouží po dosazení svých členů do politických struktur či k úzké a už vůbec ne finančně podporované spolupráci s vládou, jelikož by tím ztratily část své autonomie. Císař, Navrátil a Vráblíková [2011] rozlišují tři typy aktivismu na území České republiky a to starý, nový a radikální aktivismus. Dle výše zmíněných aspektů je možné zařadit XR do typu radikální aktivismus. Pro tento aktivismus je typické, že se vyskytuje a pohybuje mimo dominantní systém, s nímž odmítá spolupracovat, což je možné aplikovat i na XR. Toto hnutí nechce navázat úzké kontakty, finanční spolupráci s vládou či dosadit své členy do politických řad, chce však po vládě reakci na jimi zdůrazněné problémy a nejlépe řešení těchto problémů.

Dle organizačních zdrojů se XR též řadí do typu radikální aktivismus. Mezi organizační zdroje patří členská základna a příjmy. Členská základna pro radikální

aktivismus je o mnoho menší než u starého aktivismu. Starý aktivismus ze všech tří typů disponuje největšími příjmy. Nejnižšími disponuje radikální aktivismus, pro který je zároveň důležité, kde své příjmy či majetek získává, jelikož na způsob mobilizace zdrojů nahlíží jako na určitý způsob aktivismu. Zdroje nabývá hlavně přes nečlenské individuální dary, na rozdíl od nového aktivismu, který je závislý na externím financování skrz patronát a od starého aktivismu, který většinu financí získává skrz členské příspěvky, což není pro zbylé dva typy příliš obvyklé [Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011]. XR má transparentní účet, na který může kdokoliv poslat peníze a současně pobírá grant od podporovatele, díky čemuž se financují základní životní potřeby neaktivnějšími osobám, kterých je několik málo jedinců. Drtivá většina funguje bez nároku na finanční odměnu a vše dělají ve svém volném čase. Na daném grantu tudíž nejsou závislí, ale pomáhá s úrovní aktivity.

Ve své struktuře, fungování a komunikaci si XR zakládá na autonomii, otevřenosti, empatii, vstřícnosti, pochopení a soudržnosti. Tyto aspekty vychází z regenerativní kultury, kterou XR pěstuje a snaží se o její protkání všemi aspekty hnutí. V rámci regenerativní kultury provádí například tzv. check in na začátku a check out na konci každé schůzky, v rámci čehož může kdokoliv vyjádřit své pocity, náladu a rozpoložení. Dále provádí tzv. kruhy empatie, kdy si lidé utvoří dvojice a střídají se v projevu na nějaké téma po určitou stanovenou dobu. Tímto chtějí docílit bezpečného, soudržného, empatického a vstřícného prostředí, ve kterém se členové budou cítit dobře. XR má zvlášť vytvořený regenerativní tým, který se stará o duševní pohodu a pocity členů. Snaha o regenerativní kulturu je projev alternativy k dominantnímu systému, které dle XR je založen na individualismu, soutěži, akumulaci zisku, konzumu, produktivitě a spěchu. Další snahou o vytvoření alternativy k dominantnímu systému je struktura hnutí založena na nehierarchii, autonomii a decentralizaci. Nehierarchie, autonomie a decentralizace vychází ze zásad hnutí, které jsou též součástí jeho kontinuity. Krom nehierarchie, autonomie a decentralizace členové vyzdvihují důležitost zásad jako je nenásilí, snaha o systémovou změnu skrz vlastní překonávání se a zásady regenerativní kultury.

Dle socioložek Taylor a Whittier [in Flesher Fominaya, 2010] je pro sociální hnutí, zejména ty cílící na restrukturalizaci a vzdorování dominantním systémům, typické určité opoziční tendence nebo alternativy k dominantním formám a politikám, což XR splňuje.

Mezi dalšími aspekty, vypovídající o kontinuitě hnutí, jsou výše shrnuté základní cíle, které zůstávají od doby založení XR v ČR neměnné. Dílčí cíle, které hnutí vytyčilo v průběhu své existence, vždy vychází z nejzákladnějšího cíle, tudíž upozornění na nedostatek času a nutnosti řešit klimatickou krizi a environmentální problémy včas a adekvátně. Dalším stálým aspektem hnutí jsou zmíněné prostředky, které XR využívá k dosažení svých cílů, zejména tedy strategie jako je občanská neposlušnost a nenásilné přímé akce. Typické je pak cílené porušování zákona s předpokladem možného zatčení policií, ve kterém se projevuje aspekt sebeobětování.

„Je to sebeobětování. Sebeobětování je důležitá součást strategie XR od začátku. Byla to strategie, jakou měl Gandhi, jako každý občanský odpor má sebeobětování. Když já řeknu, že jdu do vězení, já bych radši strávil ten čas doma, radši bych seděl v práci jako úplně normální člověk. Moje kolegové to nemají jednoduché. Samozřejmě má to dopad na malou firmu. Já jsem jim odpověděl, if you're not panicking, you're not paying attention. Greta Thunberg, 2019.“ (Kamil)

Součástí kontinuity hnutí jsou symboly a design, které využívají na svých oficiálních stránkách či na přímých akcích. Nejzákladnějším symbolem, který XR využívá jako logo, je písmeno X v kolečku, které představuje přesýpací hodiny, což symbolizuje velice omezený čas pro řešení klimatické změny. Existuje řada navržených symbolů, které XR využívá. Bývají to přírodní motivy, často též poukazující na nedostatek času v řešení klimatické změny a vyhynutí druhů, stejně jako přesýpací hodiny. Dalšími takovými symboly jsou různá zvířata, kosti, lebky. Konkrétním vyobrazeným zvířetem bývá včela jakožto zásadní živočich pro produkci potravin, jejíž vyhynutí by lidstvu velmi uškodilo. Důležitost včel z hlediska funkce opylovače potravin pro lidskou spotřebu členové XR zmiňují i ve své online přednášce Míříme k vyhynutí a co s tím dělat. Grass-root povaha hnutí se projevuje i ve vizuální stránce. Jakýkoliv člen může navrhnout nový materiál za podmínky, že dodržený určitý styl. Existuje dokonce i manuál, který má v tomto členům pomoci. Vizuální styl XR spočívá v určitém souboru odstínů barev, písma a symbolů.

4.4.5 Boundary work

V otázce konstruování svých hranic, tzn. *boundary work*, si hnutí ustanovuje, co ho tvoří a co ne, s čím se členové hnutí identifikují a vůči čemu se vymezují. Jedním ze společných charakteristik je, že členové před vstupem do XR nebyli součástí jiných

aktivistických hnutí. Buď vůbec neuvažovali o participaci v jiném hnutí či žádné jiné hnutí jim nenabízelo to, po čem toužili a co vyhledávali. Jejich zkušenosti s aktivismem byly minimální a omezují se na výjimečné participaci na protestních událostech, například ohledně korupce či demokracii.

Další společnou charakteristikou je osobní snaha o udržitelnost. I přes uvědomění si nutnosti systémové změny pro včasné řešení klimatické změny a dalších environmentálních problémů, snaží se na vlastní individuální úrovni žít udržitelně. Udržitelný životní styl členů spočívá v minimalizaci konzumace živočišné stravy, využívání letadel, spotřeby a plýtvání, dále pak spočívá v třídění či minimalizaci odpadu a v nevlastnění auta či jeho nákupem z druhé ruky. Obecně členové preferují již použité zboží a zaměřují se na to, co opravdu potřebují. Důvody k udržitelnému životnímu stylu mají mnohé. Jedním z nich je nesobeckost a solidarita. Uvědomují si, že planetu s omezenými zdroji sdílí s dalšími lidmi, a je neudržitelné jednat, jako by tu byli sami a nekontrolovatelně spotřebovávali a v ničem se neomezovali. Omezení nevnímají nutně restriktivně, spíše jako umožňující jim žít lépe a v souladu s jejich hodnotami, v rámci kterých dbají na rodinu, budoucí generace, kolektiv a čisté a zdravé životní prostředí. Zároveň nechtějí velkou částí přispívat ke zhoršujícímu stavu životního prostředí a klimatické změny a ani finančně podporovat aktéry, které ve zhoršování environmentálních problémů hrají značnou roli, jako například ropné společnosti. Žít udržitelně jim pomáhá i z psychologického hlediska, jelikož se cítí lépe, právě z důvodu toho, že minimalizují přispívání k environmentálním problémům a že neprobíhá rozpor mezi jejich hodnotami a životním stylem. Dále je to z pragmatického důvodu, jelikož pokud by členové nevedli udržitelný styl života, mohla by být tato skutečnost využita odpůrci hnutí jako argument proti nim. Udržitelný životní styl členů XR je též projevem vědomé opozice a alternativy vůči dominantním systémům.

„Prostě... jenom člověk, jak tady o tom takhle mluví, tak si vždycky znovu prožívá to zoufalství z toho, že prostě fakt nevím, co bude, jaký ten svět pro ty naše děti bude... Každý máme své možnosti a dost si uvědomuju i to, že jakákoliv taková to činnost, která je vlastně v souladu s mými principy, tak má i tu psychologickou funkci, že nám to vlastně pomáhá snášet, to si myslím, že mluvím asi za víc lidí. Tak to asi nepadlo, jenom jsem to chtěla říct, že si uvědomuju, že spousta těch věcí, který děláme, jsou bohužel bez dopadu, ale že minimálně plní tu funkci, že tím, že něco děláme, tak se z toho úplně nezblázníme.“ (Julie)

Charakteristika, která spojuje členy hnutí je také chápání klimatické změny jako velkého a důležitého problému, který je nutno řešit co nejrychleji a co s největší razancí, aby byly negativní dopady co nejmenší. Současný vývoj klimatické změny a řešení lidstva tohoto problému vnímání kriticky, až katastroficky. To souvisí i s vymezením se vůči ostatním environmentálním hnutím. Dle XR ostatní hnutí či environmentální skupiny nedělají vše, co je v jejich silách, aby tento problém řešili, nevnímají ho jako dostatečně alarmující, nevyužívají dostatečné strategie a příliš se zabývají malými problémy, které v souhrnném součtu při jejich řešení budou mít na vývoj životního prostředí minimální vliv, jak je zřetelné z analýzy rozhovorů s respondenty, tak také otevřeného dopisu pro kampaň 3 °C pro Ukrajinu [Extinction Rebellion Česká republika Facebook, 2022a].

Z tohoto důvodu je dle XR nutná systémová změna, jelikož je nutné se soustředit na příčinu environmentálních problémů, a ne pouze řešit následky. S tím souvisí záměrná vyšší radikalita XR, narušování veřejného pořádku a ochota nechat se zatknout oproti jiným hnutím, které z tohoto hlediska XR kritizuje. Což souvisí s kritikou profesionalizace ostatních hnutí. Dle výše zmíněného XR spadá do typu radikální aktivismus, jelikož tento typ se od předchozích dvou, vymezených Císařem, Navrátilem a Vráblikovou [2011], tj. starého a nového, nejen liší, ale i se vůči nim vymezuje, podobně jako se XR vymezuje vůči ostatním environmentálním hnutím či organizacím, a to z hlediska jak strategií, tak i požadavků. XR je vhodné zařadit do daného typu, protože radikální aktivismus se vyznačuje shledáním zárodku problémů v systému a ten chce tudíž předělat. Tento požadavek mu znesnadňuje oslovovat velké množství lidí, a za svůj požadavek a strategie bývá dokonce veřejností odsuzován, což platí právě pro XR.

Dále v porovnání s ostatními environmentálními hnutími je XR dle členů otevřenější a vstřícnější vůči jak novým, tak současným členům, a to jak v možnostech vyjádření, vyslechnutí, participace na organizaci a akci, tak iniciace akce. Společné charakteristiky s jinými českými environmentálními hnutími spočívají ve snaze upozornovat a řešit problém klimatické změny a další problémy životního prostředí a s některými sdílí i využívání strategie přímé akce, avšak jiným způsobem, než to dělá XR.

Vzájemná identifikace členů v rámci *boundary work* nespočívá pouze ve vyjadřování společných charakteristik, ale též rozdílů mezi členy. Oblast, na které se členové neshodnou, je míra radikality a forma strategií. Jedna skupina pojímá za nutné udělat jakoukoliv akci, kterou považují za takovou, která by mohla naplnit cíle hnutí, a tudíž přilákat pozornost médií, společnosti a politiků a donutila je řešit klimatickou změnu. To vše samozřejmě za dodržení základních zásad XR. Druhá skupina hodnotí i jiné aspekty za důležité v rámci realizování akce než pouze vzbuzení pozornosti. Zabývají se též jinými efekty, které akce vyvolá, do nichž patří například emoce a reakce vyjádřené veřejností, míra efektivity akce, výběr tématu, výběr typu strategie a artikulace požadavku. Příkladem tohoto nesouladu je dvoutýdenní kampaň 3 °C pro Ukrajinu, která získala silné mediální pokrytí, jak shrnuje tisková zpráva XR [Extinction Rebellion ČR FB, 2022b], avšak reakce veřejnosti byla z drtivé části negativní, což vylíčili samotní respondenti v rozhovorech, ale je to též patrné z komentářové sekce u videa z přímé akce této kampaně či v diskusi ve facebookové skupině pro klimatické aktivisty [Extinction Rebellion ČR FB, 2022c; Proti změnám klimatu, za klimatickou spravedlnost!, 2022]

Pro první skupinu kampaň celkově představovala úspěch, pro druhou neúspěch. Pro členy patřící do druhé skupiny byla tato kampaň a reakce veřejnosti důvodem pro zvážení svého členství v rámci XR, ať už z hlediska míry aktivity, zda ji mají na nějakou dobu omezit či z hlediska odchodu z XR. Pro první skupinu výsledek kampaně zesílil snahu pokračovat v XR a budoucí plány mobilizace. V současnosti způsobuje postoj ke strategii spočívající v blokování komunikací největší polarizaci a střet názorů v rámci hnutí.

Při vnější komunikaci, tj. komunikaci XR s veřejností a jiným hnutími, je rozdíl v artikulaci tohoto rozporu. Rozpor mezi členy XR není zřetelný z otevřeného dopisu ani z tiskové zprávy o kampani 3 °C pro Ukrajinu zveřejněných na oficiálních facebookových stránkách XR. Konkrétně v tiskové zprávě XR oznamuje své odhodlání v aktivitách pokračovat [Extinction Rebellion ČR FB, 2022b]. Reálně se toto odhodlání týká však určitého počtu členů v rámci XR.

Často to bývají právě rozdíly v postoji ke strategii blokování komunikací, které stojí za odchodem členů z XR, popřípadě za uvažováním nad odchodem. Dále to mohou být negativní pocity a stavy jako je vyčerpání, zklamání, nátlak či vyhoření. Další

možností je konflikt či nepochopení mezi členy, které mohou některé motivovat k odchodu.

„Lidé, co odešli z XR, dle mého názoru, často měli konkrétně problém s blokádami silnic, s tím levelem narušení. Ty argumenty jsou jasné. Slýcháváme je často. Lidé to jenom našťve, co kdyby jela sanitka. To jsou velmi známé argumenty. Takže buď měli problém s tímhle nebo třeba ten kolektiv je vyčerpán důrazem na pracovní etiku, na nějakou činnost, že se toho po nich moc vyžadovalo a třeba vyhořeli, nevím. Teď třeba chtějí být v nějakým fajn aktivistickým kolektivu, kde se toho tolik nedělá. To je jenom můj pocit, já těm lidem nevidím do hlavy. Nebo přestali chtít dělat tyhle věci a třeba se jim zalíbila jiná strategie, ale taky tam mohl být určitě nějaký konflikt, o kterých já nevím.“ (František)

Důvody, proč mnozí zůstávají, se též týkají strategií. Strategie jsou těmito členy vnímané jako jediné možné pro včasné a značné vzbuzení pozornosti ke kritickému stavu a vývoji klimatické změny a environmentálních problémů poté, co byly vyzkoušeny jiné strategie. Pokračující zájem o participaci v hnutí je také kolektiv, ve kterém se cítí dobře a kterému chtějí pomáhat.

4.4.6 Schopnost rozpoznat se a být rozpoznán

XR chápe svoji roli v českém prostředí jako aktér upozorňující na krizi spojenou s klimatickou změnou, a to za použití jediného možného prostředku, přímé akce, když ostatní prostředky jak v České republice, tak v mezinárodním měřítku selhaly. Opakující se mezinárodní konference bez závazných dohod, z kterých při nedodržení nevyplývají sankce, neustálé zvyšování množství emisí, zaměření se důsledky, a ne na příčiny, ho nutí s vážností a razancí upozorňovat na problém, který dle něj je naprosto zásadní a bez kterého nemá téměř smysl řešit cokoli jiného. Tento postoj XR dává najevo ve vedených rozhovorech, otevřeném dopisu pro kampaň 3 °C pro Ukrajinu, přednáškového videa Míříme k vyhynutí a co s tím dělat a z rozhovoru na DVTV [Extinction Rebellion ČR FB, 2022a; Extinction Rebellion ČR FB. 2022d; DVTV, 2022].

Česká republika jakožto demokratický stát, umožňuje členům XR se shromažďovat, vyjadřovat, plánovat akce, protestovat a při porušení zákonů je zatýkat, což je součástí strategie XR a z tohoto hlediska je pro XR systém otevřený. I přestože XR nestojí o dosazení svých členů na politická místa či k úzké, financované spolupráci

s nimi, žádá vládu a politiky o reakci a nejlépe splnění jimi vztyčených požadavků. Bohužel se v tomto doteď nedočkal valných odpovědí, a z tohoto hlediska je pro něj politický systém uzavřený, což dle výzkumu Císaře, Navrátila a Vráblíkové [2011] je typické pro radikální aktivismus.

Otázkou pro XR však zůstává, zda jsou jimi vybrané strategie účinné v českém sociopolitickém prostředí. V České republice XR funguje od konce roku 2018 a od té doby dosáhlo určitých úspěchů a neúspěchů. Někdo vnímá tuto dobu jako dostatečně dlouhou na to, aby bylo dosaženo vytyčených cílů, ať už hlavních či dílčích, pro někoho je tato doba vnímána jako relativně krátká a mají ještě naději na možnou změnu. I u druhé skupiny se však naděje snižuje vzhledem k pokračující apatii veřejnosti a ignorování environmentálních problémů politickou reprezentací. Převážně negativní reakce veřejnosti a malá odezva od politiků na přímé akce iniciované XR bývá pro členy důvodem nižší naděje a ochoty v přímých akcích či dokonce v XR jako takovém pokračovat.

„No, vnímám strategie tak, že se mi líbí a souhlasím s nimi, jinak bych v XR nebyla. Pak je ale otázka, jestli mají smysl v kontextu český společnosti, a to je otázka, kterou ještě nemám sama úplně zodpovězenou. Zvlášť prostě po té současný reakci, kdy to vypadá, že Češi radši sáhnou k násilí, než se nad něčím zamyslet. Takže ještě nevím, jestli to je úplně funkční v český společnosti. Jestli je na to česká společnost připravena.“ (Petra)

Negativním reakcím, nepochopení a kritice čelí i ze strany ostatních environmentálních hnutí v ČR. XR si uvědomuje, že v českém prostředí environmentálních hnutí nemá valnou pověst. Jak bylo zmíněno výše, XR u environmentálních hnutí kritizuje nedostatečnou radikalitu, neporušování zákona, nenarušování veřejného pořádku a zaměření se na dílčí cíle, popřípadě na důsledky problémů, a ne na jejich příčiny. XR je zároveň však samo předmětem kritiky ze strany ostatních českých environmentálních hnutí. Kritika je zaměřena zejména na úroveň radikality a na využívané strategie, konkrétně blokování dopravních komunikací. Dle členů XR možným důvodem, proč ostatní odsuzují jejich radikalitu a strategie je obava, že ostatní environmentální hnutí budou v důsledku aktivity XR též vnímány negativně a zpřetrhá to jejich politické vazby, ztíží spolupráci s politiky, přijdou o finanční podporu, popřípadě to ovlivní i způsob, jak je vnímá společnost, jelikož veřejnost má tendence ke generalizaci. Dále bývá XR odsuzováno českými environmentálními hnutími z hlediska

nespolupráce s nimi, což členové XR vysvětlují tak, že sdílejí malý překryv ve strategiích a cílech, avšak jsou ochotni si navzájem pomáhat, sdílet materiály a informace. XR vnímá vazby ostatních hnutí na politiky jako omezující, jak v jejich aktivitě, tak celkově v autonomii, a proto sami necílí na vytvoření takové spolupráce či dosazení svých členů do politických řad, aby jejich aktivity nebyly na politické reprezentaci závislé.

V diskusi na facebookové skupině Proti změnám klimatu, za klimatickou spravedlnost! [2022] se v rámci reakce na otevřený dopis XR o kampani 3 °C pro Ukrajinu, vyčítá elitářství, nedostatečná sebereflexe, špatná artikulace požadavku a již zmíněná strategie. Strategie se členům facebookové skupiny zaměřené na lidi zajímající se o klimatickou změnu a její řešení či konkrétně pro klimatické a environmentální aktivisty, nelíbí z hlediska omezení každodenní chodu obyčejných lidí místo toho, aby XR blokovalo instituce jako banky, korporace, vládu, ministerstva a podobně. Členové XR si však stojí za svou strategií narušování každodenního veřejného chodu a pořádku s uvědoměním, že to způsobí nepříjemnosti lidem, kteří budou akcí konfrontováni, avšak tato nepříjemnost je dle nich krátkodobá a malá v porovnání s tím, co kvůli klimatické změně, environmentálním problémům a v tomto případě i kvůli válečnému konfliktu na Ukrajině hrozí, a i když to nedělají rádi, vnímají to jako jediný možný způsob přilákání pozornosti na dané problémy, jelikož jiné způsoby buď sami zkusili nebo je v historii po desetiletí zkoušeli jiní a nic nenaznačuje tomu, že by se konala dostatečná změna k lepšímu. To je součástí odpovědí na tuto strategii vyplývající z většiny využitých zdrojů v tomto výzkumu, tj. diskuse u facebookového příspěvku, vedených rozhovorů, videa z přednášky Míříme k vyhynutí a co s tím dělat a u rozhovoru na DVTV [Proti změnám klimatu, za klimatickou spravedlnost!, 2022; Extinction Rebellion, 2022d; DVTV, 2022].

„Ale to je zase ta změna pocovidová a je to změna toho myšlení, že pojďme být brutálnější, protože bohužel nás všichni tlačíte k tomu, že serete na životní prostředí, děláte všechno, co se dělalo v roce 50, a pak se strašně divíte, že vám něco je a vy nás do toho nutíte být vlezlý do vašeho osobního prostoru. To je ten problém. My to nechceme, já chápu, já to taky nechci, ale já už nevidím důvod nevyžadovat a být nevlezlý, protože cokoliv jiného nefungovalo.“ (Martin)

5 Diskuse

Výzkum byl veden v dynamickém období XR, a z tohoto důvodu je nutné výsledky práce chápat jako silně zasazené do specifického kontextu, vycházející z určitého času a prostoru. Toto období se vyznačuje vnitřním rozporem v hnutí v reakci na události týkající se kampaně 3 °C pro Ukrajinu, realizované akční skupinou XR. Jedna část hnutí hodnotí kampaň jako úspěšnou, druhá část se k úspěchu a k celé kampani staví skepticky, zejména kvůli převážně negativní reakci veřejnosti, ať už té vyjádřené během přímé akce či později na internetu. Kritizují ale také další aspekty kampaně, konkrétně výběr strategie, úroveň radikality, zvolené téma, artikulaci požadavku, načasování a specifické sociopolitické prostředí České republiky. První skupina sice vnímá silné mediální pokrytí jako úspěch, avšak co se týká mobilizace dalších aktivistů, nedosáhla takových rozměrů, jaké by si přála, a z toho dle hlediska členové patřící do této skupiny uvažují nad budoucností hnutí či dokonce nad možnou separací. V současnosti tato skupina, která z hlediska realizace přímých akcí představuje neaktivnější skupinu v rámci hnutí, uvažuje nad realizací dalších přímých akcí s cílem mobilizovat větší počet aktivistů. Vývoj těchto akcí bude hrát pravděpodobně důležitou roli právě v budoucnosti hnutí jako takového či v budoucnosti členů, ať už těch podílejících se na zmíněných akcích či členů ostatních. Je to totiž strategie blokování komunikací a úroveň radikality, která stojí v jádru vyhranění a střetu názorů členů v rámci hnutí.

Na téma XR v České republice bylo napsáno několik prací, každá zabývající se jiným předmětem v rámci hnutí. Zuzana Minářová v roce 2020 napsala bakalářskou práci s názvem *Mezinárodní klimatická hnutí v ČR: Komparace Fridays for Future a Extinction Rebellion a analýza postojů jejich členů* spočívající v komparaci a analýze postojů členů hnutí XR a Fridays for Future. Při porovnávání výsledků této diplomové práce a zmíněné bakalářské práce, vychází najevo soulad se zjištěním, že členové XR pojmají své radikální požadavky jako umožňující příhodnější podmínky pro vyjednávání pro jiná hnutí. Shoda obou prací je také v oblasti přístupu k politice. XR dle výsledků kritizují politický postoj České republiky vůči klimatické změně a problémům životního prostředí. S cílem toto změnit projevují snahy o komunikaci s politiky a zejména na ně vytvářet tlak, aby dané problémy řešili. Další propojení výsledků se objevuje v odpovědích respondentů na oblast sounáležitosti. Pro členy XR je sounáležitost a mezilidské vztahy důležitou součástí hnutí. Výrazným aspektem

projevujícím se ve výsledků obou pracích je souznění členů XR s oficiálně stanovenými hodnotami hnutí, zdůrazňující zejména nenásilí, nehierarchii a sebeobětování, což potvrzuje, že vyjmenované hodnoty tvoří kontinuitu hnutí.

Naopak rozdíl této diplomové práce a bakalářské práce Zuzany Minářové spočívá ve výpovědích respondentů na spolupráci s jinými hnutími. Dle výsledků Minářové vychází najevo, že spolu XR a Fridays for Future hnutí spolupracují a vzájemně si vypomáhají při organizování akcí větších rozměrů. Během rozhovorů vedených v rámci diplomové práce však se ukazuje, že XR ostatní environmentální hnutí respektuje, avšak se spíše vůči nim vyhrazuje a kritizuje z hledisek jako je nízká radikalita, neefektivita akcí či přílišná profesionalizace. V minulosti spolupráce s jinými environmentálními hnutími již několikrát proběhla, což jsou pravděpodobně události, na které respondenti bakalářské práce reagují. Avšak v současnosti členi XR se v rámci tohoto výzkumu nechávají slyšet, že spolupráci a vzájemnou podporu nevyklučují, jsou ochotni si vzájemně sdílet různé postupy a tipy, ale kvůli nízkému překrytí v akcích je spolupráce malá.

Přínosné informace přináší také porovnání výsledků této diplomové práce a bakalářské práce Terezy Tlapákové s názvem *Analýza Extinction Rebellion hnutí v kontextech občanské neposlušnosti, radikalismu a extremismu*. Tlapáková ve svém výzkumu zjistila, že základem ideologie hnutí je snaha zachránit životní prostředí před dopady klimatické změny, které budou v reflexi na vědeckou komunitu při jejich neřešení ničivé. V dnešní době jako jediný dostatečně účinný prostředek XR vnímá nenásilnou přímou akci. Ve veřejném prostoru přikládají větší důležitost svým třem oficiálním cílům, než vychází z analýzy rozhovorů, ve kterých členové zmiňují, že i přes vnímání daných cílů jako důležitých, o jejich reálném naplnění nejsou přesvědčeni. Jako neoficiální cíl má XR vyvolat tlak napříč společnostmi, který vyústí v tlaku na politiku, aby přijala požadavky hnutí, a tím pádem řešila klimatickou změnu. K tomu má dopomoci další neoficiální cíl, a tím je získat masový rozměr hnutí. Sepsané shrnutí se shoduje s výsledky této diplomové práce. Je nutné však doplnit, že v rozhovorech pro diplomovou práci, respondenti mluvili nejen o záchraně životního prostředí jako takového, ale specificky i o záchraně současně existujících rostlinných a živočišných druhů a ekosystémů, které při jejich ztrátě budou nevratné. Důsledky klimatické změny vnímají katastroficky i pro lidstvo, které při nedostatečném zakročení utrpí obrovské početní ztráty. Za velice důležitou shodu ve výsledcích práce lze považovat hnutím XR

přiznaná radikalita, ke které se hlásí, ovšem ke které v rámci hnutí mají členové odlišný postoj.

Limitem této práce je jako u každého kvalitativního výzkumu role výzkumníka. Ten do výzkumu přináší vybraný teoreticko-epistemologický základ, z kterého vychází, ale také svoji osobu jako takovou, a z tohoto důvodu ovlivňuje průběh a výsledky výzkumu. Jelikož data v tomto případě vznikají v interakci výzkumníka s někým dalším, v tomto případě s respondenty, jedná se o data situované povahy. Krom osoby výzkumníka jsou to samotné teorie, které ovlivňují analýzu a výslednou interpretaci dat [Novotná; Špaček; Šťovíčková, 2019].

Za další limit práce může být považován počet rozhovorů vedených během druhého kola rozhovorů. V tomto kole proběhly celkem dva rozhovory, avšak v kombinaci s výpověďmi z rozhovorů z prvního kola a daty z dalších metod sběru dat došlo k dostatečné saturaci dat pro tuto diplomovou práci.

V budoucnu by bylo možné na tento výzkum navázat například provedením rozhovorů s bývalými členy XR, kteří by přinesly jiný vhled do kolektivní identity XR, zejména v otázce utváření a udržování hranic hnutí. Obohacující by byly též rozhovory se členy a bývalými členy jiných hnutí. Ti by mohli vyjádřit svůj názor a zkušenosti s XR, což by prohloubilo porozumění XR jakožto environmentálního hnutí působícího v prostředí s jinými environmentálními hnutími v určitém sociopolitickém kontextu, což by rozšířilo otázku schopnosti rozpoznat se a být rozpoznán. K tomuto by mohlo též pomoci detailnější zkoumání mediálního obrazu XR v českých médiích či rozšíření metod například o zúčastněné pozorování.

6 Závěr

Environmentální hnutí Extinction Rebellion působí v České republice od konce roku 2018 a navazuje na Extinction Rebellion z Velké Británie, kde vznikla první pobočka hnutí, a podle které samovolně, ze zdola, bylo založeno mnoho dalších poboček po celém světě. Jaké byly důvody a motivace lidí vstoupit do XR? V čem jim přišlo XR jedičné a přitažlivé? Diplomová práce *Případ environmentálního hnutí v ČR: Identita v Extinction Rebellion* se na tuto otázku dívá z pohledu tří hlavních kategorií kolektivní identity dle Meluccioho [1996: 70–71]. První kategorií je kognitivní rámec, který se sestává z cílů, prostředků a pole jednání. Cíle, se kterými lidé do XR v České republice vstupovali jsou snaha o prohloubení znalostí a aktivit v souvislosti se životním prostředím, smysluplná činnost, vytvoření nátlaku na politické autority pro řešení klimatické změny, problémů životního prostředí, popřípadě i pro řešení společenských problémů. Dalšími cíli bylo nalezení kolektivu podobně smýšlejících a navzájem podporujících se lidí a šíření osvěty, povědomí a informovanosti o problematice životního prostředí a klimatické změny mezi veřejnost. Motivujícím prostředkem pro vstup představoval aktivismus, radikalita a strategie nazývané se model občanského odporu spočívající v občanské neposlušnosti a nenásilné přímé akci. V rámci třetího prvku kognitivního rámce, tj. pole jednání, bylo pro lidi před vstupem motivující konání přímých akcí ve veřejném prostoru alarmujícím způsobem s důrazem na občanskou neposlušnost a nenásilí a skrz sebeobět' v podobně zatčení. To jim dodávalo pocit naděje pro přitáhnutí pozornosti na problém, což by mohlo donutit politiky a autority k jednání, jelikož vnímali jiné, v minulosti již vyzkoušené, strategie za neefektivní. Z hlediska druhé hlavní kategorie kolektivní identity, emocionální investice, vstupovali lidé do XR s pocity naléhavosti, naděje, zvědavosti, zklamání, nutností jednat či dokonce i s klimatickým žalem. Při uvažování nad vstupem do XR byla také stěžejní atraktivita hnutí z hlediska sítě vztahů, v rámci které byla oceňována zejména nehierarchická struktura, decentralizace a rozčlenění na různé autonomní skupiny.

Lidé vstupovali do XR také s určitými očekáváními. Při aplikaci konceptu tří hlavních rysů kolektivní identity definovaného Albertem Meluccim [1996: 70–77] se rozlišuje kontinuita hnutí, konstruování hranic, tzv. *boundary work* a schopnost rozpoznat se a být rozpoznán. Kontinuitu z hlediska očekávání lidí před vstupem do XR tvoří dobře fungující nehierarchická a decentralizovaná struktura, časté realizování

radikálních a odvážných akcí, v rámci kterých se členové dobrovolně nechávají zatknout, masové rozšíření členské základny, uvědomění si závažnosti klimatické změny a sociálních problémů, a aktivita přinášející smysl. Tato očekávání o jádru hnutí se částečně naplnila. Struktura někdy není příliš efektivní či dostatečně transparentní, avšak i přesto oceňují hodnoty rovnosti, otevřenosti a nehierarchie, což chápou za jakousi daň za nižší efektivitu a organizaci. Nenaplněnými očekáváním byl růst hnutí a častá realizace akcí, což je částečně způsobeno právě strukturou a také kvůli vnějším podmínkám, tj. pandemií COVID-19, válečným konfliktem na Ukrajině a specifickým prostředím České republiky. K naplnění očekávání došlo v případě smysluplné aktivity, nehierarchie, decentralizace a realizace radikálních a odvážných akcí.

Druhý rys kolektivní identity týkající se konstruování hranic z pohledu očekávání spočíval ve vymezení XR vůči jiným hnutím. Před vstupem lidé očekávali, že XR bude otevřenější pro členy v otázkách participace na akcích, organizaci, vyjádření se a vyslechnutí přívětivější než jiná hnutí. Též oproti jiným hnutím očekávali u XR větší radikalitu, což se společně s očekáváním větší otevřenosti hnutí naplnilo. Dále očekávali rychlejší řešení klimatické změny skrz získání velkého mediálního pokrytí a vytvoření tlaku na politiky. Pro část hnutí je nedávná dvoutýdenní kampaň 3 °C pro Ukrajinu úspěch z hlediska silného mediálního pokrytí, jiní ji zase nevnímají celkově jako úspěšnou, kritizují ji a často se vůči ní i vymezují, což v současné době způsobuje tření uvnitř hnutí.

V rámci rysu schopnosti rozpoznat se a být rozpoznán budoucí členové očekávali, že XR bude konečně tou hybnou silou, která dostane téma životního prostředí a klimatické změny do veřejné diskuse, médií a mezi politiky. Naplnění se v tomto případě víceméně nepovedlo, o problémech se více mluví, v médiích je XR často zmiňováno, částečně je dle členů možné říci, že právě i zásluhou XR, avšak dle členů je veřejná diskuse či mediální pokrytí stále nedostatečné a také se liší v názoru na efektivitu mediálního pokrytí akcí XR, zejména u zmiňované kampaně 3 °C pro Ukrajinu, kdy dochází k pochybám, zda se k veřejnosti dostalo sdělení, které aktivisti během kampaně chtěli předat a zda je použita strategie blokování silnic efektivní v českém prostředí.

Třetí vedlejší výzkumná otázka se zabývá porozuměním klimatické změny členy XR. V jádru hnutí stojí vnímání klimatické změny jako katastrofy, hrozby a nebezpečí

pro lidstvo, planetární životodárné systémy, faunu, flóru, ale také pro místní ekosystémy a pro rodinu a blízké. U všech zmíněných již nyní dochází nejen ke změnám kvůli klimatické změně, ale také k zhroutilí či jim v silné míře hrozí. Klimatickou změnu vnímá XR jak globálně, tak lokálně. Jako hlavního hnací sílu současných rozměrů a intenzity klimatické změny XR považuje dominantní systém založený na nekonečném růstu, kapitalismu, individualismu, soutěžení a konzumerismu. Velký vliv mají ropné společnosti a jejich lobbying, který zastírá vážnost, příčiny a důsledky klimatické změny. Je nutné, aby společnost a politická reprezentace brala problém klimatické změny s vážností, zodpovědní, diskutovala ho a co nejrychleji a nejrazantněji ho řešila. Řešení neshledává v individuální změně, nejdůležitější je změna na systémové úrovni, čímž může být soubor opatření, zákonů, regulací a restrukturalizace ve všech možných odvětví a v návaznosti na upuštění od fosilních paliv. Změny by mělo být dosaženo tak, aby byla sociálně spravedlivá.

Při konstruování, tvorbě hranic se XR vůči ostatním hnutím se v otázce klimatické změny vymezuje z mnoha hledisek. Dle členů XR více zdůrazňuje závažnost a komplexitu klimatické změny, nutnost ji adekvátně a rychle řešit, a z tohoto důvodu vybírají takové strategie, které jsou dle nich nejúčinnější a ke kterým se jiná hnutí nemají. XR rozpoznává, že není společností, médií či politiky nahlíženo vždy pozitivně, spíše naopak, avšak je ochotno tuto cenu zaplatit za většího medializaci problému klimatické změny.

Diplomová práce *Případ environmentálního hnutí v ČR: Identita v Extinction Rebellion* si za hlavní výzkumnou otázku pokládá, jaká je kolektivní identita XR v České republice. Kognitivní rámec, tvořící první kategorii kolektivní identity XR, spočívá v cílech hnutí. Oficiální cíle hnutí, kterými jsou vyhlášení stavu klimatické nouze vládou, dosáhnout uhlíkové neutrality do roku 2025 a zřízení Občanského shromáždění, české XR přebralo od původní britské pobočky, a těchto cílů se do teď drží, avšak nedává na ně takový důraz a nelpí na jejich realizování. I přestože s cíli souzní a vnímá je logické a správné, v současných podmínkách v České republice je chápe jako nerealizovatelné. Hodnota oficiálních cílů pro XR leží v neoficiálním cíli, a to je zviditelnit problém a naléhavost klimatické změny a také využití oficiálních cílů jako prostředku k vyjednávání a posunutí diskursu ohledně řešení klimatické změny, jelikož požadavky ostatních hnutí budou vedle těchto požadavků a akcí XR působit umírněněji, a tudíž pro politickou reprezentaci akceptovatelněji. Ze tří zmíněných

oficiálních cílů XR nejvíce vyzdvihuje Občanské shromáždění, který je demokratických nástrojem jak nalézt, navrhnout a přijmout řešení klimatické změny a dalších environmentálních problémů. Součástí kognitivního rámce XR jsou dále prostředky. Hlavními prostředky XR je nenásilná přímá akce, občanská neposlušnost, radikalita a sebeoběť. Přímou akci chápou jako poslední možnost poté, co ostatní prostředky a metody v minulosti nezabraly. Jejich podstatnou zásadou je nenásilí a také přijetí trestu. Z popsaných aspektů je zřetelné, že se dle dělení Ducketta [2006 in Novák, 2013] jedná v tomto případě o liberální přímou akci. XR je radikální zejména z hlediska využívaných strategií a porušování zákona a veřejného pořádku, z čehož plyne ochota nechat se zatknout, v čemž je ukrytý aspekt sebeobětování. Třetím prvkem kognitivního rámce XR je pole jednání. XR se k médiím vztahuje jako ke způsobu, jak zviditelnit problém klimatické změny a urgenci, s kterou je potřeba ji řešit, čímž chce oslovit veřejnost a vytvořit tlak na politiky jednat v této problematice. Jejich základní narativ, se kterým k veřejnosti, médiím a politikům přistupují, je o zdůraznění limitovaného času, v rámci kterého můžeme zmírnit následky klimatické změny a jiných environmentálních problémů, a z toho důvodu je nutné problémy řešit ihned a razantně.

Emocionální investice, druhá kategorie kolektivní identity, vypovídá o emocích a stavech, které členové XR v rámci participace zažívají. Z těch negativních se objevuje vyhoření, zklamání, částečná nebo úplná ztráta naděje a environmentální žal. Tyto pocity a stavy jsou často vyústěním nenaplnění očekávání a cílů, důsledků pandemie COVID-19, válečného konfliktu na Ukrajině, osobních problémů, náročností vyvážení aktivismu a rodinného života a katastrofickou vizí budoucnosti pro jejich rodinu a příští generace. U členů se objevují i pozitivní emoce jako je objevení či udržení naděje a smyslu, dále je to zábava, solidarita, pochopení a bezpečí. Mezi důvody pro pozitivní emoce patří smysluplná aktivita v rámci aktivismu, naděje pro lepší budoucnost, nalezení podpory a pochopení, dále možnost se vyjádřit, realizovat a sdílet.

Síť vztahů XR je třetí kategorií, která tvoří kolektivní identitu hnutí. Výchoziskem pro síť XR je nehierarchie, decentralizace, autonomní skupiny a střídání rolí a mandátů. Tyto prvky způsobují částečně nepřehlednost a komplikaci při dorozumívání a komunikaci uvnitř hnutí. Současná aktivita XR v České republice je tak nízká, že nepotřebují využívat propracovanou strukturu, ke které mají návody a kterou dříve víceméně realizovali. Dnes je nejaktivnější zejména Praha a částečně Brno.

Aktivisté z jiných měst se přidávají k těmto zbylým aktivním pobočkám. Komunikace a celé fungování uvnitř XR protkává regenerativní kultura jakožto důležitá zásada hnutí.

Kolektivní identita hnutí je krom tří kategorií tvořená též třemi rysy. Kontinuita neboli stabilní jádro přetrvávající v čase, projevující se v různých podobách v reakci na změny v prostředí, je v případě XR založeno na typu hnutí, které je grass-root, tudíž tvořené lidmi tzv. zdola, dále na jeho struktuře a fungování spočívající v autonomii, otevřenosti, regenerativní kultuře, radikálním aktivismu, nenásilné přímé akce, občanské neposlušnosti, porušování zákona, sebeobětování a také ve vyskytování se mimo dominantní systém, vůči kterému se vymezuje. Do kontinuity spadají i zmíněné cíle, ať už tři oficiální či ty nepřímé, v jejichž jádru je upozornit na nutnost rychlého řešení klimatické změny.

Boundary work, což je konstruování hranic a stanovování toho, co „jsme“ a co „nejsme“, se u XR projevuje sdílenými charakteristikami a rozdíly mezi členy. Společná charakteristika členů je, že než vstoupili do XR, nebyli součástí jiných aktivistických hnutí. Dále sdílejí snahu o udržitelnost ve svém osobním životě, chápání klimatické změny jako zásadního problému, který je nutné řešit a bez kterého nemá smysl řešit problémy jiné. Shodují se na nutnosti systémové změny pro adekvátní řešení klimatické změny, a tudíž se chtějí zaměřit na příčinu a ne pouze následky problémů. Největší rozpor mezi členy hnutí je založen na rozdílném postoji ke strategii blokování silnic a k úrovni radikality, kterou by XR mělo zastávat. Současným příkladem rozporu je kampaň 3 °C pro Ukrajinu, kdy jedna skupina v rámci XR realizovala dvoutýdenní kampaň, během které v Praze blokovala dopravu s cílem upozornit na propojení klimatické změny, plynu a ropy z Ruska, spalování fosilních paliv a válečného konfliktu na Ukrajině, který se právě nákupem ruského plynu a ropy podporuje.

Třetí rys kolektivní identity, schopnost rozpoznat se a být rozpoznán, se u XR projevuje rozuměním své role v českém prostředí jako aktéra upozorňujícího na problém klimatické změny, který je kvůli nedostatku času nutno řešit ihned a zásadním způsobem, což pro XR znamená změna na systémové úrovni. Za dobu existence XR se však k naplnění oficiálních tří, ale ani dalších cílů, nedospělo, a z tohoto hlediska je pro ně politický systém uzavřený, což je pro radikální aktivismus příznačné [Císař, Navrátil, Vráblíková, 2011]. V sociopolitickém prostředí České republiky XR čelí negativním reakcím, nepochopení a kritice nejen ze strany politiků, ale též veřejnosti a ostatních

environmentálních hnutí, a z tohoto důvodu je pro ně aktuální otázka, zda současné strategie jsou v daném prostředí účinné a zda by bylo vhodné je změnit.

7 Zdroje

- ANGUISH, Donald. 2015. Mass Media and the Evolution of the Environmental Movement: 1960-1979. *University of Central Florida* [online]. Dostupné z: <<https://stars.library.ucf.edu/etd/1351>>, 12. 1. 2022, 18:05.
- BARŠA, Pavel. 1998. Občanská neposlušnost v současné politické teorii. In: Fiala, Petr (ed.): *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 45–71 s. ISBN 80-2101798-8.
- BATES, Christopher G., ed. 2010. *The early republic and antebellum America: an encyclopedia of social, political, cultural, and economic history*. Armonk, NY: Sharpe Reference. ISBN 978-0-7656-8126-3.
- BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1.
- BERGLUND, Oscar; SCHMIDT, Daniel. 2020. *Extinction Rebellion and Climate Change Activism: Breaking the Law to Change the World*. 1. vydání. Springer Nature Switzerland AG. 109 s. ISBN: 9783030483586.
- BRAUN, Virginia; CLARKE, Victoria. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, vol. 3, no. 2, 77–101. DOI: 10.1191/1478088706qp063oa.
- BRZYBOHATÁ, Anna. 2019. Teď je to volba, pak nebude mít co jíst nikdo, varují hladovkáři za klima. *iDNES* [online]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/hladovka-za-klima-extinction-rebellion-cr-protestni-stavka.A191215_080905_domaci_brzy>, 27. 10. 2021, 15:00.
- CRESWELL, John W.; CRESWELL, J. David. 2018. *Research design: qualitative, quantitative & mixed methods approaches*. Los Angeles: SAGE Publications. ISBN 978-1-5063-8676-8.
- ČT24 [online]. 2019a. První krůček v boji proti globálnímu oteplování. Británie vyhlásila klimatickou nouzi. Dostupné z: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2805110->

prvni-krucek-v-boji-proti-globalnimu-oteplotvani-britanie-vyhlasila-klimatickou-nouzi>, 28. 10. 2021, 14:30.

ČT24 [online]. 2019b. Dvojí obava Prahy 6. Vyhlásila stav klimatického ohrožení i dopravní nouze. Dostupné z: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2842133-dvoji-obava-prahy-6-vyhlasila-stav-klimatickeho-ohrozeni-i-dopravni-nouze>>, 28. 10. 2021, 14:30.

DAY, Richard J. F. 2004. From hegemony to affinity. *Cultural Studies*, vol. 18, no. 5, 716–748. DOI: 10.1080/0950238042000260360.

DOHERTY, Brian; PATERSON, Matthew; SEEL, Benjamin. 2002. Direct Action in British Environmentalism. In: DOHERTY, Brian; PATERSON, Matthew; SEEL, Benjamin (eds.). *Direct Action in British Environmentalism*. London: Routledge, 1–24 s. ISBN 0415242460.

DVTV [online]. 2022. Nikoho jsme neohrožovali. Kdybychom neblokovali dopravu, dál byste nás ignorovali, říkají aktivisté. Dostupné z: <<https://www.dvtv.cz/video/nikoho-jsume-neohrozovali-kdybychom-neblokovali-dopravu-dal-byste-nas-ignorovali-rikaji-aktiviste>>, 1. 6. 2022, 18:05.

ERIKSON, Erik H.; Joan M. ERIKSON. 1999. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: doplněné vydání o devátém stupni vývoje od Joan M. Eriksonové*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, Psychologie P. 128 s. ISBN 80-7106-291-x.

Extinction Rebellion [online]. 2021. XR Unchained #49. Dostupné z: <<https://rebellion.global/blog/2021/03/09/XR-unchained-49/>>, 7. 5. 2021, 13:00.

Extinction Rebellion [online]. About Us. Dostupné z: <<https://rebellion.global/about-us/>>, 27. 10. 2021, 9:00.

Extinction Rebellion ČR a [online]. Naše požadavky. Dostupné z: <<https://www.extinctionrebellion.cz/fakta/nase-pozadavky/>>, 27. 10. 2021, 9:05.

Extinction Rebellion ČR b [online]. Afinitní skupiny: příručka pro začátečníky. Dostupné z: <<https://www.extinctionrebellion.cz/jednejme-okamzite/navody-a-materialy/akcni-skupiny/>>, 29. 10. 2021, 9:00.

Extinction Rebellion ČR c [online]. Jak založit Místní skupinu. Dostupné z: <<https://www.extinctionrebellion.cz/jednejme-okamzite/navody-a-materialy/mistni-skupiny/>>, 29. 10. 2021, 9:30.

Extinction Rebellion ČR FB [online]. 2022a. Dopis 3 °C pro UA. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/3CproUkrajinu/photos/pcb.124027190223902/124027120223909/>>, 1. 6. 2022, 16:20.

Extinction Rebellion ČR FB [online]. 2022b. Tisková zpráva 3 °C pro UA. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/XRczech/photos/pcb.980656159264708/980657482597909/>>, 1. 6. 2022, 16:23.

Extinction Rebellion ČR FB [online]. 2022c. Video z blokády dopravy kampaně 3 °C pro UA. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/XRczech/videos/1109410839848530>>, 1. 6. 2022, 17:15.

Extinction Rebellion ČR FB [online]. 2022d. Míříme k vyhynutí a co s tím dělat. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=1238784096648919>, 1. 6. 2022, 17:30.

Extinction Symbol [online]. Extinction Symbol. Dostupné z: <<https://www.extinctionsymbol.info/>>, 5. 11. 2021, 9:50.

EYERMAN, Ron. 1990. Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society. by Alberto Melucci, John Keane and Paul Mier. American Sociological Association. *Contemporary Sociology*, vol. 19, no. 3, 372–373. ISSN: 0094-3061.

FLESHER FOMINAYA, Cristina. 2010. Collective Identity in Social Movements: Central Concepts and Debates. *Sociology Compass*, vol. 4, no. 6, 393–404. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2010.00287.x>

Friday For Future a [online]. Who We Are. Dostupné z: <<https://fridaysforfuture.org/what-we-do/who-we-are/>>, 3. 5. 2021, 14:00.

Friday For Future b [online]. Reasons to Strike. Dostupné z: <<https://fridaysforfuture.org/take-action/reasons-to-strike/>>, 3. 5. 2021, 14:00.

FORREST, Adam. 2018. Extinction rebellion: Thousands of climate change protesters block London bridges on day of civil action. *Independent* [online]. Dostupné z: <<https://www.independent.co.uk/climate-change/news/extinction-rebellion-protest-civil-action-london-climate-change-a8638536.html>>, 7. 5. 2021, 12:28.

GAYLE, Damien. 2019. Does Extinction Rebellion have a race problem?. *The Guardian* [online]. Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/04/extinction-rebellion-race-climate-crisis-inequality>>, 30. 10. 2021, 15:30.

Greenpeace Česká republika [online]. 2021. Vzpomínání pamětníků na 50 let Greenpeace ve světě a 30 let v ČR: Vznik Greenpeace byl téměř mýtická záležitost. Dostupné z: <<https://www.greenpeace.org/czech/tiskova-zprava/14804/vzpominani-pametniku-na-50-let-greenpeace-ve-svete-a-30-let-v-cr-vznik-greenpeace-byl-temer-myticka-zalezitost/>>, 12. 1. 2022, 16:00.

GUNNINGHAM, Neil. 2020. Can climate activism deliver transformative change? Extinction Rebellion, business and people power. *Journal of Human Rights and the Environment*, vol. 11, 10–31. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800881099.00005>.

HALLAM, Roger. 2019a. Now we know: conventional campaigning won't prevent our extinction. *The Guardian* [online]. Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/01/extinction-rebellion-non-violent-civil-disobedience>>, 12. 4. 2021, 11:02.

HALLAM, Roger. 2019b. *Common Sense for the 21st Century: Only Nonviolent Rebellion Can Now Stop Climate Breakdown and Social Collapse*. 3. vydání. Common Sense for the 21st Century. 79 s. ISBN: 9781527246744.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2005. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HENDL, Jan; REMR, Jiří. 2017. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál. 372 s. ISBN 9788026211921.

Hnutí DUHA [online]. 2016. Stanovy: Hnutí DUHA – Friends of the Earth Czech Republic. Dostupné z:

<https://hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2018/06/stanovy_hnuti_duha_-_friends_of_the_earth_czech_republic.pdf>, 15. 4. 2021, 15:30.

HOLUBOVÁ, Kateřina. 2016. Koncept identity na poli sociologické teorie. *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica*, vol. 2016, no. 2, 31–49. DOI: <https://doi.org/10.14712/24647055.2016.14>.

HORKÝ, Petr. 2019. Extinction Rebellion v Česku: Předstírali jsme, že jsme mrtví, ale nic se nestalo. *Respekt* [online]. Dostupné z: <<https://www.respekt.cz/spolecnost/predstirali-jsme-ze-jsme-mrtvi-ale-nic-se-nestalo>>, 27. 10. 2021, 14:50.

HUDSON, Marc. 2019. Extinction Rebellion's commuter and science critics are missing the point. *The Conversation* [online]. Dostupné z: <<https://theconversation.com/extinction-rebellions-commuter-and-science-critics-are-missing-the-point-125402>>, 30. 10. 2021, 15:00.

iDNES [online]. 2020a. Zbavme se uhelných elektráren do 10 let, naléhá na vládu dvacítká aktivistů. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/aktiviste-demonstrace-urad-vlady-uhelna-komise.A200113_122712_domaci_lesa>, 27. 10. 2021, 15:30.

iDNES [online]. 2020b. Demonstranti posprejovali ministerstvo financí. Vadí jim rozšíření letiště. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/letiste-vaclava-havla-demonstrace-proti-rozsireni-cr.A200514_170555_domaci_tho>, 28. 10. 2021, 14:00.

iROZHLAS [online]. 2019. Aktivisté z hnutí Extinction Rebellion blokovali dopravu v centru Prahy. Z magistrály je odvedli policisté. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/extinction-rebellion-praha-vaclavske-namesti-zablokovani-magistraly_1910121601_jgr>, 27. 10. 2021, 14:55.

IPCC [online]. Special Report: Global Warming of 1.5 °C: Summary for Policymakers. Dostupné z: <<https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/>>, 4. 5. 2021, 9:10.

JANDOUREK, Jan. 2012. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada Publishing a.s., 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.

JEHLIČKA, Petr. 2009. Recenze. *Mezinárodní vztahy*, vol. 44, no. 4, s. 112–117.

LA FRENAIS, Rob. 2019. REPORT: Extinction Rebellion. *Art Monthly*, vol. 427, p. 44, ISSN: 0142-6702.

LEWIS, Aimee. 2019. Too white, too middle class and lacking in empathy, Extinction Rebellion has a race problem, critics say. *CNN* [online]. Dostupné z: <<https://edition.cnn.com/2019/11/24/uk/extinction-rebellion-environment-diversity-gbr-intl/index.html>>, 30. 10. 2021, 15:10.

Limity jsme my [online]. 2019a. O nás. Dostupné z: <<https://limityjsmemy.cz/about/>>, 15. 4. 2021, 15:00.

Limity jsme my [online]. 2019b. Manifest. Dostupné z: <<https://limityjsmemy.cz/manifest/>>, 15. 4. 2021, 15:10.

LOWE, Alison. 2020. XR Fundamentals: Act Now. *Extinction Rebellion* [online]. Dostupné z: <<https://rebellion.global/blog/2020/08/31/act-now-extinction-rebellion-demands/>>, 12. 4. 2021, 16:00.

MACKINTOSH, Eliza. 2019. A psychedelic journey, a radical strategy and perfect timing. How the world's fastest-growing climate movement was made. *CNN* [online]. Dostupné z: <<https://edition.cnn.com/2019/12/25/uk/extinction-rebellion-gail-bradbrook-gbr-intl/index.html>>, 2. 5. 2021, 18:20.

MACNAUGHTEN, Phil; URRY, John. 1998. *Contested Natures*. New York: Sage Publications, Inc., 307 s. ISBN 9780761953128.

MELUCCI, Alberto. 1996. *Challenging codes: collective action in the information age*. New York: Cambridge University Press. 441 s. ISBN 0521578434.

MOLITCH-HOU, Michael. 2018. Climate Activists Occupy Greenpeace UK Headquarters—Wait, That Can't Be Right. *Common Dreams* [online]. Dostupné z: <<https://www.commondreams.org/views/2018/10/19/climate-activists-occupy-greenpeace-uk-headquarters-wait-cant-be-right>>, 4. 5. 2021, 14:30.

NOVÁK, Arnošt. 2013. Česká environmentální přímá akce v mezinárodním kontextu. Ústav Mezinárodních Vztahů: *Mezinárodní vztahy*, vol. 48, no. 3, 81–103. ISSN 0323-1844.

NOVÁK, Arnošt. 2017, *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), Knižnice sociologické literatury. ISBN 978-80-7419-254-8.

NOVOTNÁ, H., O. ŠPAČEK, M. ŠTOVÍČKOVÁ. 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK. 496 s. ISBN 978-80-7571-025-3.

Oxford Mail [online]. 2018. Protesters block traffic on Botley Road. Dostupné z: <<https://www.oxfordmail.co.uk/news/17244182.protesters-block-traffic-botley-road/>>, 7. 5. 2021, 12:30.

PALEČEK, Martin. 2019. Identita - podivný pojem. *AntropoWeb* [online], vol. 4, no. 1, 62-71. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/media/webzin/webzin_1_2008/06_palecek.pdf>, 8. 11. 2021, 9:00.

PROCHÁZKOVÁ, Petra. 2020. Křičím, abych přežil! Ve Vsetíně aktivisté bojují za stromy nad potrubím. *iDNES* [online]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zlin/zpravy/stromy-kaceni-revitalizace-vsetin-sidliste-rybniky-teplovod-protest.A200212_532522_zlin-zpravy_ras>, 28. 10. 2021, 14:00.

Proti změnám klimatu, za klimatickou spravedlnost! [online]. 2022. Diskuse ke sdílenému otevřenému dopisu ke kampani 3 °C pro UA. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/groups/2023967384336650/posts/5066893980043960>>, 1. 6. 2022, 18:10.

RAWLS, John. 1999. *A Theory of Justice: Revised Edition*. Cambridge: Harvard University Press. 560 s. ISBN: 0-674-00078-1.

RICHARDSON, Benjamin J. 2020. Climate strikes to Extinction Rebellion: environmental activism shaping our future. *Journal of Human Rights and the Environment*, vol. 11, 10–31. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800881099.00005>.

ŠAFHAUSER, Roman. 2019. Aktivisté potrápili blokadou řidiče ve Vršovicích, v centru je provoz dobrý. *iDNES* [online]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/praha/zpravy/blokada-dopravy-eden-v-praze-extinction-rebellion-police.A191011_083229_praha-zpravy_rsr>, 27. 10. 2021, 14:58.

ŠAFHAUSER, Roman. 2020. Aktivisté vylezli na střechy tří pump v Praze. Majiteli nevádí, nechá je tam. *iDNES* [online]. Dostupné z:

<https://www.idnes.cz/praha/zpravy/aktiviste-obsadili-tri-cerpaci-stance-v-praze-shell.A200519_110443_praha-zpravy_rsr>, 28. 10. 2021, 14:00.

The Guardian [online]. 2018. Facts about our ecological crisis are incontrovertible. We must take action. Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/environment/2018/oct/26/facts-about-our-ecological-crisis-are-incontrovertible-we-must-take-action>>, 7. 5. 2021, 12:15.

THOREAU, Henry David. 2009. *Civil Disobedience: Resistance to Civil Government*. Auckland: Floating Press. 41 s. ISBN: 9781775564058.

TRAMPOTA, Tomáš; VOJTĚCHOVNÁ, Martina. 2010. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál. 296 s. ISBN. 978-80-7367-683-4.

PERRAUDIN, Frances. 2019. Extinction Rebellion arrests pass 1,000 on eighth day of protests. *The Guardian* [online]. Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/environment/2019/apr/22/people-arrested-at-london-climate-protests>>, 12. 4. 2021, 11:21.

POLLETTA, Francesca; JASPER, James M. 2001. Collective Identity and Social Movements. *Annual Review of Sociology*, vol. 27, 283–305. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.283>.

TAYLOR, Matthew. 2018. 15 environmental protesters arrested at civil disobedience campaign in London. *The Guardian* [online]. Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/environment/2018/oct/31/15-environmental-protesters-arrested-at-civil-disobedience-campaign-in-london>>, 7. 5. 2021, 12:01.

TAYLOR, Matthew. 2019. What are Extinction Rebellion's key demands? *The Guardian* [online]. Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/08/what-are-extinction-rebellion-key-demands-climate-emergency>>, 12. 4. 2021, 16:05.

TAYLOR, Matthew. 2020. The evolution of Extinction Rebellion. *The Guardian* [online]. Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/environment/2020/aug/04/evolution-of-extinction-rebellion-climate-emergency-protest-coronavirus-pandemic>>, 7. 5. 2021, 15:00.

Umíme poradit [online]. 2022. Víte vše o organizaci Hnutí Duha?. Dostupné z: <<https://www.umimeporadit.cz/hnuti-duha/>>, 15. 4. 2021, 15:10.

VACHTL, Jiří. 2020. Vysypali hnojivo před Tomanovo ministerstvo, kritizují jeho nečinnost. *iDNES* [online]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ministerstvo-zemedelstvi-protest-extinction-rebellion-zadrzovani-vody-v-krajine-hnuj-vratnice.A200618_104311_domaci_chtl>, 28. 10. 2021, 14:00.

VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. 1997. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: ISV, Psychologie (ISV). 275 s. ISBN 80-85866-20-x.

WALLS, Laura Dassow. 2018. Civil Disobedience by Henry David Thoreau (review). The University of North Carolina Press: *Early American literature* [online], vol. 53, no. 1, 220–222 [cit. 2022-03-12]. Dostupné z: <<https://www-proquest-com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/2007080968/fulltextPDF/839DF010CE2640B2PQ/1?accountid=15618>>, 10. 1. 2022, 19:00.

WHITNEY, Christine M. Environmental Movement. Encyclopedia.com [online]. Dostupné z: <<https://www.encyclopedia.com/earth-and-environment/ecology-and-environmentalism/environmental-studies/environmental-movement>>, 12. 1. 2022, 18:15.

HOLUBOVÁ, Kateřina. 2016. Koncept identity na poli sociologické teorie. *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica*, vol. 2016, no. 2, 31–49. DOI: <https://doi.org/10.14712/24647055.2016.14>.

York Press [online]. 2018. Protesters block Ouse Bridge in York city centre. Dostupné z: <<https://www.yorkpress.co.uk/news/17244095.protesters-block-ouse-bridge-york-city-centre/#comments-anchor>>, 7. 5. 2021, 12:30.

8 Přílohy

8.1 Kódovací kniha k analýze dat

Seznam kategorií

1. Seznámení se
2. Hodnocení XR
3. Očekávání
4. Své cíle
5. Role
6. Aktivita v XR
7. Aktivismus mimo XR
8. Cíle XR
9. Strategie
10. Struktura a fungování XR
11. Klimatická změna
12. Osobní udržitelnost

Seznam kódů dle nadřazených kategorií

	Kategorie	Číslo kódu	Kód	Definice kódu
1	Seznámení se	1.1. 1.2. 1.3. 1.4. 1.5.	První informace o XR První setkání Vstup Vybraná pobočka Motivace pro vstup	Kdy a jak se dozvěděl respondent o XR poprvé První schůzka se členy XR Doba vstupu Pobočka vstupu a participace Motivační prvky pro vstup do XR
2	Hodnocení XR	2.1. 2.2. 2.3.	Před vstupem Prvotní Současné	Subjektivní vnímání XR před vstupem Subjektivní vnímání XR na začátku participace Současné subjektivní vnímání

				XR
3	Očekávání	3.1.	Na začátku	Stanovená očekávání na začátku participace
		3.2.	Naplnění	Naplnění či nenaplnění očekávání
4	Své cíle	4.1.	Na začátku	Stanovené vlastní cíle na začátku participace
		4.2.	Naplnění	Naplnění či nenaplnění vlastních cílů
5	Role	5.1.	Zakladatel	Iniciace založení pobočky XR
		5.2.	Koordinátor	Vedoucí pozice určité skupiny
		5.3.	Umělecká činnost	Výtvarné a jiné umělecké počiny
		5.4.	Přednášková	
		5.5.	činnost	Vedení či podpora přednášek
		5.6.	Workshopy	Vedení či podpora workshopů
		5.7.	Pracovní skupina	Součástí pracovní skupiny, v rámci které nepořádají přímé akce
		Akční skupina	Organizují a zúčastňují se přímých akcí	
6	Aktivita v XR	6.1.	Malá	Nízká participace
		6.2.	Velká	Častá participace
		6.3.	Vývoj	Průběh aktivity v průběhu času
7	Aktivismus mimo XR	7.1.	Neaktivní	Krom XR aktivisticky neaktivní
		7.2.	Jiné aktivistické hnutí	Participace v jiném aktivistickém hnutí
		7.3.	Jiné organizace /projekty	Participace v neaktivistické organizace, či projektu
		7.4.	Protesty	Účast na protestech či demonstracích
8	Cíle XR	8.1.	Správné	Subjektivní vnímání

		8.2.	Nerealistické	požadavků XR jako správné
		8.3.	Vstup do vyjednávání	Subjektivní vnímání požadavků XR jako nerealistické
		8.4.	Říkejte pravdu	Subjektivní vnímání požadavků XR jakožto vstup do vyjednávání s určitými aktéry
		8.5.	Začněte ihned jednat	Požadavek na vládu, aby vyhlásila stav klimatické nouze
		8.6.	Shromáždění občanů	Dosažení uhlíkové neutrality do roku 2025 Nadstranická politika
9	Strategie XR	9.1.	Dobré	Subjektivní vnímání strategií XR jako dobré
		9.2.	Nevhodné	Subjektivní vnímání strategií XR jako nevhodné
		9.3.	Nedostačující	Subjektivní vnímání strategií XR jako nedostačující
10	Struktura a fungování XR	10.1.	Nehierarchičnost	Decentralizace a nehierarchičnost v rámci XR
		10.2	Otevřenost	Otevřený přístup ke členům či potenciálním členům
		10.3.	Zásady	Stanovené zásady pro participaci a fungování XR
		10.4.	Komunikace	Způsoby a míra komunikace mezi členy XR
		10.5.	Využívané technologie	Jaké technologie využívá XR k fungování, organizaci a komunikaci
		10.6.	Emocionální investice	Emoce v rámci XR

11	Klimatická změna	11.1.	Vnímání KZ respondentem	Subjektivní vnímání klimatické změny respondentem
		11.2.	Řešení	Soubor řešení, které respondent vnímá jako účinná a potřebná
		11.3.	Řešitelé	Ti, kdo by měli participovat na řešení či řešení uskutečnit
12	Osobní udržitelnost	12.1.	Omezení masa	Různé podoby omezení masa od malé konzumace, přes vegetariánství po veganství
		12.2.	Nevlastnění auta	Vědomé nevlastnění automobilu
		12.3.	Omezení létání	Cílené omezení létání od částečného omezení po absolutní nevyužívání leteckých služeb
		12.4.	Omezená spotřeba	Omezení nákupu nových věcí
		12.5.	Nákup z druhé ruky	Preference nákupu věcí z druhé ruky
12	Kolektivní jednání	13.1.	Cíle	Různé cíle, kterých chtějí členi dosáhnout
		13.2.	Prostředky	Prostředky, kterými XR disponuje
		13.3.	Pole jednání	Prostředí XR jedná jeho omezení a příležitosti

8.2 Polostrukturovaný rozhovor – 1. kolo rozhovorů

Začátky v XR

1. Kde si o XR slyšel/a poprvé?
2. K jaké pobočce/do jakého města ses k XR přidal/a?
3. Po jaké době ses k XR přidal/a od té doby, co ses o nich dozvěděl/a poprvé?
4. Proč si myslíš, že ses k nim přidal/a po zrovna této době?
5. Co tě vedlo k tomu se přidat?
6. Již jako člen, jak na tebe hnutí zprvu působilo?
7. Jaká si měl/a očekávání z participace v hnutí?

Průběh v XR

1. Máš pocit, že se tvá očekávání naplnila?
2. Mohou se ještě naplnit?
3. Měl/a si nějaký cíl, které si chtěl či stále chceš v rámci hnutí docílit?
4. Jak dlouho v hnutí participuješ?
5. Byl/a jsi součástí jiného hnutí před vstupem do XR?
6. Jsi nyní součástí jiného hnutí?
7. Jak se změnilo tvé vnímání XR v průběhu času?
8. Jaká je tvá pozice v rámci XR? Jaká tě nejvíce baví či ti nejvíce vyhovuje?
9. Jak se změnila tvá aktivita v průběhu času?
10. Jak vnímáš cíle a strategie XR?
11. Souzníš s nimi? Přijdou ti reálné?
12. Co tě motivuje v hnutí pokračovat?

Klimatická změna

13. Jak chápeš a vnímáš klimatickou změnu?
14. Jak by se lidé dle tebe měli reagovat na klimatickou změnu?
15. Jaké je dle tebe řešení či soubor řešení klimatické krize?
16. V jakých rukou řešení leží?
17. Implementuješ tvůj zájem o udržitelnost do svého života ještě jiným způsobem než skrz aktivismus?

8.3 Polostrukturovaný rozhovor – 2. kolo rozhovorů

1. Co pro vás členy znamená symbol XR s přesýpacími hodinami?
2. Máte ještě nějaké jiné symboly?
3. V čem je vizuál XR specifický?
4. Jak by si popsal/a solidaritu chápanou jako soudržnost v rámci hnutí?
5. Jak funguje spolupráce mezi členy XR? Na čem je postavena?
6. Jak funguje komunikace v rámci hnutí? Co se týká frekventovanosti, hloubky či využívaných technologií?
7. Jak by si definoval Extinction Rebellion?
8. Co podle tebe dělá XR jedinečným?
9. Čím se odlišuje XR od jiných environmentálních hnutí v ČR? Můžeš zmínit konkrétní.
10. Jakou má XR pověst v českém klima hnutí?
11. Je tato pověst dle tebe oprávněná?
12. V čem se členi XR mezi sebou nejčastěji neshodnou či na co mají odlišný názor?
13. Co dle tebe mělo či má nejhorší dopad na XR?
14. Co tě pohání dál v participaci?
15. Přemýšlel/a si někdy, že by si přestal v hnutí participovat? Co tě k této myšlence vedlo?

8.4 Ukázka polostrukturovaného rozhovoru - 1. kolo

Demografické otázky

Pseudonym: Lukáš

Věk: 41

Pohlaví: Muž

Gender: Muž

Občanství: ČR

Délka rozhovoru: 56 minut

T: Kde jsi slyšel o XR poprvé?

R: Hmm. Četl jsem to myslím na britských listech, což je takový levicový plátek.

T: Ty jsi řekl britský, ale jsou to třeba české stránky o britských listech nebo jaké to jsou listy?

R: Ano, ano. On to rediguje Jan Šulík z University of Glasgow, vede česká studia, ale je to teda česky psaný.

T: Jaká doba uběhla mezi tím, kdy jsi o nich poprvé slyšel nebo tedy přečetl a mezi tím, než tě napadlo se k nim přidat či se setkat?

R: Asi měsíc. Vyskočila na mě potom přednáška na Facebooku, což byla první přednáška v Brně Extinction Rebellion, na kterou jsem náhodou zavítal, a tím se to nějak rozjelo.

T: Po měsíci ses k nim přidal, co tě na nich zaujalo, že tě to k tomu přivedlo?

R: To těžko říct, já si na to vlastně nevzpomenu, co byl ten motiv, protože je to přesně 3 roky. To bylo na jaře v březnu 2019, kdy jsem byl na té přednášce a vlastně celou dobu jsem zrovna na těch britských listech četl o ropný krizi nebo ropným zlomu, že dojde ropa a podobně, což se neukázalo jako pravda (smích) a hmmm... No těžko říct, no. Environmentální tematika mě zajímala, ale nikoli že by mě vyloženě drásala srdce no. Tak z nějaký zvědavosti asi. Nemyslím si, že bych nějak dlouhodobě se trápil klimatickou změnou a vlastně ani nevím, jaké bylo mé poznání o klimatické změně v momentě, kdy jsem na tu přednášku přišel. Tak asi jak ostatní lidi, kteří nežijou úplně stoprocentně v mainstreamu, ale nejsou úplně na straně nějakýho širšího klimatickýho

povědomí, nedej bože v klimatickém aktivismu. V mainstreamu zableskne nějaká zpráva, jak roztávají polární čepice nebo prostě přijdou extrémní klimatické jevy, tak to samozřejmě člověk zaregistroval, ale asi nějaký hlubší povědomí o klimatické změně jsem neměl. Takže spíš nějaká zvědavost asi. A hlavně ta pozvánka vlastně byla, asi koncipovaná takovým způsobem, že všechno je špatně, pojďte si to poslechnout no (smích).

T: Tak on ne každý právě zareaguje na takto formulovanou pozvánku, která je podána tak negativně. A ty sis spíš řekl, jo asi je to pravda, podívám se tam a nezávisle si to poslechnu nebo tě hned napadla myšlenka, že půjdeš dělat aktivismus nebo jak?

R: Hmm, to ne. Ale vlastně po té přednášce a už nevím jakým způsobem... Jo, vyplnil jsem formulář a přišel mi email, tak jsem šel na první schůzku nějakou.

T: Jak na tebe hnutí zprvu působilo na první schůzce či zpočátku tvé participace?

R: Jako... Cizí lidi, různí... (smích) Těžko říct. Jakože jo, lidi, který neznám a kteří mají jiný životní styl a zájmy evidentně a kdybychom se někde jinde potkali, tak bych asi neměl si s nimi o čem povídat. No jako takový byl ten první dojem. To se vlastně po těch třech letech hodně mění. Už ty lidi tak nehodnotím, co já vím, podle toho jak vypadají nebo jak reagují a tak.

T: Ještě ohledně toho začátku. Jaký si měl očekávání, když jsi jim tam posílal ten formulář? Měl jsi nějaká očekávání před tím vstupem jako takovým?

R: Já jsem na té přednášce, nevím, mám pocit, že reagoval nějaký autopilot bez nějakého hlubšího zvědomění si třeba tý krize. Protože tam na té přednášce Extinction Rebellion se dozvíš úplně všechno jako novou informaci (smích). Jako to je docela aaa civilizace tady zkolabuje velmi pravděpodobně a ty si tohle připustit, někdo to neudělá vůbec, někdo se z toho složí hned a někdo nějak jako po částech s tím bojuje nebo se s tím babrá a vlastně po té první přednášce jsem neměl pocit, já musím všechno zachránit, nebo sám sebe nebo všechno a jdu do toho a jdu na přednášku. Spíš jako, hale je tady nějaký problém, a když máš čas a víš o něm, že je tady problém, tak by si ho měl řešit (smích). Takže asi takhle. Takže nebylo to jako wow, jdeš zachránit lidstvo (smích), tou svojí činností, ale jako je tady problém, který asi nemá teď nějak velkou podporu, je to důležitý a mělo by se to řešit no. Nebral jsem to jako rebelismus a nějaký

sebeobětování a posláním a tak, ale spíš jakoby věc, hale kámoš potřebuje přestěhovat skříň (smích). Spíš blíž této rovině než řešíme globální věc.

T: Když už jsi tam nějakou dobu, zadal sis sám sobě nějaký cíl, ať už konkrétní či obecný, které si chtěl v rámci participace dosáhnout? A daří se ti to?

R: Já si tam dlouhodobé cíle vlastně nedávám, což je vlastně zajímavé... Vlastně ani v životě si dlouhodobé cíle nedávám, přestože jsem hodně organizovaný člověk, hmm... Tak si spíš dávám nějaký krátkodobý věci. A v tom hnutí dlouhodobý cíl vlastně nemám. Ten dlouhodobý cíl je... Ten je jasnej jo, Extinction Rebellion má nějaký tři hlavní cíle a já s nima souzním a snažím se dělat věci, kterými bychom těch cílů dosahovali, a osobní cíle si v tom hnutí nedávám vlastně. Protože ono se to furt nějak mění... To hnutí, ta jeho strategie, ty zdroje, který máme, jako lidi. Takže kdybych si dával nějaký dlouhodobější hmatatelný cíle, tak jich určitě nebudu dosahovat, no. Co se týká těch mých hmatatelných cílů, tak to bude vydržet u toho, nevyhořet... Mít balanc mezi tím, dosahovat nějakých výsledků versus neupínat se k nim (smích), aby člověk nevyhořel. To znamená být maximálně efektivní a nezabředávat do nějakých věcí, který nás třeba nikam neposouvají a nějak to správně vyhodnotit, aby z toho člověk nebyl frustrovanej, když to dělá ve volným čase. Aby neobětoval rodinu za něco, co nedává ten výsledek no (smích). Jakože jo, člověk má práci, pak má tady tohle, pak má rodinu a musí nějak vybruslit, vybalancovat z toho časovýho omezení. Důležitý pro mě je, aby ne aby všichni byli happy (smích), ale abych já z toho byl happy, že vidím děti vyrůstat, že jim můžu věnovat dost času a že jsme s přítelkyní šťastní a zároveň, že můžeme hýbat s touhle věcí.

T: Máš pocit, že se ti daří vyhýbat se té frustraci či tomu, aby tě to zaneslo někam, kam nechceš?

R: Asi jo, asi jo. Protože já se tím... Myslím si, že se tou věcí, respektive tím hnutím teďka nenechávám úplně zcela pohltit, že třeba dělám jenom partikulární věc, a to je, že dělám přednášky a nějak je zajišťuju a vzhledem k tomu mému osobnostnímu nastavení, tak jako do té organizační části toho hnutí a vymýšlení té strategie, tak intuitivně, instinktivně se do toho úplně nezařazuju, protože nevím, nevím. Ale cítím, že je to tak, že na tom spíš participují jiní lidi, byť jsem jako mohl v tom být víc angažovanej a mít tam významnější roli, ale potom nebažím, spíš jsem pro to, až se ta strategie nějak upeče, tak pomoci s její realizací. A vymýšlet strategii samozřejmě je

náročný a zabere to spoustu času, a prostě jsem to tak jako odignoroval, a tím pádem nějaký ten čas na tu rodinu mi zůstává, takže si myslím, že se tady spojuje to moje přirozený nastavení, že nechci... Není mi vlastní s lidma v nějaký skupince něco vymýšlet, jsem spíš takovej analytik asi, že dělám věci sám, myslím si. Takže se neúčastním tý strategie v takový míře, a to se spojuje s tou potřebou vlastně (smích) na tom nevyhořet.

T: Když jsme u těch cílů a strategií. Jak vnímáš cíle a strategie XR?

R: Hmm. Mně přijdou geniální, ale možná že je to tím, že jsem třeba naivní nebo málo sečtělý nebo prostě neznalý sociologické historie jako takové a jiných hnutí. Byť si myslím, že je to postavený a je to součást i našich přednášek, že je to postavený na historickým bádání a hnutích, který prostě dokázali vybojovat věci, který v momentě, kdy to dělali, byly nepředstavitelný, viz. Freedom Riders a Martin Luther King a podobně. Takže ta strategie je v podstatě stejná, byť se svět od té doby posunul, ale já nevím, v Americe ten rasismus je hluboce zakořeněnej do teďka jo (smích), takže myslím si, že se svět posunul, ale spíš technologicky než mentálně za těch šedesát let nebo kolik. Takže mně se ty cíle líbí, já s nima souzním, protože celá vědecká komunita říká, že jsme absolutně na hraně a tahle politická reprezentace vlastně nic nedělá, takže ten první cíl je, říkejte pravdu, respektive bijte na poplach a dostaňte, já nevím, klimatický zpravodajství do večerních zpráv jako každodenní věc (smích), nebo já nevím, nezavírejte před tím oči. Úplně a maximálně musí zviditelnit tenhle průšvih. To si myslím, že je jasný, jako já vlastně nemám absolutních pochyb o tomhle. A ty další cíle jsou, vlastně vyřešme ten problém. Netlačíme, neříkáme jak, ale těch studií a výstupů pro každou zemi jsou mraky, jakým způsobem ta dekarbonizace má proběhnout, a ten třetí cíl si myslím, že je taky perfektní a to je dosáhneme tady tý transformace nějakou sociálně spravedlivou cestou. Hmm. Což teď se snažím vybavit, kde dál tu sociální spravedlivost ještě vnímám krom tohoto... Tak jako všude (smích), protože se nám nějak vytrácí, zvláště když nám teď vyhrála tady konzervativní pravice. Hmm. Tak jo, to je k těm cílům. A k těm metodám, který XR má. Já jsem vzhledem k tomu věku, který jsem zmínil, tak tady převrat proběhl když mi bylo 9 v roce 89, takže já jsem vyrostl ještě tak nějak za totáče, v hlubokém komunismu a já jsem strašně vychovanej respektovat autority a mám s tím do teď problém, a když jdeme dělat nějakou narušivou akci, tak nemám problém třeba s tou konfrontací s policií, protože to jsou profesionálové, tak se s nima pobavim (smích), ale spíš mám problém s tím, že

dělám něco, co se jako nedělá (smích), takže z toho se mi hluboce klepou kolena, a vlastně to nechci dělat. Na druhou stranu, je to právě to, co přitáhne pozornost k tomu danému tématu, když někdo někde takhle šaškuje a to si ale samozřejmě nemyslíš, že bychom šaškovali a jako... Kdybych měl pocit, že šaškujeme, tak to samozřejmě nedělám. Každopádně, jenom zpět, abych odpověděl. Ty principy vlastně tady toho hnutí jsou přitáhnout mediální pozornost k tomu danému problému, ukázat na to, že politici nás ženou do nějaký propasti a vytvořit nějaký dilema a hlavně za velmi krátký okamžik. Kdybychom na to měli třicet, padesát let, tak si můžeme asi dovolit jinou strategii. Ale vzhledem k tomu, že na ten obrat je strašně málo času, jak říkáš teď Sir David King, vědecký poradce britský vlády v důchodu teď čerstvě, tak říkal, že na to zatáhnout za ruční brzdu máme tři, čtyři roky. Abychom měli výrazně nějakou šanci zamezit nějakým katastrofálním následkům a nějaký výrazný migraci nebo zvládnutelný migraci. Tak vzhledem k tomu času jaký máme, tak prostě volíme metody, který volíme, a mně přijdou naprosto adekvátní. To znamená blokovat dopravu, posprejovat něco, cíleně něco rozflákat, protože prostě tady budou umírat miliony až miliardy lidí a tvářit se, že se nic neděje, je to největší pokrytectví no. Takže prostě bít na poplach mi přijde strašně adekvátní, akorát vzhledem k tomu, že to riziko je někde daleko v budoucnu, tak to není vidět, ale tu krev na rukou máme tím, že nic neděláme, vlastně už teď a tohle je těžký vysvětlit, těžký pochopit a těžký si to připustit, zvnitřnit a nějak si to prožít emočně a děje se mi jenom když o tom teď mluvím, a protože jinak když dělám tu akci, tak to vnímám jenom, že dělám něco správného, něco nárušivého, ale to co mě tam dohnalo je to, co jsem teď popisoval. Takže vnímám ty cíle a metody XR jako plně obhajitelný, přirozený. Nicméně tím, jak je ten problém někde v budoucnu, respektive v těch jižních oblastech od nás ta klimatická krize přerůstá v katastrofu, tak tady ještě ne, tady zatím na ty následky klima krize dáváme 2 % hrubého domácího produktu a bude se to zhoršovat, ale nikdo to zatím nevidí. Je to něco, jako když nám ve sklepě hoří požár a my o tom ještě nějak moc nevíme, respektive to můžeme přehlížet. Až nám to propukne tady do obýváku, tak se možná otočíme a budeme se dívat jinam a za náma budou hořet záclony. Záleží na tom establishmentu jo, jak se k tomu postavíme. Nevím, jestli si viděla teď ten Don't Look Up, jak dlouho jsme schopni ignorovat zjevnou věc. Pro nás pro aktivisty tohle bylo takové za dostiučinění, jak vlastně v tom člověk žije, tak tady do prdele vám celá vědecká komunita říká, že je to absolutně katastrofální problém, politici mezitím přešli od denial, to znamená popření, tak přešli k nějaký

zdržovací taktice, respektive jako politickoekonomická sféra, protože mám pocit, že už se nedají oddělit. Tak to je k těm cílům a k té strategii.

8.5 Projekt diplomové práce

Fakulta humanitních studií UK

magisterský obor

sociální a kulturní ekologie

Pátkova 5/2137, 182 00 Praha 8 – Libeň

Magisterský obor
sociální a kulturní
ekologie

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. **Jméno studenta, tituly:** Bc. Beatriz Minkovová
2. **Osobní číslo (UKČO):** 81873127
3. **Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium):** 2018
4. **Datum zápisu na obor sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok):** 25.09.2018
5. **Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny:** Migrační příběhy Bulharů v ČR: K otázce identity, FHS UK, bakalářské studium humanitní vzdělanosti, 19. 6. 2018
6. **Předběžný název DP (česky):** Případ environmentálního hnutí v ČR: Identita v Extinction Rebellion
7. **Předběžný název DP (anglicky):** A Case of Environmental Movement in the Czech Republic: Identity in Extinction Rebellion
8. **Klíčová slova (česky):** environmentální hnutí, identita, Extinction Rebellion
9. **Klíčová slova (anglicky):** environmental movement, identity, Extinction Rebellion
10. **Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):**

Environmentální hnutí jako taková jsou zasazena do kontextu uvědomění si globálního problému životního prostředí. Toto uvědomění krystalizovalo v 60. letech a k jeho mezinárodnímu uznání došlo v roce 1972 ve Stockholmu na konferenci, která nesla název *Konference OSN o životním prostředí člověka*. Jak Stockholmská konference, tak i následující konference pokračující v jejích šlépějích upozorňovaly na obrovský vliv člověka, který má negativní dopad na životní prostředí a zdůrazňovaly nutnost ochránit životní prostředí, jelikož jeho devastaci není ohroženo jen životní prostředí, ale též člověk a lidstvo jako celek. Byla to právě 60. a 70. léta, kdy se výrazněji formovala environmentální hnutí. Na jedné straně byl moderní environmentalismus inspirován vědecky založenými publikacemi jako *Silent Spring* (1962) od Rachel Carson či zpráva *Limits to Growth* od autorů Dennis a Donella Meadows, Jørgen Randers a William W. Behrens III. Roli zde však hrála i širší kulturní kritika. Bylo to období mnohých společenských změn a vzniku sociálních hnutí, kdy lidé postupně opouštěli poválečný optimismus a začali si uvědomovat negativní dopady systému, v jehož středu stál konzumerismus, materialismus, individuální úspěch, kapitalismus, ekonomický růst a zisk a v reakci na toto uvědomování a nesouhlas s dobovou destruktivní kulturou se lidé začali uskupovat v různých studentských, kontrakulturních a environmentálních hnutích.

11. **Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):**

Práce se bude zabývat environmentálním hnutím Extinction Rebellion (dále „XR“), které vzniklo ve Velké Británii v roce 2018 a které se později rozšířilo do dalších zemí světa, a právě i v České republice má svou vlastní oficiální pobočku. Cíle tohoto hnutí jsou shrnuty do tří hlavních bodů, kterými jsou vyhlášení stavu klimatické nouze, dosažení uhlíkové neutrality do roku 2025 a vládou založená občanská společnost, zabývající se klimatickou a ekologickou spravedlností, kterou ve svých rozhodnutích bude brát vláda v potaz. Svých cílů se XR snaží dosáhnout prostřednictvím občanské neposlušnosti a nenásilného odporu.

Konkrétním předmětem práce jsou členové XR v České republice (dále „ČR“). Diplomová práce se zaměří konkrétně na jejich identitu, očekávání, aspirace, názory, motivace pro vstup, popřípadě na další aspekty členů, které se během výzkumu vynoří a autorka je ocení jako nosné.

12. Hlavní vstupní výzkumný problém – výzkumná otázka (výzkumné otázky) – ev. hypotéza (hypotézy):

Výzkumným problémem je identita členů XR.

Hlavní výzkumná otázka:

1. Jaká je identita členů XR v ČR?

Další výzkumné otázky:

1. Proč se lidé stávají součástí Extinction Rebellion?
2. Čeho chtějí docílit vstupem do Extinction Rebellion?
3. Jaká měli před vstupem očekávání a zda se tato očekávání naplnila?
4. Co se podle nich podílí na klimatické změně?
5. Jak podle nich mají lidé reagovat na klimatickou změnu?
6. Jakým způsobem je identita členů XR vytvářena a jak je udržována?

Autorka je otevřená dalším otázkám, které by se mohly objevit v průběhu výzkumu.

13. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

Pro tuto práci bude použita strategie kvalitativního výzkumu. Prostřednictvím této strategie se práce dostane do hloubky tématu, což pomůže k zahrnutí různých nuancí a jednotlivostí, které mohou být kritické pro zjištění identity členů.

Pro sběr dat bude využit polostrukturovaný rozhovor, popřípadě doplněný jinou technikou. Polostrukturovaný rozhovor mi díky své flexibilitě umožní přizpůsobit či přidat během rozhovoru otázky, které shledám relevantními.

Výběr vzorku bude účelový a bude založen na kritériu členství v hnutí XR v ČR. Vzorek bude homogenní ve vztahu členství v XR a ve všech ostatních charakteristikách heterogenní. Vzorek bude získán pomocí metody sněhové koule neboli nabalování.

14. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):

Cílem je vytvořit profil, popřípadě typologii členů XR v ČR na základě jejich identity. Cíl zahrnuje snahu porozumět členům XR na základě zjištění jejich identit a jejich zasazení dle navržených teoretických konceptů. Práce se zajímá o to, jací lidé jsou členy XR a jaká byla jejich motivace pro vstup.

15. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“):

Získáním profilu, popřípadě typologie členů XR, zjistíme, jací lidé se stávají členy environmentálních hnutí, konkrétně XR a jaké k tomu mají důvody. To nám může dále osvětlit jednání a postoje lidí v dnešní době, kdy je téma klimatické krize často artikulováno a tím, že se s ním lidé často setkávají, vytvářejí si k němu nějaký přístup a určitým způsobem se k němu vztahují. Právě členství v environmentálním hnutí jako je XR může být jedním ze způsobů reakce a vyrovnávání se s klimatickou, popřípadě environmentální krizí.

16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos:

Výsledkem práce bude profil či typologie členů XR dle jejich identity.

17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):

Úvod

Teoretická část:

Environmentální hnutí

Historie, charakteristika a cíle XR

Teorie identity

Metodologická část:

Výzkumné otázky

Výzkumná strategie

Technika tvorby dat

Výběr a popis vzorku

Hodnocení kvality výzkumu

Etické otázky

Empirická část:

Profil/Typologie členů XR

Diskuse

Závěr

Literatura

18. Předběžná bibliografie k tématu:

Berglund, O.; Schmidt, D. (2020) Extinction Rebellion and Climate Change Activism: Breaking the Law to Change the World. Palgrave Macmillan, Cham.

Disman, M. (1993) Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Praha: Karolinum.

Hendl, J. (2005) Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál.

Lichterman, P. (1996) The Search for Political Community, Cambridge: Cambridge University Press.

McDonald, K. (2002) From Solidarity to Fluidarity: Social movements beyond 'collective identity'--the case of globalization conflicts, *Social Movement Studies*, 1:2, 109-128, DOI: 10.1080/1474283022000010637.

- McDonald, K. (2004) *Oneself as Another: From Social Movement to Experience Movement*. *Current Sociology*, 52. 10.1177/0011392104043492.
- McDonald, K. (1999) *Struggles for Subjectivity: Identity, Action and Youth Experience*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Melucci, A. (1995) 'The Process of Collective Identity', in H. Johnston and B. Klandermans (eds) *Social Movements and Culture*, London: UCL Press.
- Szerszynski, B. (1996) 'On knowing what to do: environmentalism and the modern problematic', in S. Lash, B. Szerszynski and B. Wynne (eds) *Risk, Environment and Modernity: towards a new ecology*. London: Sage.
- Tarrow, S. (1994) *Power in Movement: Social Movements, Collective Action, and Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarrow, S. (1996) 'States and Opportunities: The Political Structuring of Social Movements', in D. McAdam, J. D. McCarthy, and M. N. Zald (eds) *Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures and Cultural Framings*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 41–61.
- Taylor, V. (2000) 'Mobilizing for Change in a Social Movement Society', *Contemporary Sociology*, 29(1): 219–30.
- Urry, J. (2000a) 'Mobile Sociology', *The British Journal of Sociology*, 51(1): 185–203.
- Urry, J. (2000b) *Sociology Beyond Societies: Mobilities For the Twentyfirst Century*, London: Routledge.
- Yearley, S. (1991) *The Green Case: a sociology of environmental issues, arguments and politics*. London: HarperCollins.

19. Předpokládaný vedoucí DP:

Mgr. et Mgr. Arnošt Novák, Ph.D.

20. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zájem, praxe a zájem studenta):¹

Důvodem pro zvolení tématu environmentálního hnutí je autorčin zájem o formy aktivismu a občanské neposlušnosti, kterou právě XR využívá jako strategii k projevu svého postoje a skrze kterou se snaží docílit socio-politických změn. Autorčin zájem o téma občanské neposlušnosti podnítily známé osobnosti jako například Mahátma Gándhí či Rosa Parks. Konkrétní inspirací pro zvolení XR byl dokument *Když to víme*.

Praha 8 – Libeň 20. března 2021

dipломant/ka

vedoucí DP

zást. garanta SKE pro studijní záležitosti

¹ nepovinné